

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปเป็นหัวข้อสำคัญในการนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 ความหมายของชะกาต
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการในอิสลาม
- 2.3 พัฒนาการการบริหารจัดการชะกาต
- 2.4 วิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนากระบวนการแบบมีส่วนร่วม
- 2.5 ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุง
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของชะกาต

ความหมายของชะกาตในเชิงภาษาศาสตร์ นักวิชาการนิยามไว้ ดังนี้

ชะกาต ในทางภาษาศาสตร์หมายถึง การเจริญงอกเงย การชำระล้างให้บริสุทธิ์ การอุปถัมภ์อิบนุฟารีส กล่าวว่า (คำว่า كَسَى) ซาอ กาฟ ยาอุมุดัล) เป็นคำหนึ่งที่มีความหมาย ความเจริญงอกงาม และความเพิ่มพูน ดังนั้นผู้ที่ออกชะกาต เขาหวังจะให้ทรัพย์สินของเขาบริสุทธิ์ ใสสะอาด และได้เพิ่มพูนตลอดไปด้วยความจำเริญ อัลลอฮฺตรัสในอัลกุรอ่านว่า

ความว่า “(มุฮัมมัด) เจ้าจงเอาส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินสมบัติของพวกเขาเป็นทาน เพื่อให้พวกเขาบริสุทธิ์) (หนังสือมะกอียะฮฺสุลุลุฆะฮฺ ของอิบนุฟารีส 3/18 และ Rehman & Ahmedov, 2011)

การเพิ่มพูนและความจำเริญของการจ่ายชะกาต คือการเพิ่มพูนผลบุญด้วย เหมาะสมที่ความหมายด้านภาษาจะสื่อถึงความความเจริญงอกเงย ความเพิ่มพูน ทั้งผู้ให้และผู้รับซึ่งมีฐานะยากจน (อัลมัตราวีฮ์ 3/3)

ในขณะที่ ชะกาตในทางนิติศาสตร์อิสลามหมายถึงทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่ศาสนาอิสลามได้บัญญัติให้เจ้าของทรัพย์สินมีหน้าที่ต้องจ่ายให้แก่บุคคลผู้ที่มีสิทธิได้รับชะกาตตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามที่บัญญัติศาสนาอิสลามได้กำหนด (อับดุลสุโก ดินอะ, 2555) หรือที่รู้จักกันในนาม ภาษีในศาสนาอิสลามซึ่งเป็นบทบัญญัติหนึ่งในทางศาสนาที่สำคัญของมุสลิมที่จะต้องปฏิบัติ (Ram Al Jaffri Saad, Norazita Marina Abdul Aziz, & Norfaiezah Sawandi, 2014) เมื่อมีการจ่ายชะกาตออกไป ผู้จ่ายจะมีความรู้สึกจำเริญ และบริสุทธิ์ ส่วนผู้รับก็จะมีความรู้สึกดีใจและขอบคุณในความเมตตาของอัลลอฮฺที่ทรงมอบปัจจัยยังชีพที่เพิ่มพูน

Al - Qardhawi (1993 : 37) กล่าวว่า ชะกาต หมายถึง ทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่ศาสนาอิสลามได้บัญญัติให้เจ้าของทรัพย์สินนั้นมีหน้าที่ต้องจ่ายให้แก่บุคคลซึ่งเป็นผู้มีสิทธิได้รับชะกาตตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ศาสนบัญญัติได้กำหนดไว้ โดยที่อิสลามถือว่าจำนวนของทรัพย์สินที่ถูกนำไปจ่ายเป็นทาน "ชะกาต" ยังความเจริญงอกเงยให้แก่ส่วนที่เหลือจากที่ได้จ่ายไป และเป็นการชำระกิเลสของผู้บริจาคอีกด้วย

บรรจง บินกาซัน (2543 : 46) กล่าวว่าโดยภาษาแล้ว คำว่า “ ชะกาต ” มีความหมาย สองนัยด้วยกัน คือการชำระให้สะอาดบริสุทธิ์และการเจริญเติบโต

M Abdulmannan (2546 : 125) กล่าวว่า ชะกาตเป็นแกนกลางของการคลังแห่งอิสลามซึ่งครอบคลุมไปถึงศีลธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ทางด้านศีลธรรม ชะกาตจะเป็นตัวชำระล้างความละโมภและขจัดความร่ำรวยจนเกินไป ทางด้านสังคมชะกาตจะทำงานเหมือนกับมาตรการขึ้นเยียมที่จะขจัดความยากจนออกจากสังคม โดยทำให้คนมั่งมีรู้จักรับผิดชอบต่อสังคมที่เขาอาศัยอยู่ในด้านเศรษฐกิจชะกาตจะป้องกันการสะสมทรัพย์สินสมบัติเอาไว้ในมือของคนเพียงไม่กี่คนและกระจายมันออกไป

จากความหมายของชะกาตที่นักวิชาการได้นิยามในเชิงนิติศาสตร์อิสลาม สรุปได้ว่า “ชะกาต” หมายถึงทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่อิสลามกำหนดให้จ่ายตามเงื่อนไขต่าง ๆ โดยการจ่ายชะกาตเป็นการขัดเกลาจิตใจของผู้มีทรัพย์สินให้สะอาดหมดจดจากความตระหนี่ถี่เหนียวซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่เกาะกินจิตใจให้สกปรกและหยาบกระด้าง ขณะเดียวกันก็เป็นชำระล้างทรัพย์สินที่หามาได้ให้สะอาดบริสุทธิ์ และสร้างความดีงามให้แก่ผู้ให้ ผู้รับ และสังคม

2.1.1 หุคมของชะกาต

การจ่ายชะกาตเป็นภารกิจสำคัญของมุสลิมทุกคนที่จำเป็นจะต้องจ่าย (วาญิบ) เนื่องจากชะกาตเป็นหลักปฏิบัติในศาสนาอิสลามที่สำคัญรองลงมาจากกรกล่าวคำปฏิญาณและการละหมาดเป็นหลักบัญญัติที่สามของหลักปฏิบัติห้าประการในอิสลาม ชะกาตถูกบัญญัติที่นครมักกะฮ์ ส่วนพิภพที่ต้องจ่าย ประเภทของทรัพย์สินที่ต้องจ่าย และแหล่งที่จะแจกจ่ายนั้น ถูกแจกแจงที่นครมะดีนะฮ์ในปีที่สองหลังการอพยพ

ชะกาตถือเป็นหลักปฏิบัติในศาสนาอิสลามที่สำคัญรองลงมาจากกรกล่าวคำปฏิญาณ และการละหมาด ชะกาตเป็นรูกน (หลักบัญญัติ) ที่ 3 ของหลักปฏิบัติ (5 ประการ) ในอิสลาม

อัลลอฮฺตรัสในอัลกุรอานว่า

ความว่า “(มุฮัมมัด) เจ้าจงเอาส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินสมบัติของพวกเขาเป็นทาน เพื่อให้พวกเขาบริสุทธิ์ และล้างมลทินของพวกเขาด้วยส่วนตัวที่เป็นทาน นั้น และเจ้าจงขอพรให้แก่พวกเขาเถิด เพราะแท้จริงการขอพรของพวกเขาเจ้านั้น ทำให้เกิดความสุขใจแก่พวกเขา และอัลลอฮฺนั้นเป็นผู้ทรงไฉน ผู้ทรงรอบรู้” (อัตเตาบะฮ์ :103)

โดยการจ่ายชะกาดแต่ละประเภทนั้น ถือว่าวาญิบจากตัวทรัพย์สินนั้นๆ เป็นพืชผลสำหรับชะกาด พืชผล เป็นแพะหากเป็นชะกาดแพะ และเป็นเงินหากเป็นชะกาดเงิน เป็นต้น จะไม่มีการเปลี่ยนเป็น สิ่งอื่นยกเว้นหากจำเป็นหรือเพื่อผลประโยชน์ที่ถูกต้อง

1) หุกมเกี่ยวกับเวลาในการจ่ายชะกาด มีดังนี้

(1) วาญิบที่จะต้องรีบจ่ายชะกาดทันทีที่วาญิบ ยกเว้นหากมีเหตุจำเป็น
 (2) อนุญาตให้จ่ายชะกาดก่อนเวลาวาญิบหลังจากที่มีมูลเหตุวาญิบ ดังนั้น จึงอนุญาตให้จ่ายชะกาดสัตว์ ทองคำและเงิน และสินค้าที่เตรียมค้าขายหากมีการครอบครองครบ พิกัด

(3) อนุญาตให้จ่ายชะกาดก่อนเวลาหนึ่งปีหรือสองปี และให้แก่คนยากจน ในรูปของเงินเดือนหากว่าการทำเช่นนั้นจะเกิดประโยชน์

(4) ใครที่มีทรัพย์สินซึ่งได้มาในเวลาที่แตกต่างกันเช่น เงินเดือน ค่าเช่า อสังหาริมทรัพย์ และมรดก ให้เขาจ่ายชะกาดทรัพย์สินทุกประเภทนี้หลังจากครบรอบปี และถ้าหากว่าเขาพอใจและยอมเสียสละเพื่อคนยากจนและคนอื่นๆ ให้เขากำหนด (รายได้ของ) เดือนหนึ่งในรอบปี สำหรับการจ่ายชะกาดของเขาเช่น (รายได้ของ) เดือนรอมฎอน เขาก็จะได้ผลบุญที่ยิ่งใหญ่

2) หุกมเกี่ยวกับการกระจายชะกาด

อนุญาตให้มอบชะกาดแก่คนเป็นกลุ่มในสิ่งที่จำเป็นเหนือบุคคลหนึ่งคน (คือชะกาดที่พอจ่ายสำหรับคนหนึ่งคนสามารถแบ่งมอบให้กับผู้รับหลายคนได้) และในทางกลับกัน (คืออนุญาตให้มอบชะกาดที่สามารถจ่ายให้คนหลายคน แก่บุคคลรับชะกาดเพียงคนเดียวได้) แต่ที่ดีก็คือให้เขากระจายชะกาดด้วยตัวเองอย่างลับ ๆ หรือเปิดเผยก็ได้ตามความเหมาะสม และตามหลักการเดิมให้ทำเป็นความลับยกเว้นเพื่อต้องให้เกิดประโยชน์หนึ่ง ๆ ในการเปิดเผยนั้น

3) หุกมเกี่ยวกับการมอบชะกาดแก่ผู้ปกครอง (รัฐ)

(1) อนุญาตให้ผู้ปกครอง หากเป็นผู้ที่มีความยุติธรรมและเชื่อใจได้ในการ รักษาประโยชน์ของมวลมุสลิม ที่เขาจะจัดเก็บชะกาดจากคนรวยแล้วแจกจ่ายให้แก่แหล่งแจกจ่าย ต่างๆ ที่ศาสนากำหนด และวาญิบที่ผู้ปกครองจะต้องส่งคนจัดเก็บชะกาดที่เป็นทรัพย์สินเปิดเผย เช่น ปศุสัตว์ พืชผล และผลไม้ เป็นต้น เพราะบางคนอาจจะไม่มีความรู้เรื่องการวาญิบชะกาด บางอาจจะไม่ขยันที่จะจ่าย และบางคนอาจจะหลงลืม

(2) หากผู้ปกครองให้เรียกร้องชะกาดจากคนร่ำรวย ถือว่าวาญิบที่จะต้องส่งมอบให้ และถือว่าเขาได้หลุดพ้นจากภาระและได้ผลบุญ และบาปกรรมจะตกแก่ผู้ที่ทำการสับเปลี่ยนชะกาด (โดยไม่ทำตามหลักศาสนา)

2.1.2 ประเภทของชะกาด

ประเภทของชะกาดและทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาด แบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ ชะกาดรายหัว และชะกาดทรัพย์สิน

ประเภทที่ 1 ชะกาตรายหัว ภาษาอาหรับเรียกว่า "ชะกาตบะดัน" ในที่นี้หมายถึง ชะกาตพิตรหรือชะกาตพิตเราะหฺ

ชะกาตพิตเราะหฺได้ถูกบัญญัติขึ้นในปีที่สองแห่งฮิจเราะฮ์ศักราช พร้อมๆกับการบัญญัติของการถือศีลอดเดือนรอมฎอน โดยหุคมของการจ่ายชะกาตพิตเราะหฺนั้น อุละมาฮ์ส่วนใหญ่ถือว่าเป็นวาญิบ (al-Nawawiy, n.d. : 6/61)

คำว่า พิฎนุร ด้านภาษาหมายถึง การเปิดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือทำให้แตกและแยกออก (Ibn Manzur, n.d. : 10/285) ส่วนในทางวิชาการ หมายถึง การบริจาคตานที่ถูกกำหนดให้มุสลิมทุกคนต้องจ่าย ไม่ว่าจะเป็เด็กหรือผู้ใหญ่ เพศชายหรือหญิง ไทหรือทาส อันเนื่องจากการสิ้นสุดของการถือศีลอดเดือนรอมฎอน เพื่อเป็นการขัดเกลาผู้ถือศีลอดให้สะอาดบริสุทธิ์จากความหลงลืมและการพูดที่โสมม ดังที่อิบนุ อุมร์ رضي الله عنه กล่าวว่า

ความว่า “แท้จริง ท่านรอซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กำหนดให้มุสลิมทุกคนวาญิบต้องจ่ายชะกาตพิตเราะหฺจาก (การถือศีลอดใน) เดือนรอมฎอน ไม่ว่าจะเป็ไท หรือทาส ชายหรือหญิง เด็กเล็กหรือผู้ใหญ่ จำนวนคนละหนึ่งศอกจากผลอินทผลัมแห้ง หรือหนึ่งศอกจากข้าวบาเล่” (บันทึกโดย Muslim : 1639)

เหตุผลที่อิสลามได้บัญญัติให้มุสลิมต้องจ่ายชะกาตพิตเราะหฺคือ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่บรรดาผู้ที่ขัดสนและอนาถา และปกป้องพวกเขาจากความต่ำต้อยในวันอีด และการขอบริจาคตานจากผู้อื่น อิบนุ อับบาส رضي الله عنه กล่าวว่า

ความว่า “รอซูลุลลอฮ์ได้กำหนด (ให้มุสลิม) จ่ายชะกาตพิตเราะหฺ เพื่อเป็นการขัดเกลาให้ผู้ถือศีลอดสะอาดบริสุทธิ์จากมลทินของการหลงลืม และการพูดจาที่หยาบคาย และเพื่อเป็นทานอาหารแก่บรรดาผู้ยากไร้”

(บันทึกโดย Abu Daud : 1317)

เงื่อนไขของการจ่ายชะกาตพิตเราะหฺ อุละมาฮ์มีมติเป็นเอกฉันท์ว่า ชะกาตพิตเราะหฺเป็นชะกาตทางร่างกาย และผู้ที่วาญิบต้องจ่ายชะกาตพิตเราะหฺต้องประกอบด้วยเงื่อนไขต่างๆ สามประการดังนี้

1) เป็นมุสลิม มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องจ่ายชะกาตพิตเราะหฺ ไม่ว่าจะเป็ชายหรือหญิง เด็กเล็กหรือผู้ใหญ่ เป็นไทหรือทาส และไม่ว่าจะอาศัยอยู่ที่ชนบทหรือในเมือง อิบนุ อุมร์ رضي الله عنه กล่าวว่า

ความว่า “ท่านรอซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กำหนดให้ชาวมุสลิมทุกคนจ่ายชะกาตพิตเราะหฺจำนวนหนึ่งศอกจากผลอินทผลัมแห้ง หรือหนึ่งศอกจากข้าวบาเล่ ไม่ว่าจะเป็ทาสหรือไท ชายหรือหญิง และเด็กเล็กหรือผู้ใหญ่”

(บันทึกโดย al-Bukhari : 1407)

Ibn Rushd (1983 : 2/130) กล่าวว่า “อุละมาอ์มีมติเป็นเอกฉันท์ว่ามุสลิมทุกคนถูกสั่งให้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์ ไม่ว่าจะเป็ชชายหรือหญิง เด็กเล็กหรือผู้ใหญ่ ทาสหรือไท นอกจากทัศนัที่แปลกแยกเท่านั้น (ที่มีทัศนัว่าไม่วาญิบ)”

2) ร่ำรวย หมายความว่า มุสลิมที่วาญิบต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ต้องมีทรัพย์สินหรืออาหารที่เหลือจากความจำเป็นประจำวันสำหรับตัวเองและผู้อยู่ใต้การดูแลเลี้ยงดูในคืนวันอีตและวันรุ่งขึ้นจำนวนหนึ่งศอ (Ibn Qudamah, 1984 : 2/168)

3) ถึงกำหนดเวลา หมายความว่า ชะกาตฟิตเราะห์จะไม่ถือว่าวาญิบต้องจ่ายจนกว่าจะถึงกำหนดเวลาของมัน โดยจะเริ่มตั้งแต่ตะวันลับขอบฟ้าของวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอน หรือคืนวันอีตจนถึงเวลาก่อนที่อิหม่ามจะเริ่มตักบิรเพื่อละหมาดอีต

ดังนั้น ผู้ใดแต่งงาน หรือครอบครองทาส หรือเข้ารับอิสลาม หรือให้กำเนิดบุตรก่อนตะวันลับขอบฟ้าของวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอน และมีชีวิตอยู่จนถึงตะวันลับขอบฟ้าของคืนวันอีต ก็ถือว่าวาญิบต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์สำหรับตัวเขาและสำหรับผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลเลี้ยงดูของเขา แต่ถ้าเกิดขึ้น(หมายถึงการรับอิสลาม แต่งงาน กำเนิดบุตร)หลังจากตะวันลับขอบฟ้าของคืนวันอีตไปแล้วก็ถือว่าไม่วาญิบ ขณะเดียวกัน ผู้ที่เสียชีวิตก่อนตะวันลับขอบฟ้าของคืนวันอีตถือว่าไม่วาญิบต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์สำหรับตัวเขา แต่ถ้าเสียชีวิตหลังจากตะวันลับขอบฟ้าไปแล้ว ก็จำเป็นต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์สำหรับตัวเขา (Ibn Qudamah, 1984 : 4/298)

ส่วนเวลาสำหรับจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ อุละมาอ์ได้แบ่งเป็นสามเวลา ดังนี้

1) เวลาที่วาญิบ โดยจะเริ่มหลังจากตะวันลับขอบฟ้าของวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอนหรือคืนวันอีต ตามทัศนัใหม่และถูกต้องกว่าในมัซฮับอัชชาฟีอียฺ ไปจนถึงเวลาเริ่มละหมาดอีต (al-Nawawiy, 1987 : 2/153) โดยอ้างหลักฐานจากหะดีษของอิบนุ อุมร์ ؓ

ความว่า “ท่านรอซูลุลลอฮ์ได้กำหนดให้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์จากเดือนรอมฎอน”

อิหม่าม อันนะวะวียฺ (al-Nawawiy, n.d. : 6/84) กล่าวว่า “คำว่ “จากเดือนรอมฎอน” เป็นการให้สัญญาณถึงเวลาที่วาญิบต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ ซึ่งอุละมาอ์มีทัศนัที่ขัดแย้งกัน แต่ทัศนัที่ถูกต้องของอิหม่ามอัชชาฟีอียฺ คือชะกาตฟิตเราะห์วาญิบต้องจ่ายก็ต่อเมื่อตะวันลับขอบฟ้าไปแล้วและเริ่มเข้าส่วนหนึ่งของคืนวันอีตฟิฎร์”

2) เวลาที่ส่งเสริม ส่วนเวลาที่ส่งเสริมและดีที่สุดสำหรับการจ่ายชะกาตคือ เวลาเช้าตรู่ของวันอีต ก่อนที่จะออกเดินทางสู่สนามละหมาดอีต หรือก่อนละหมาดอีตเพียงเล็กน้อย (al-Nawawiy, n.d. : 6/88) เพราะท่านรอซูลได้สั่งให้ออกชะกาตฟิตเราะห์ก่อนเดินทางไปละหมาดอีตที่มูค็อลลา (สถานที่ละหมาด) ดังมีรายงานจากอิบนุอุมร์ ؓ ว่

ความว่า “และท่านรอซูลได้สั่งให้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์ก่อนที่ประชาชนจะเดินทางออกไปละหมาดอีต (ยังสนามละหมาด)”

(บันทึกโดย al-Bukhari : 1407)

3) เวลาที่อนุญาต หมายความว่าอนุญาตให้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์ก่อนถึงกำหนดเวลาที่วาญิบ นั่นคืออนุญาตให้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์ตลอดช่วงเดือนรอมฎอน ตามทัศนะของมัซฮับ อัชชาฟีอี (al-Nawawiy, 1987 : 2/154)

อุละมาอ์ส่วนใหญ่มีทัศนะว่า อนุญาตให้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์ก่อนถึงกำหนดเวลาที่วาญิบ ประมาณหนึ่งหรือสองวันก่อนวันอีตเท่านั่น และไม่อนุญาตให้จ่ายชะกาตก่อนหน้านั้น (Ibn Qudamah, 1984 : 4/300) เพราะมีรายงานจากอิบนุอุมร์ رضي الله عنه ว่า

ความว่า “บรรดาเศาะหาบะฮ์จะจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ก่อนวันอีตหนึ่งหรือสองวัน”

(บันทึกโดย al-Bukhari : 1415)

ในประเด็นเกี่ยวกับการจ่ายชะกาตฟิตเราะห์หลังละหมาดอีต อุลามามีความเห็นที่ไม่อนุญาตให้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์หลังจากเลยเวลาที่ถูกกำหนดไว้ หรือหลังจากละหมาดอีตเสร็จเรียบร้อยแล้ว ดังนั้น ผู้ใดจ่ายชะกาตฟิตเราะห์หลังละหมาดอีต จะถือว่าชะกาตที่ได้จ่ายไปนั้นเป็นบริจาทานทั่วไปเท่านั้น ไม่ใช่ชะกาตฟิตเราะห์ เพราะท่านรอซูลุลลอฮ์ صلی الله علیه و آله ได้กล่าวไว้ในหะดีษที่รายงานโดย อิบนุ อับบาส رضي الله عنه ว่า

ความว่า “...ผู้ใดจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ก่อนละหมาดอีตมันก็จะเป็ชะกาตที่ถูกรับ และผู้ใดจ่ายชะกาตฟิตเราะห์หลังจากละหมาดอีต มันก็จะเป็แค่ส่วนหนึ่งของการบริจาทานทั่วไปเท่านั้น”

(บันทึกโดย al-Bukhari : Abu Daud : 1609)

al-Ussaimin (1422 : 6/171-172) ได้กล่าวเกี่ยวกับผู้ที่ตั้งใจจ่ายชะกาตฟิตเราะฮ์หลังละหมาดอีตว่า “และที่ถูกต้องคือ การจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ในเวลาดังกล่าวเป็นที่ต้องห้าม (บาป) และเป็นกรจ่ายที่ไม่ถูกรับ หลักฐานคือหะดีษของอิบนุอุมร์ที่ว่า “ท่านรอซูล صلی الله علیه و آله สั่งให้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์ก่อนที่ประชาชนจะออกไปละหมาดอีต (ยังสนามละหมาด) ขณะเดียวกัน หะดีษอิบนุ อับบาสก็ระบุอย่างชัดเจนว่า “ผู้ใดจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ก่อนละหมาด ดังนั้นมันคือชะกาตที่ถูกรับ และผู้ใดจ่ายชะกาตหลังจากละหมาดมันก็จะเป็เพียงส่วนหนึ่งของการบริจาทานทั่วไป” และนี่คือหลักฐานที่บ่งชี้ว่าการจ่ายชะกาตฟิตเราะห์หลังละหมาดนั้นไม่ถูกรับ

ชนิดของชะกาตฟิตเราะห์ที่วาญิบต้องจ่าย อุละมาอ์ส่วนใหญ่ได้กำหนดเงื่อนไขของสิ่งที่จะใช้เป็นชะกาตฟิตเราะห์ว่าต้องเป็นอาหารหลักที่สามารถประทังชีวิตได้ (ให้ความอิม) เช่น ข้าวสาร แป้ง ข้าวบาเล่ เป็นต้น (al-Nawawiy, n.d. : 6/91-98)

อบูสะอีด อัลคุดรี رضي الله عنه กล่าวว่า

ความว่า “พวกเราได้จ่าย (ชะกาตฟิตเราะห์) ในวันอีตฟิฏรสมัยท่านรอซูลุลลอฮ์ صلی الله علیه و آله ด้วยจำนวนหนึ่งศอกจากอาหาร และอาหารของเราในสมัยนั้นคือ ข้าวบาเล่ อกุ่นแห้ง นมเปรี้ยวแห้ง (เป็นก้อนแข็ง) และอินทผลัมแห้ง”

(บันทึกโดย al-Bukhari : 1414)

อิบนุ อุมร์ رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านรอซูล ﷺ กล่าวว่า

ความว่า “ชะกาตพิตเราะห์ต้องจ่ายจำนวนหนึ่งศอกจากข้าวบาเล่ หรือหนึ่งศอกจากผลอินทผลัมแห้ง หรือหนึ่งศอกจากข้าวบาเล่ (ชนิดหนึ่งมีสีขาวและไม่มีเปลือก)” (บันทึกโดย al-Hakim : 408)

อุละมาอมีทัศนะที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “อาหาร” ที่มีระบุในหะดีษของอบู สะอีด อัลคุร็รียี บางท่านยืนยันว่า คำว่า “อาหาร” ในหะดีษนี้หมายถึง เมล็ดข้าวบาเล่ และอื่น ๆ แต่ทัศนะที่น่าจะมีน้ำหนักที่สุดคือ ทัศนะที่ว่า “อาหาร” ที่หมายถึงในหะดีษอบู สะอีดนี้ครอบคลุมทุก ๆ ประเภทอาหารหลักที่สามารถประทังชีวิตได้ของแต่ละพื้นที่

ถึงแม้ว่า “อาหาร” ในหะดีษข้างต้นจะครอบคลุมทุก ๆ อาหารหลักของแต่ละพื้นที่ก็ตาม แต่ชนิดของอาหารที่ประเสริฐที่สุดที่จะนำมาจ่ายเป็นชะกาตพิตเราะห์คือชนิดของอาหารที่มีระบุในหะดีษต่าง ๆ トラาปไตที่ยังสามารถหาอาหารประเภทเหล่านั้นมาจ่ายเป็นชะกาตพิตเราะห์ และผู้ที่มีสิทธิรับชะกาตประสงค์ที่จะรับมัน

อิหม่าม อันนะวะวีย (al-Nawawiy, n.d. : 6/84) กล่าวว่า “สิ่งที่ทุกคนจำเป็นต้องจ่ายชะกาตพิตเราะห์ คือจำนวนหนึ่งศอกจากชนิดใดชนิดหนึ่งของบรรดาอาหารหลัก ไม่ว่าจะเป็นแป้งข้าวบาเล่ ผลอินทผลัมแห้ง ผลองุ่นแห้ง เมล็ดข้าวบาเล่ และอื่น ๆ ที่อนุญาตให้ใช้เป็นชะกาตพิตเราะห์”

อัตราที่ต้องจ่ายชะกาตพิตเราะห์ มีรายงานจากหะดีษเศาะฮี้หะระบุว่าอัตราอาหารที่ต้องจ่ายสำหรับชะกาตพิตเราะห์คือจำนวนหนึ่ง ศอก มะตะนีย เพราะท่านรอซูล ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ตราซึ่งต้องใช้ตราซึ่งชาวมักกะฮะ และการตวงต้องใช้เครื่องตวงของชาวมะดีนะฮะ”

(บันทึกโดย Abu Daudi : 2899)

หนึ่งศอกของชาวมะดีนะฮะในอดีต ปัจจุบันตวงข้าวสารได้ประมาณ 3 ลิตร กับ 1 กระจบองนมตรามะลิ ตามการตวงบ้านเรา หรือซึ่งได้ประมาณ 2.7 กิโลกรัม (สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี, 2559)

ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการจ่ายชะกาตพิตเราะห์ด้วยเงิน อุละมาอมีความเห็นต่างกันในเรื่องนี้เป็น 2 ทัศนะ

ทัศนะที่ 1 ไม่อนุญาตให้ออกชะกาตพิตเราะห์ด้วยเงิน ได้แก่ อิหม่ามมาลิก อิหม่ามอัชชาฟีอียี และอิหม่ามอะฮ์มัด ไม่อนุญาตให้ออกชะกาตพิตเราะห์เป็นค่าที่ถูกตีราคา (อัลกิมะฮ) เช่น เงิน เป็นต้น ตลอดจนชะกาตประเภทอื่น ๆ ก็ไม่อนุญาตเช่นกัน (al-Shafi'i, 1993 : 3/174, Ibn Qudamah, 1984 : 4/295) โดยผู้มีความเห็นตามทัศนะนี้มีดังนี้

อิหม่ามอะฮ์มัด มีความคิดเห็นว่าการจ่ายชะกาตด้วยค่าที่ถูกตีราคา (อัลกิมะฮ) เป็นการกระทำที่ขัดต่อสุนนะฮะของท่านรอซูล ﷺ ส่วนอิหม่ามอัชเชารีย์ อิหม่ามอบูฮะนีฟะฮะ และสานุศิษย์ของท่านกล่าวว่า : อนุญาตให้ออกชะกาตเป็นค่าที่ถูกตีราคานั้นได้ เช่น ธนบัตรหรือเงินตรา โดยอ้างการ

รายงานถึงท่านอุมัร อิบน์ अबดุลอะซีซ และท่านอัลฮะซัน อัลบะศอรีย์ (ดู al-Zuhaili, 1994 : 2/1002-1003)

Ibn Qudamah (1984 : 4/295) กล่าวว่า มีคนเล่าให้อิหม่ามอะหมัดฟังว่า “ฉันได้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์ด้วยเงินดิรฮัม” ท่านตอบว่า “ฉันกลัวว่าการจ่ายชะกาตฟิตเราะห์เช่นนั้นจะไม่ถูกรับ เพราะค้านกับสุนนะฮ์ของท่านรอซูลุลลอฮ์” มีคนถามท่านว่า “มีคนกลุ่มหนึ่งอ้างว่าอุมัร บิน अबดุลอะซีซเคยรับชะกาตฟิตเราะห์ด้วยราคาของอาหาร?” ท่านตอบว่า “พวกเขาละทิ้งคำพูดของท่านรอซูลุลลอฮ์ แล้วอ้างว่าคนนั้น คนนี้กล่าวอย่างนั้นอย่างนี้ กระนั้นหรือ” ซึ่ง Ibn Qudamah กล่าวอีกว่า ไม่อนุญาตให้จ่ายเป็นราคา เพราะเป็นการละทิ้งสิ่งที่ได้ถูกระบุไว้แล้ว

al-Shawkani (n.d. : 4/171) กล่าวว่า ผู้ที่มีทัศนะว่าจำเป็นต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ด้วยประเภท (ใดประเภทหนึ่ง) ของประเภทอาหารที่จำเพาะเจาะจง ได้ยกหะดีษของอิบน์ อุมัรเป็นหลักฐาน และพวกเขาจะไม่อนุญาตให้เปลี่ยนไปจ่ายด้วยราคาของอาหารเหล่านั้น นอกจากเมื่อไม่มีอาหารเหล่านั้น หรืออาหารประเภทเดียวกัน” และท่านยังกล่าวอีกว่า “ที่มีหลักฐานถูกต้อง (เกี่ยวกับการจ่ายชะกาตฟิตเราะห์) ในสมัยของท่านรอซูลุลลอฮ์ คือ ชะกาตฟิตเราะห์จะถูกเก็บจากทรัพย์สิน (ไม่ใช่เงินตรา) ที่ถูกกำหนดไว้ และสิ่งเหล่านั้นเป็นที่ทราบกันดีโดยไม่ต้องสงสัย

Binbaz (n.d. : 14/202-208) กล่าวว่า ไม่อนุญาตให้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์ด้วยราคาตามทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่ และมันคือทัศนะที่มีหลักฐานที่ถูกต้องกว่า ยิ่งกว่านั้นสิ่งที่วาญิบต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ต้องมาจากอาหารหลักเท่านั้น ดังที่ท่านรอซูล และบรรดาเศาะหาบะฮ์ได้ปฏิบัติ” ท่านยังกล่าวอีกว่า “ชะกาตฟิตเราะห์เป็นอิบาตะฮ์อย่างหนึ่งด้วยมติเป็นเอกฉันท์ของชาวมุสลิม และหลักการดั้งเดิมของอิบาตะฮ์ต่างๆต้องตะวักกุฟ (หมายความว่าต้องพึงพาหลักฐานเท่านั้น) ดังนั้น จึงไม่อนุญาตให้ผู้ใดปฏิบัติอิบาตะฮ์ใดๆ เว้นแต่มีหลักฐานที่ถูกต้องจากท่านรอซูล

al-Duish (2003 : 9/379) กล่าวว่า คณะกรรมการถาวรเพื่อการวิจัยทางวิชาการและการพิตวา (Permanent Committee for Academic Research and Diagnosis) ประเทศซาอุดีอาระเบียกล่าวว่า และไม่อนุญาตให้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์ด้วยเงิน เพราะหลักฐานทางศาสนบัญญัติได้บ่งชี้ถึงความจำเป็น (วาญิบ) ที่จะต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ด้วยอาหาร และไม่อนุญาตให้ละทิ้งหลักฐานทางศาสนบัญญัติด้วยคำพูดของผู้ใดก็ตาม

al-Jazairi กล่าวว่า สิ่งที่ต้องจ่ายชะกาตฟิตเราะห์คือ ประเภทต่างๆ ของอาหาร และจะไม่ (อนุญาตให้) เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นนอกจากในกรณีที่สุดวิสัยเท่านั้น เพราะไม่มีรายงานที่ถูกต้องจากท่านรอซูล ว่า ท่านจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ด้วยเงินแทนอาหาร อีกทั้งไม่เคยมีรายงานจากบรรดาเศาะหาบะฮ์แม้แต่คนเดียวว่าพวกเขาเคยจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ด้วยเงิน (อ้างถึงใน al-Nawawiy, 1996 : 259)

ท่านรอซูล ได้กำหนดอัตราส่วนและประเภทของอาหารสำหรับใช้จ่ายชะกาตฟิตเราะห์อย่างชัดเจน ในขณะที่อาหารแต่ละประเภทมีราคาที่แตกต่างกัน ดังนั้น หากมั่นใจว่า ราคาอาหารหรือ

เงินสามารถใช้จ่ายเป็นค่าชะกาดพิตเราะห์ได้ แน่แน่นอนว่าสิ่งที่ว่าญิบต้องจ่ายต้องเป็น 1 คอจากอาหารประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือราคาของอาหารประเภทใดประเภทหนึ่งเท่านั้น

al-Nawawiy (1996 : 7/60) กล่าวว่า ท่านรอซูล ﷺ ได้ระบุถึงอาหารบางประเภท (สำหรับใช้จ่ายชะกาดพิตเราะห์) ซึ่งมีราคาที่แตกต่างกัน และท่านได้กำหนดให้จ่าย (ชะกาดพิตเราะห์) จำนวนหนึ่งคอเท่านั้นจากบรรดาอาหารเหล่านั้น การกำหนดเช่นนั้นเป็นการบ่งชี้สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือ (อัตราของอาหาร นั่นคือหนึ่ง) คอ โดยไม่ได้คำนึงถึงราคาของอาหาร

al-Asqalaniy (1997 : 4/437) กล่าวว่า เสมือนกับว่า (ได้มีการเจาะจง) อาหารทุกประเภทที่มีระบุในหะดีษของอับู สะอีด อัลคุดรีย์ (เป็นการเฉพาะ) โดยที่ทุกๆ ประเภทของอาหารเหล่านั้นมีอัตราส่วน (ที่ต้องจ่ายชะกาดพิตเราะห์) เท่า ๆ กัน (นั่นคือหนึ่งคอ) พร้อมกับความแตกต่างด้านราคาของอาหารเหล่านั้น ดังนั้น จึงบ่งชี้ว่า ที่ (ท่านรอซูล ﷺ ประสงค์) คือจ่ายชะกาดตามอัตราส่วนดังกล่าวจากประเภทใดประเภทหนึ่งของอาหาร (นั่นคือหนึ่งคอ ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างด้านราคาของแต่ละประเภทก็ตาม)

ทัศนะที่สอง อนุญาตให้จ่ายชะกาดพิตเราะห์ด้วยเงิน ได้แก่ อิหม่ามหะนะฟีย ซึ่งท่านอนุญาตให้จ่ายชะกาดพิตเราะห์ด้วยเงินแทนได้ (al-Mausuah al-Fikhiyah, 23 : 344) กลุ่มนี้รวมถึงอิหม่ามอัลบุกอรีย์ด้วย ดังที่อิหม่ามอันนะวะวีย์ (al-Nawawiy, n.d:5/429) ได้ระบุว่า: เป็นความเห็นที่ปรากฏชัด (อัสซอฮิร) จากทัศนะของอัลบุกอรีย์ในหนังสืออฮียะฮ์ของท่าน

ท่านอิบนุ รุซด์ (อ้างถึงใน al-Qaradawiy, 1973 : 2/855-858) กล่าวว่า อัลบุกอรีย์มีความเห็นตรงกับพวกอัลหะนะฟียะฮ์ในปัญหาข้อนี้ ทั้งๆที่อัลบุกอรีย์เห็นต่างเป็นอันมากจากอัลหะนะฟียะฮ์ แต่หลักฐานได้นำพาอัลบุกอรีย์ไปสู่สิ่งดังกล่าว (ดูพิตฮุลบารีย์, 3/200) และ ดร.วะฮะบะฮ์ อัสซุฮัยลีย์ก็มีความโน้มเอียงในการให้นำหนักแก่ฝ่ายที่อนุญาตนี้ โดยให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมในยุคของเราและเป็นความสะดวกสำหรับผู้คน

al-Sarakhsiy (n.d. : 3/114) กล่าวว่า อับูหะนีฟะฮ์ อนุญาตให้จ่ายชะกาดพิตเราะห์ด้วยเงินตราหรือราคาของอาหารหลัก และถือว่าการจ่ายชะกาดด้วยเงินตราประเสริฐกว่า เพื่อให้ผู้ยากไร้มีความสะดวกที่จะซื้อหาสิ่งต่างๆ ที่พวกเขาต้องการในวันอีด เพราะบางครั้ง พวกเขาอาจจะไม่จำเป็นต้องซื้ออาหารหลัก แต่อาจจำเป็นต้องซื้อเสื้อผ้า หรือเนื้อ หรืออื่นๆ ดังนั้น การจ่ายชะกาดด้วยอาหารหลักแก่พวกเขาอาจทำให้พวกเขาจำเป็นต้องเสาะหาคนที่รับซื้ออาหารหลักจากเขา และบางทีพวกเขาอาจจำเป็นต้องขายอาหารเหล่านั้นด้วยราคาที่ต่ำกว่าราคาจริงตามท้องตลาด ทั้งหมดนั้นจะพุดถึงในกรณีที่มีความสะดวก และอาหารหลักตามท้องตลาดมีจำนวนมากอยู่แล้ว ส่วนเวลาที่ยากลำบากและตามท้องตลาดมีอาหารหลักอยู่น้อย ในกรณีเช่นนี้การจ่ายชะกาดด้วยอาหารหลักย่อมประเสริฐกว่าการจ่ายด้วยราคาของอาหาร โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ยากไร้

ในหนังสืออัลฟิสิกฮุลมันฮะญีฮ์ (al-Khin และ al-Bugha, 1992 : 1/230) ระบุว่า : และมัซฮับของท่านอิหม่ามอัชชาฟีอีฮ์ นั้นถือว่าการออกชะกาดด้วยค่าที่ถูกตีราคา (อัลกิมะฮ์) นั้นใช้ไม่ได้ แต่จำเป็นต้องออกชะกาดพิตเราะห์เป็นอาหารหลัก (กุด) จากอาหารหลักส่วนใหญ่ของบ้านเมืองนั้น

อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่อนุญาตให้ปฏิบัติตามมัซฮับของอิหม่ามอบูฮะนีฟะฮฺในประเด็นปัญหาข้อนี้ใน ยุคสมัยนี้ คือ อนุญาตให้จ่ายเป็นค่าที่ถูกตีราคา (อัลกิมะฮฺ) ได้ดังกล่าวเป็นเพราะว่าค่าที่ถูกตีราคา (อัลกิมะฮฺ) นั้นมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับคนยากจนในทุกวันนี้มากกว่าอาหารหลักเองเสียอีกและเป็น สิ่งที่ใกล้เคียง ยังการทำให้เป้าหมายที่ถูกมุ่งหวังเป็นจริงที่สุด

สรุปได้ว่า การจ่ายชะกาตฟิตเราะห์ที่ดีที่สุดคือ การออกเป็นอาหารหลักที่ผู้คนใน บ้านเมืองนั้นบริโภคเป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้าจะออกชะกาตเป็นเงินหรือธนบัตรตามจำนวนที่เทียบค่าจาก อาหารหลัก 1 คออในประเทศนั้นๆ ก็สามารถกระทำได้ โดยยึดถือตามความเห็นของนักวิชาการฝ่ายที่ อนุญาต นอกจากนี้ เรื่องชะกาตฟิตเราะห์มีหลักฐานให้จ่ายเป็นอินทผลัม ข้าวโอด ถ้าเราจะยึดตาม หลักฐานจากตัวบทของหะดีษจริงก็ไม่อาจจ่ายเป็นข้าวสารได้เช่นกัน การที่เราจ่ายข้าวสารถือเป็นการ ใช้หลักการกียาส ท่านอุมร์ บิน अबดุลอะซีซ ได้มีคำสั่งไปยังอำมิลของท่านว่า

ความว่า “จากก็อเราะฮฺ กล่าวว่า หนังสือของอุมร์ บิน अबดุลอะซีซ เกี่ยวกับชะกาต ฟิตเราะฮฺ ได้มายังพวกเราว่า หนึ่งคออจากทุกคน หรือราคาของมันครึ่งดิรฮัม

(รายงานโดย Abi Syaibah : 2/398)

คำสั่งของอุมร์ดังกล่าวต้องเป็นที่รับรู้ของตาบิอินในสมัยนั้นโดยไม่มี การปฏิเสธเลยอีก ประการที่ 1 คนสมัยก่อนอาจดีใจเพราะได้รับอาหาร และการจ่ายอาหารในสมัยนั้นง่ายกว่าการ จ่ายเงินสด เพราะคนที่มีฐานะจะเก็บอาหารไว้ในบ้านอยู่เสมอ ประเภทที่ 2 ชะกาตทรัพย์สิน ภาษา อาหาร เรียกว่า "ชะกาตมาล" เป็นชะกาตที่มีกำหนดเวลาและมีเงื่อนไขของจำนวน เก็บเฉพาะมุสลิม ที่มีทรัพย์สินถึงจำนวนที่กำหนด ถ้ามีต่ำกว่าก็ไม่ต้องจ่าย หรืออาจสรุปได้ว่า ชะกาตจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทุกประเภทที่งอกเงยและเพิ่มพูนในขณะที่ทรัพย์สินที่ไม่อาจเพิ่มพูน ชะกาตจะไม่เข้าไป เกี่ยวข้อง

ทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาต มีดังนี้

(1) โลหะเงินและทองคำ เงินสด เงินในบัญชี หุ่น สินค้า หากมีมูลค่าเท่ากับราคาทองคำ หนัก 85 กรัม หรือประมาณ 5.66 บาท (ทองคำ 1 บาท หนัก 15 กรัม) เมื่อครบรอบปีต้องจ่าย ชะกาต 2.5% จากทรัพย์สินเหล่านี้ โดยมีข้ออ้างอิงจากวัจนะศาสนาดาบหนึ่งที่ว่า

ความว่า “รายงานโดยท่านอาลี رضي الله عنه ว่า ท่านรอซูล ﷺ กล่าวไว้ความว่า : เมื่อท่าน ครบครองไว้ 200 ดิรฮัม และครบรอบปีต้องจ่ายชะกาต 5 ดิรฮัม และไม่มีอะไรที่ท่านจะต้องจ่าย (หมายถึงทองคำ) จนกว่าท่านจะครอบครองมันไว้ 20 ดินาร เมื่อท่านครอบครองไว้ 20 ดินาร และ ครบรอบปี ท่านต้องมีชะกาตครั้งดินาร และส่วนที่เกินจากนั้นก็ให้ใช้หลักคำนวณเช่นกัน และไม่พึง ต้องจ่าย ชะกาตในทรัพย์สินจนกว่าจะครบรอบปี”

(บันทึกโดย Abu Daud : 1575)

ส่วนเครื่องประดับที่ประดิษฐ์จากทองคำหรือเงิน มี 2 ลักษณะด้วยกันคือ

1) เครื่องประดับที่ถูกเก็บไว้เพื่อการเช่า ซึ่งในกรณีนี้ ประชาญ์อิสลามศึกษาทั้งหมดเห็น พ้องกันว่าพึงจำเป็นต้องจ่ายชะกาตโดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆ

2) เครื่องประดับที่ถุ๊กนำมาใช้ประดับ ก็จำเป็นต้องจ่ายชะกาตเช่นกันตามทัศนะของนักปราชญ์อิสลาม ดังที่อัลกุรอานได้ระบุถึงความจำเป็นที่ต้องจ่ายชะกาตของทองคำและเงิน และอ้างอิงถึงวิจนะศาสนาดหลายบทด้วยกัน

(2) ผลผลิตจากการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นธัญพืชและผลไม้จะจ่ายชะกาตทันทีเมื่อครบตามพิกัด ซึ่งพิกัดของธัญพืชและผลไม้ นั้น คือ 5 วะสั๊ก ดังคำกล่าวของท่านรอซูลุลลอฮฺ ﷺ

ความว่า “ในสิ่งที่ต่ำกว่า 5 วะสั๊ก ไม่ต้องจ่ายชะกาต”

(บันทึกโดย Bukhari: 1405)

สำหรับ 1 วะสั๊ก เท่ากับ 60 ซออ ดังนั้น 5 วะสั๊ก เท่ากับ 300 ซออ ซึ่ง 1 ซออเท่ากับ 3 ลิตรในปัจจุบัน โดยถ้าคำนวณตามนี้ พิกัดธัญพืชและผลไม้เท่ากับ 800 ลิตร (หากเป็นข้าวสารเท่ากับ 60 ถังโดยประมาณ) และไม่กำหนดวาระของธัญพืชและผลไม้ ดังอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

ความว่า “และเจ้าทั้งหลายจงจ่ายสิทธิของมันในวันที่เก็บเกี่ยวมัน”

(อัลอันอาม : 141)

(3) ปศุสัตว์ ได้แก่ อูฐ วัว แพะ หรือแกะ การจ่ายชะกาตของสัตว์เหล่านี้มีกฎเกณฑ์หรือเงื่อนไขว่า ต้องเป็นสัตว์ที่ถูกเลี้ยงให้หากินเองตามที่สาธารณะเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่เดียวกันอีกเงื่อนไขหนึ่งคือ การครอบครองครบตามพิกัดในช่วงครบรอบปี โดยพิกัดของสัตว์ที่ต้องจ่ายชะกาตนั้นในตัวบทหะดีษจากท่านอะนัส رضي الله عنه เล่าว่า ท่านอูบัยกร ได้เขียนหนังสือฉบับต่อไปนี้ให้ท่านเมื่อครั้งที่ได้รับคำสั่งให้ไปประจำการที่แคว้นบะห์เรน ซึ่งมีใจความว่า

ความว่า “ด้วยพระนามของอัลลอฮฺผู้ทรงเมตตากรุณาเสมอ นี่คือการสั่งว่าด้วยชะกาตที่ท่านเราะฮ์ลุลลอฮฺ ﷺ ได้กำหนดเหนือปวงชนชาวมุสลิม ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่อัลลอฮฺและศาสนทูตของพระองค์ได้สั่งไว้ ดังนั้น ถ้ามุสลิมคนใดถูกเรียกเก็บมันอย่างถูกต้องก็จงให้มันไป และถ้าหากใครที่ถูกเรียกเก็บเกินกว่านั้นก็จงอย่าให้ กล่าวคือ อูฐจำนวน 24 ตัวลงมา ทุก ๆ 5 ตัวของอูฐให้จ่ายแพะ 1 ตัว ตั้งแต่ 25 ตัวถึง 35 ตัวให้จ่ายอูฐตัวเมียอายุ 1 ปี 1 ตัว ตั้งแต่ 36 ตัวถึง 45 ตัวให้จ่ายอูฐตัวเมียอายุ 2 ปี 1 ตัว ตั้งแต่ 46 ตัวถึง 60 ตัวให้จ่ายอูฐตัวเมียอายุ 3 ปี 1 ตัว ตั้งแต่ 61 ถึง 75 ตัวให้จ่ายอูฐตัวเมียอายุ 4 ปี 1 ตัว ตั้งแต่ 76 ถึง 90 ตัวให้จ่ายอูฐตัวเมียอายุ 2 ปี 2 ตัว ตั้งแต่ 91 ถึง 120 ตัวให้จ่ายอูฐตัวเมียอายุ 3 ปี 2 ตัว ถ้ามากกว่า 120 ตัวให้จ่ายดังนี้ คือ ในอูฐทุกๆ 40 ตัวนั้นจ่ายอูฐตัวเมียอายุ 2 ปี 1 ตัว ทุกๆ 50 ตัวจ่ายอูฐตัวเมีย 3 ปี 1 ตัว ผู้ใดที่มีอูฐแค่ 4 ตัวก็ไม่ต้องจ่ายชะกาต เว้นแต่เจ้าของต้องการจะจ่ายโดยสมัครใจ เมื่อมีอูฐครบ 5 ตัวให้จ่ายแพะ 1 ตัว ส่วนชะกาตแพะแกะนั้นเฉพาะพวกสัตว์ที่หากินตามทุ่งหญ้าเอง ตั้งแต่ 40 ถึง 120 ตัวให้จ่ายชะกาต 1 ตัว ตั้งแต่ 121 ถึง 200 ตัวให้จ่ายชะกาต 2 ตัว ตั้งแต่ 201 ถึง 300 ตัวให้จ่ายชะกาต 3 ตัว ถ้ามากกว่านั้น ทุก ๆ 100 ตัวให้จ่ายชะกาต 1 ตัว ถ้าหากว่าแพะดังกล่าวไม่ครบ 40 ตัวแม้ว่าจะขาดแค่ตัวเดียวก็ตาม ก็ไม่ต้องจ่ายชะกาต เว้นแต่เจ้าของต้องการจะจ่ายโดยสมัครใจเอง”

(บันทึกโดย al-Bukhari : 1454)

หะดีษจากมูอาซ رضي الله عنه เล่าว่า

ความว่า “เมื่อครั้งที่ท่านรอซูล ﷺ ได้สั่งให้ท่านไปประจำการที่เยเมน ท่านรอซูลได้สั่งให้จัดเก็บชะกาตจากวัวทุก ๆ 30 ตัว ให้เก็บชะกาตเป็นวัวตัวผู้หรือตัวเมียอายุ 1 ปี 1 ตัว และทุก ๆ 40 ตัว ให้เก็บชะกาตเป็นวัวตัวเมียอายุ 2 ปี 1 ตัว”

(บันทึกโดย Abu Daud : 1576)

พิกัดของสัตว์แต่ละประเภท ดังนี้

(1) พิกัดของแพะแกะ

จาก 40 – 120 ตัว จำนวนชะกาตแพะ 1 ตัว

จาก 121 – 200 ตัว จำนวนชะกาตแพะ 2 ตัว

จาก 201 – 399 ตัว จำนวนชะกาตแพะ 3 ตัว

หลังจากนั้น (ตั้งแต่ตัวที่ 400 ตัวขึ้นไป) ในแพะแกะทุก ๆ 100 ตัว จ่ายแพะ 1 ตัว ดังนั้นในแพะ 399 ตัว ให้จ่ายแพะ 3 ตัว ส่วนในแพะ 400 ตัว ให้จ่ายแพะ 4 ตัว และในแพะ 499 ตัว ให้จ่ายแพะ 4 ตัว เป็นอย่างนี้เรื่อยไป

(2) พิกัดของวัวควาย

จาก 30 – 39 ตัว จำนวนชะกาต ลูกวัวตัวผู้หรือตัวเมีย (ตะป้อ) อายุ 1 ปี 1 ตัว

จาก 40 – 59 ตัว จำนวนชะกาต วัวตัวเมีย (มุสินนะฮฺ) อายุ 2 ปี 1 ตัว

จาก 60 – 69 ตัว จำนวนชะกาต ลูกวัวตัวผู้หรือตัวเมียอายุ 1 ปี 2 ตัว

หลังจากนั้น ในวัวทุกๆ 30 ตัว จ่ายลูกวัวตัวผู้หรือตัวเมียอายุ 1 ปี 1 ตัว และวัวในหลายๆ 40 ตัว จ่ายวัวตัวเมียอายุ 2 ปี 1 ตัว ดังนั้นในวัว 50 ตัว ให้จ่ายวัวตัวเมียอายุ 2 ปี 1 ตัว ในวัว 70 ตัว ให้จ่ายลูกวัวตัวผู้หรือตัวเมียอายุ 1 ปี 1 ตัว และวัวตัวเมียอายุ 2 ปี 1 ตัว ในวัว 100 ตัว ให้จ่ายลูกวัวตัวผู้หรือตัวเมียอายุ 1 ปี 2 ตัว และวัวตัวเมียอายุ 2 ปี 1 ตัว และในวัว 120 ตัว ให้จ่ายลูกวัวตัวผู้หรือตัวเมียอายุ 1 ปี 4 ตัว หรือวัวตัวเมียอายุ 2 ปี 3 ตัว เป็นอย่างนี้เรื่อยไป

(3) พิกัดของอูฐ

จาก 5 – 9 ตัว จำนวนชะกาต แพะ 1 ตัว

จาก 10 – 14 ตัว จำนวนชะกาต แพะ 2 ตัว

จาก 15 – 19 ตัว จำนวนชะกาต แพะ 3 ตัว

จาก 20 – 24 ตัว จำนวนชะกาต แพะ 4 ตัว

จาก 25 – 35 ตัว จำนวนชะกาต อูฐตัวเมีย (บินตุ มะคอกู) อายุ 1 ปี 1 ตัว

จาก 36 – 45 ตัว จำนวนชะกาต อูฐตัวเมีย (บินตุ ละบูน) อายุ 2 ปี 1 ตัว

จาก 46 – 60 ตัว จำนวนชะกาต อูฐตัวเมีย (ฮิกเกาะฮฺ) อายุ 3 ปี 1 ตัว

จาก 61 – 75 ตัว จำนวนชะกาต อูฐตัวเมีย (ญะชะอะฮฺ) อายุ 4 ปี 1 ตัว

จาก 76 – 90 ตัว จำนวนชะกาต อูฐตัวเมียอายุ 2 ปี 2 ตัว

จาก 91 – 120 ตัว จำนวนชะกาต อูฐตัวเมียอายุ 3 ปี 2 ตัว

เมื่อมีมากกว่า 120 ตัว วาญิบต้องจ่ายในทุกๆ 40 ตัว อุฐตัวเมียอายุ 2 ปี 1 ตัว และในทุกๆ 50 ตัวต้องจ่ายอุฐตัวเมียอายุ 3 ปี 1 ตัว ดังนั้นในอุฐ 121 ตัว ต้องจ่ายอุฐตัวเมียอายุ 2 ปี 3 ตัว ในอุฐ 130 ตัว ต้องจ่ายอุฐตัวเมียอายุ 3 ปี 1 ตัวและอุฐตัวเมียอายุ 2 ปี 2 ตัว ในอุฐ 150 ตัว ต้องจ่ายอุฐตัวเมียอายุ 3 ปี 3 ตัว ในอุฐ 160 ตัว ต้องจ่ายอุฐตัวเมียอายุ 2 ปี 4 ตัวในอุฐ 180 ตัว ต้องจ่ายอุฐตัวเมียอายุ 3 ปี 2 ตัวและอุฐตัวเมียอายุ 2 ปี 2 ตัว ในอุฐ 200 ตัว ต้องจ่ายอุฐตัวเมียอายุ 2 ปี 5 ตัวหรืออุฐตัวเมียอายุ 3 ปี 4ตัว เป็นอย่างนี้เรื่อยไป

หากต้องจ่ายอุฐตัวเมียอายุ 2 ปี แต่หาไม่ได้ให้ใช้อุฐตัวเมียอายุ 1 ปีแทนพร้อมกับสิ่งชดเชย และสิ่งชดเชยที่ว่ำนั้นก็คือ แพะ 2 ตัว หรือเงิน 20 ดิรฮัม หรืออาจจ่ายอุฐอายุ 3 ปีพร้อมกับรับสิ่งชดเชย สิ่งชดเชยที่กล่าวมานั้นอนุญาตเฉพาะในชะกาตอุฐเท่านั้น

4) ขุมทรัพย์ที่พบได้ในแผ่นดิน (สินแร่และทรัพย์ที่ถูกฝังดินไว้)

สินแร่ หมายถึงสิ่งที่ถูกขุดพบจากพื้นดินและมีค่า ซึ่งไม่ใช่พืชพันธุ์ เช่น แร่ทองคำ แร่เงิน แร่เหล็ก ทับทิม และน้ำมันดิบ เป็นต้น ทรัพย์สินประเภทนี้จำเป็นต้องจ่ายชะกาตดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงบริจาคส่วนหนึ่งจากบรรดาสิ่งดีๆ ของสิ่งที่พวกเจ้าได้แสวงหาไว้ และจากสิ่งที่เราได้ให้ออกมาจากดินสำหรับพวกเจ้า”

(อัล-บะกอเราะฮฺ : 267)

สินแร่คือสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงบันดาลให้ออกมาจากดินเพื่อมวลมนุษย นักปราชญ์อิสลามส่วนใหญ่เห็นว่าการกำหนดพิกัดของทรัพย์สินประเภทนี้ จำเป็นเช่นกันในการจ่ายชะกาต โดยอัตราที่ต้องจ่ายชะกาตคือ ร้อยละ 2.5 หรือ 2.5% ของทรัพย์ที่ขุดพบ เปรียบเทียบกับอัตราของเงินและทองคำ และทรัพย์สินประเภทนี้ไม่มีการกำหนดวาระ โดยต้องจ่ายชะกาตในขณะที่ขุดพบตามพิกัดพื้นที่

ทรัพย์ที่ถูกฝังดินไว้ หมายถึง ทรัพย์สินที่ถูกขุดพบ ซึ่งถูกฝังไว้ในยุคก่อนอิสลาม ไม่ว่าจะขุดพบในแผ่นดินอิสลามหรือไม่ก็ตาม ทรัพย์สินประเภทนี้จะถูกจารึกสัญลักษณ์ต่างๆ ของชาวกาฟิร เช่น ชื่อกษัตริย์ ชื่อเจ้าของ ภาพของคน หรือภาพของเทวรูปต่างๆ แต่ถ้าวางทรัพย์ที่ถูกจารึกไว้เป็นสัญลักษณ์ของมุสลิม เช่น ชื่อศาสดา หรือชื่อผู้นำมุสลิม หรือโองการอัลกุรอาน หรือไม่ปรากฏสัญลักษณ์โดยอยู่เลย เช่น ถ้วย งาน เครื่องประดับ สร้อย เป็นต้น ทรัพย์ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ถือว่าเป็นของสูญหาย ไม่สามารถนำมาครอบครองได้ จนกว่าจะประจักษ์ว่าผู้ใดเป็นเจ้าของ เนื่องจากทรัพย์สินของมุสลิมเป็นกรรมสิทธิ์แต่เจ้าของตลอดไป

อัตราชะกาตของทรัพย์สินประเภทแรกนั้น (ไม่ใช่ของมุสลิม) คือ 1 ส่วน 5 หรือร้อยละ 20 ของสิ่งที่ถูกขุดพบ โดยไม่จำกัดพิกัดจำนวนใดๆ ทั้งสิ้น จึงจำเป็นต้องจ่ายชะกาตไม่ว่าจะขุดพบจำนวนมากหรือน้อยก็ตาม ส่วนที่เหลือหลังจากชะกาตแล้ว เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ขุดพบ

5) สินค้าที่มีไว้ขาย ทรัพย์สินที่เตรียมไว้เพื่อค้าขาย คือสิ่งที่จัดเตรียมไว้เพื่อซื้อขายหากำไร เช่น อสังหาริมทรัพย์ สัตว์ อาหาร เครื่องดื่มและเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

หุ้กมชะกาดทรัพย์สินที่เตรียมไว้เพื่อค้ำขายนั้น หากเตรียมไว้เพื่อค้ำขายและมีจำนวนถึง พักัดชะกาดพร้อมกั้ครบรอบปีถือว่าวาญิบต้องจ่ายชะกาด โดยจะต้องมีการตีราคาเมื่อครบรอบปี ด้วยวิธีที่ให้ประโยชน์ที่สุดแก่ชาวชะกาด (คนที่จะรับชะกาด) เทียบกั้ทองคำหรือเงินโดยจ่ายจำนวน ร้อยละ 25 จากราคาทั้งหมดหรือจากตัวทรัพย์สินเอง

สภาพของทรัพย์สินที่มีไว้ขาย ได้แก่

(1) บ้าน อสังหาริมทรัพย์ รถ และเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น หากมีไว้เพื่ออยู่อาศัย หรือใช้งาน ไม่ได้มีไว้เพื่อค้ำขายถือว่าไม่ต้องจ่ายชะกาด

(2) หากมีไว้เพื่อให้เช่า ก็จำเป็นต้องจ่ายชะกาดค่าเช่า เริ่มตั้งแต่ทำข้อตกลง หากครบพักัด และครบรอบปีทั้งนี้ก่อนที่จะมีการใช้จ่ายค่าเช่านั้นๆ

(3) หากมีไว้เพื่อค้ำขายถือว่าต้องจ่ายชะกาดในส่วนของราคาของมันจำนวนร้อยละ 2.5 ทั้งนี้หากครบพักัดและครบรอบปี

6) เงินเดือนและรายได้ ในเรื่องนี้ยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ว่าจำเป็นต้องจ่ายชะกาดด้วย หรือไม่ ซึ่งตามทัศนะที่บอกว่าเงินเดือนหรือรายได้ก็จำเป็นต้องออกชะกาดด้วยเหมือนกัน ด้วย เหตุผลที่ว่ามันเป็นสิ่งที่มีมูลค่าตรงปรหทานให้แก่เรา โดยเงินเดือนประจำและค่าแรงนั้นเป็นรายได้ หลักของบุคคลสมัยปัจจุบัน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะทำงานอิสระ เช่น เป็นแพทย์ ทนายความ ช่างไม้ ช่างก่อสร้าง หรือสังกัดอยู่กับหน่วยงานราชการ หรือเอกชนที่เขาได้รับเงินเดือนประจำ ท่านมูอาวิยะฮฺ อิบนิ อับดุลอะฮฺมัด เป็นบุคคลแรกที่เริ่มระบบชะกาดจากเงินเดือนและค่าแรง และท่าน อุมร์ อิบนิ อัลคัลลาบได้ดำเนินตามท่านมูอาวิยะฮฺ

นักปราชญ์บางท่านในปัจจุบันจึงได้เรียกร้องให้มีการเรียกเก็บชะกาดจากผู้มีเงินเดือน ประจำและจากค่าแรงงานต่างในอัตราร้อยละ 25 โดยมีเงื่อนไขว่าต้องมีทรัพย์สินครบนิศอบ ซึ่งอัตรา ของมันก็คืออัตราของชะกาดเงินและทอง กล่าวคือ อัตราของทองแห่งเมื่อครบ 85 กรัมและอัตราของ เงินแห่งเมื่อครบ 595 กรัม การคิดชะกาดเมื่อครบรอบหนึ่งปีเต็มคือให้บวกรายได้ของทุกเดือนรวมเข้า ด้วยกันหารรายได้ในรอบหนึ่งปีเต็ม เกินอัตราชะกาดก็ให้ออกจากเงินรายได้นั้น

อัตราของชะกาดนั้นให้พิจารณาจำนวนสุทธิของเงินเดือนและค่าแรง หมายถึง ภายหลัง จากที่ได้หักสิ่งที่เกี่ยวข้องกั้สิทธิต่าง ๆ และความจำเป็นขั้นมูลฐานออกไป เช่น หนี้สิน ค่าครองชีพ คิดในปริมาณต่ำสุดสำหรับเขาและในครอบครัว ตลอดจนถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดสำหรับอาชีพของเขา

ตัวอย่าง ครูคนหนึ่งมีรายได้ต่อเดือน 15,000 บาทรวมทั้งปีมีรายได้ 180,000 บาท เมื่อเทียบกับราคาทองคำ 5.66 บาท สมมุติว่าปัจจุบันทองคำหนึ่งบาท มีค่าเท่ากับ 19,000 บาท นั่น คือ $19,000 \times 5.66 = 107,540$ บาท แต่ถ้าหากหักค่าครองชีพแล้วต่อเดือนเขาเหลือเงินเพียง 2,000บาท นั่นคือ $2,000 \times 12 = 24,000$ บาท เขาก็ไม่ต้องจ่ายชะกาด

จากตัวอย่างเดียวกันถ้าครูคนนั้นมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นเดือนละ 50,000 บาท นั่นคือ $50,000 \times 12 = 600,000$ บาท หลังจากหักค่าครองชีพแล้วเขาเหลือเงินต่อเดือน 20,000 บาท

นั่นคือ $20,000 \times 12 = 240,000$ บาท ถ้าคิดจากราคาทองคำราคาเดียวกัน เขาก็ต้องจ่าย 2.5% ของ $240,000 = 6000$ บาท (อับลูเลาะ อับรู, 2560)

2.1.4 ประเภทของทรัพย์สินที่ไม่ต้องจ่ายชะกาต

ทรัพย์สินที่ไม่ต้องจ่ายชะกาต ได้แก่ ทรัพย์สินที่เตรียมไว้เพื่อครอบครองและใช้สอยถือว่าไม่มีชะกาต เช่นบ้านเพื่ออยู่อาศัย เสื้อผ้า เครื่องใช้ในบ้าน สัตว์พาหนะ รถ เป็นต้น (อับลูเลาะ อับรู และสุไลมาน อาแว, 2560)

หะดีษรายงานจากท่านอบู สุร็อยเราะฮฺ رضي الله عنه ว่า แท้จริงท่านรอซูลุลลอฮฺ ﷺ กล่าวว่า ความว่า “ไม่ว่าญิบเหนอมุสลิมในทาสของเขาและม้าของเขาซึ่งเศาะดาเกาะฮฺ”

(บันทึกโดย al-Bukhari : 1463 และ Muslim : 982)

นอกจากนี้ สิ่งต่างๆ ที่เป็นขององค์กรการกุศลส่วนรวม เช่น มัสยิด โรงเรียน และสมาคม เป็นต้น ไม่ต้องจ่ายชะกาต และสิ่งที่เตรียมไว้เพื่อใช้จ่ายแก่การกุศลส่วนรวมก็เหมือนกับสิ่งต่างๆ คือไม่ต้องจ่ายชะกาต แต่วาญิบต้องจ่ายชะกาตสิ่งต่างๆ ที่เจาะจงเช่นสิ่งที่วะกัฟแก่ลูกๆ ของตน เป็นต้น

ข้อควรคำนึงในประเด็นนี้ คือ

1) หากบุคคลมีทรัพย์สินครบพิกัด และครบรอบปี ถือว่าต้องจ่ายไม่ว่าเขาจะเตรียมมันไว้เพื่อใช้จ่าย แต่งาน ซื่อสั่งหามิทรัพย์สิน จ่ายหนี้ หรืออะไรก็ตาม

2) หากผู้ที่จะต้องจ่ายชะกาตเสียชีวิตโดยที่เขายังไม่จ่าย ให้ญาติจ่ายชะกาตให้จากมรดกของเขา ก่อนทำการสนองพินัยกรรมและแบ่งมรดก

3) หากทรัพย์สินลดลงจากพิกัดในบางช่วงก่อนครบรอบปี หรือมีการขายโดยไม่มีเจตนาหลีกเลี่ยงชะกาตถือว่าการนับรอบขาดลง และหากมีการสับเปลี่ยนทรัพย์สินชนิดเดียวกันถือว่าให้สานต่อการนับรอบปี

4) หากมุสลิมคนหนึ่งเสียชีวิตโดยมีภาระจะต้องจ่ายชะกาตและหนี้สิน โดยที่ทรัพย์สินที่เขาทิ้งไว้ไม่พอสำหรับทั้งสอง (ทั้งการจ่ายชะกาตและจ่ายหนี้) ให้ทำการจ่ายชะกาตก่อน เพราะชะกาตเป็นสิทธิของอัลลอฮฺที่ได้กำหนดเหนือผู้ที่มีความพร้อม และอัลลอฮฺสมควรแก่การจ่ายมากกว่า

2.5.6 ผู้มีสิทธิรับชะกาตและผู้ไม่มีสิทธิรับชะกาต

อัลลอฮฺได้กำหนดให้ผู้มีสิทธิในชะกาตจำนวน 8 ประเภท ดังอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

“ความว่า “แท้จริงทานทั้งหลายนั้น สำหรับบรรดาผู้ที่ยากจน ผู้ที่ขัดสน เจ้าหน้าที่ในการรวบรวมมัน ผู้ที่หัวใจได้รับการโน้มน้าว (สู่อิสลาม) การไถ่ทาส ผู้มีหนี้สินส่วนตัว ในทางของอัลลอฮฺ และผู้ที่อยู่ในระหว่างเดินทาง ทั้งนี้เป็นบัญญัติอันจำเป็นซึ่งมาจากอัลลอฮฺ และอัลลอฮฺนั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงปรีชาญาณ”

(อัตเตาบะฮฺ : 60)

จากอายะฮ์ดังกล่าวสรุปได้ ดังนี้ (al-Qardhawi, Yusuf. (1993 : 93-533)

1) **ฟากีร์ (ผู้ยากจน)** ได้แก่ คนที่ไม่มีทรัพย์สิน ไม่มีค่าเลี้ยงชีพ หรือมีแต่ไม่เพียงพอในการเลี้ยงชีพ คนประเภทนี้สามารถรับชะกาดได้ตลอดปี

ตามทัศนะของนักวิชาการชาฟีอีย์ ฮัมบาลีย์และมาลิกีย์ หมายถึง ผู้ที่ไม่มีทรัพย์สินครอบครอง และไม่มียานทำที่เหมาะสมในการสนองความต้องการในด้านอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยและปัจจัยจำเป็นพื้นฐานอื่นๆ สำหรับตัวเองหรือผู้ที่เขาต้องรับผิดชอบดูแล ซึ่งปัจจัยที่จะนำมาสนองความต้องการดังกล่าวคิดตามมาตรฐานปกติไม่ฟุ่มเฟือย

2) **มิสกิน (ผู้ขัดสน)** ได้แก่ คนที่มีค่าเลี้ยงชีพในแต่ละวันครึ่งหนึ่งหรือมากกว่า แต่ไม่เพียงพอ คนประเภทนี้จะมีฐานะดีกว่าคนยากไร้ และสามารถรับชะกาดได้ตลอดปีเช่นกัน

ตามทัศนะของนักวิชาการตามทัศนะของนักวิชาการชาฟีอีย์ ฮัมบาลีย์และมาลิกีย์ หมายถึง ผู้ที่มีทรัพย์สินครอบครองอยู่บ้าง และมีงานทำที่เหมาะสมในระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถสนองความต้องการพื้นฐานของตนเอง และสมาชิกในครอบครัวได้แต่ไม่เพียงพอเท่าที่ควร เช่น ความต้องการของเขา และครอบครัวอยู่ในระดับ 10 แต่เขาสามารถหามาได้เพียง 7 หรือ 8 เท่านั้น แม้ว่าเขาจะมีทรัพย์สินครบจำนวนนิตอบก็ตาม แต่ก็ยังจัดอยู่ในกลุ่มผู้ขัดสนถ้าไม่เพียงพอในการสนองความต้องการพื้นฐานของตนเอง สมาชิกในครอบครัวที่เขาต้องรับผิดชอบ การเป็นคนยากจน และขัดสนนั้นยังไม่หมดไปถึงแม้เขาจะมีที่อยู่อาศัย และมีเสื้อผ้าสวมใส่อยู่บ้าง เช่น สำหรับสตรีที่มีชุดแต่งกายที่ใช้ในบางโอกาส หรือนักศึกษาที่มีตำราที่จำเป็น หรือคนงานที่มีเครื่องมือที่จำเป็นในการทำมาหากิน

3) **ผู้ทำหน้าที่จัดเก็บชะกาด** หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการรวบรวมชะกาด จัดเก็บชะกาดไว้ในโกดัง ดูแลรักษาทรัพย์สินชะกาด จัดทำบัญชีชะกาด คำนวณชะกาด และจัดสรรชะกาด

4) **ผู้ที่หัวใจของเขาต้องการความอบอุ่น (มออัลลัฟ)** หมายถึง บรรดาผู้ที่จิตใจของเขาโน้มเอียงสู่อิสลามรวมถึงผู้ที่ต้องการความมั่นคงทางจิตใจในการเป็นมุสลิมหรือผู้ที่มุสลิมต้องการป้องกันความชั่วที่เกิดจากการกระทำของเขาหรือผู้ที่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่มุสลิมในการต่อสู้กับศัตรูทั้งที่เป็นมุสลิมและมีใจมุสลิม แต่ตามทัศนะของอิหม่ามชาฟีอีย์ถือมออัลลัฟ (ผู้ที่จิตใจต้องการความอบอุ่น) นั่นคือ ผู้ที่เข้ารับนับถือศาสนาอิสลามแล้ว

กล่าวโดยสรุปแล้วบุคคลประเภทนี้มีสองจำพวก

จำพวกแรก ผู้ที่ยังไม่ใช่มุสลิม คนจำพวกนี้สามารถมอบชะกาดแก่เขาได้ในกรณีที่เพื่อให้เขาเข้ารับอิสลาม หรือให้เพื่อยับยั้งป้องกันภัยในสังคมมุสลิมอันเกิดจากน้ำมือของเขา

จำพวกที่สอง ผู้ที่เข้าอิสลามแล้ว คนจำพวกนี้สามารถมอบชะกาดแก่เขาเพื่อเป็นการยึดเหนี่ยวเขาให้ยืนหยัดในอิสลามได้อย่างมั่นคง หรือหวังในการเข้ารับอิสลามของคนใกล้ชิดและพวกพ้องของเขาเป็นต้น

5) **ทาสที่ต้องการไถ่ตัวเองเป็นอิสระ (อรักริบ)** หมายถึง บรรดาทาส หรือทาสที่ต้องการไถ่ตนเองจากเจ้าของเพื่อจะได้เป็นอิสระการให้ชะกาดแก่พวกเขาสามารถทำได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

(1) นำเงินชะกาดไปไถ่ตัวของเขาจากเจ้าของ

(2) นำเงินชะกาดไปซื้อตัวเขาจากเจ้าของแล้วปล่อยให้เป็นไท ซึ่งวิธีนี้คือลีฟะฮุมร์บินอับดุลอาซิสได้ปฏิบัติในยุคของเขา เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันไม่มีระบบทาสอีกแล้ว ดังนั้นนักวิชาการอิสลามจึงใช้วิธีการเปรียบเทียบปรากฏการณ์ที่มีลักษณะคล้ายทาสอันได้แก่ เซลยศึกมุสลิมที่ถูกจับในสงคราม หรือการที่มุสลิมอ่อนแอถูกกดขี่

6) ผู้ที่มีหนี้สิน (อัลฆอริมีน) หมายถึง บรรดาผู้ที่มีหนี้สิน ซึ่งตามทัศนะของอิหม่ามมาลิกีย์และอิหม่ามชาฟีอีถือว่าผู้ที่มีหนี้สินมี 2 ประเภทคือ

(1) ผู้มีหนี้สินที่นำมาใช้ประโยชน์ต่อตนเอง เช่น ผู้ที่กู้ยืมเพื่อนำมาใช้จ่ายในการสนองความจำเป็นของการดำรงชีพ ซื้อเสื้อผ้า หรือผู้ที่กู้ยืมมาเพื่อใช้ในการแต่งงานหรือเพื่อรักษาโรคร้ายไข้เจ็บหรือเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ซื้อเครื่องใช้ในครัวเรือน หรือเพื่อใช้จ่ายในการจัดการแต่งงานลูกหรือกู้ยืมเพื่อนำมาชดใช้ให้ผู้อื่น เนื่องจากได้ทำให้ของผู้อื่นเสียหาย ด้วยความผิดพลาด หลงลืมหรือเพราะเหตุอื่นๆ

(2) ผู้มีหนี้สินที่นำมาใช้ประโยชน์ต่อสังคม เช่น ผู้ที่กู้ยืมมาเพื่อใช้จ่ายในการประนีประนอมระหว่างคู่อริให้คืนดีกัน กู้ยืมมาเพื่อก่อสร้างโรงพยาบาลสำหรับผู้ยากจน เพื่อสร้างมัสยิดให้สามารถรองรับชาวบ้านในการละหมาดร่วมกัน เพื่อสร้างโรงเรียนสอนศาสนาและกู้ยืมเพื่อการอื่นๆ ที่นำไปใช้ประโยชน์ต่อสังคม

7) ในหนทางของอัลลอฮ นักวิชาการได้อธิบายความหมายของคำ “สะบีลิลละฮ” หมายถึง หนทางของอัลลอฮ นั้นมี 2 ลักษณะคือ

(1) ลักษณะเฉพาะ หมายถึง การต่อสู้กับศัตรูในหนทางของอัลลอฮ อันหมายถึง การญิฮาดต่อสู้เพื่ออัลลอฮ ซึ่งอุลามาทั้ง 4 มัซฮับได้มีทัศนะตรงกันว่าผู้ต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ มีสิทธิรับชะกาด คือ

(1.1) การต่อสู้ (ญิฮาด) นั้นจัดอยู่ในความหมายในหนทางของอัลลอฮ

(1.2) การให้ชะกาดส่วนนี้จะต้องมอบให้แก่ตัวบุคคลที่ทำหน้าที่ต่อสู้โดยตรง

(1.3) ไม่สามารถเอาชะกาดส่วนนี้ไปใช้ในสาธารณะประโยชน์อื่นๆ เช่น สร้างสะพาน มัสยิด โรงพยาบาล เป็นต้น

(2) ลักษณะกว้างและครอบคลุม หมายถึง กิจกรรมที่ดีและเป็นผลประโยชน์ของสาธารณะในด้านต่างๆ เช่น ก่อสร้างมัสยิด สร้างป้อมปราการใช้จ่ายในการฝังศพ เป็นต้น

8) ผู้ที่เดินทาง (อิบนุสะบีล) ตามทัศนะของนักวิชาการฟิกฮ์ส่วนใหญ่ถือว่าอิบนุสะบีล หมายถึง ผู้เดินทางไกลที่ขาดเสบียง เขาสมควรได้รับชะกาดเพื่อที่จะสามารถเดินทางถึงที่หมายได้ แม้ว่าเขาเป็นผู้มีฐานะดีก็ตาม

จากประเภทของผู้มีสิทธิรับชะกาดข้างต้น เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการชะกาดนำไปใช้ประโยชน์พิจารณาผู้มีสิทธิรับชะกาด al-Qardhawi, (1987 : 583) ได้แบ่งผู้มีสิทธิรับชะกาดออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดให้ทรัพย์สินชะกาตเป็นสิทธิส่วนตัวที่มีลักษณะเป็นกรรมสิทธิของพวกเขาแก่บรรดาผู้ที่อัลลอฮ์กล่าวว่า “แท้จริงศอดาเกาะห์ (ชะกาต) นั้นเป็นสิทธิของ

(1.1) บรรดาผู้ที่ยากจน (ฟาเกิร)

(1.2) บรรดาผู้ที่ขัดสน (มิสกิน)

(1.3) บรรดาผู้ทำหน้าที่จัดเก็บชะกาต (อามิล)

(1.4) บรรดาผู้ที่หัวใจของเขาต้องการความอบอุ่น (มูอัลลัฟ)

(2) กลุ่มที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดให้ทรัพย์สินชะกาตเป็นสิทธิในลักษณะเพื่อใช้ประโยชน์ต่อ

(2.1) บรรดาผู้ที่ต้องการไถ่ตัวเองเป็นอิสระ (อรรริกอบ)

(2.2) บรรดาผู้ที่มีหนี้สิน (อัลฆอริมีน)

(2.3) บรรดาผู้อยู่ในหนทางของอัลลอฮ์ (ฟิสะบียัลลิลลาฮ)

(2.4) บรรดาผู้เดินทาง (อิบนุสสะบีล)

ส่วนในประเด็นเกี่ยวกับผู้มีสิทธิรับชะกาตพิตเราะห์นั้น อุลามาอุมักมีความคิดเห็นดังนี้

Ibnu-Rusd กล่าวว่า “บรรดาอุละมาอุมักมีมติเป็นเอกฉันท์ว่ามีบัญญัติให้จ่ายชะกาตพิตเราะห์แก่บรรดาผู้ยากไร้และผู้ขัดสน (ฟุเกาะห์รออและมะสะกีน) เพราะท่านรอซูลุลลอฮ ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

ความว่า “พวกท่านจงทำให้พวกเขา (บรรดาผู้ยากไร้) ไม่ต้องพึ่งพาการขอทานในวัน (อีด) นี้”

(บันทึกโดย al-Darukutnii : 67, al-Baihaki : 4/175)

อุละมาอุมักมีทัศนะที่ขัดแย้งเกี่ยวกับบรรดาผู้มีสิทธิรับชะกาตอีก 6 จำพวกอื่นจากนั้น ว่ามีสิทธิรับชะกาตพิตเราะห์ด้วยหรือไม่

มัซฮับนะฟี และทัศนะที่ถูกต้องของมัซฮับหันบะลีย มีทัศนะว่าอนุญาตให้จ่ายชะกาตพิตเราะห์แก่บรรดาผู้มีสิทธิที่จะรับส่วนแบ่งทั้ง 8 ประเภท เพราะชะกาตพิตเราะห์เป็นส่วนหนึ่งของการบริจาคทานที่รวมอยู่ในความหมายของอายะฮ (Ibn Abidin, n.d. : 2/79, Ibn Qudamah, 1984 : 4/314)

ความว่า “แท้จริงทานทั้งหลายนั้น สำหรับบรรดาผู้ที่ยากจน ผู้ที่ขัดสน เจ้าหน้าที่ในการรวบรวมมัน ผู้ที่หัวใจได้รับการโน้มน้าว (สู่อิสลาม) การไถ่ทาส ผู้มีหนี้สินส่วนตัว ในทางของอัลลอฮ์ และผู้ที่อยู่ในระหว่างเดินทาง ทั้งนี้เป็นบัญญัติอันจำเป็นซึ่งมาจากอัลลอฮ์ และอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงปรีชาญาณ”

(อัดเตาบะฮ : 60)

มัซฮับอัชชาฟีอีย มีทัศนะว่า จำเป็นต้องแบ่งชะกาตพิตเราะห์ให้แก่บรรดาผู้มีสิทธิรับชะกาตทั้ง 8 ประเภท หรือเท่าที่พบเจอ ในกรณีที่มีอบหมายชะกาตให้อิหม่ามเป็นผู้แบ่งให้ แต่ถ้าประสงค์จะจ่ายชะกาตด้วยตนเอง เขาต้องแบ่งชะกาตออกเป็น 6 ส่วนสำหรับผู้มีสิทธิรับชะกาต 6

ประเภท โดยตัดส่วนของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านชะกาด (อามิลีน) และผู้ที่หัวใจได้รับการโน้มน้าว (มุอัลลัฟ กุลูบ) ออก และหากไม่พบผู้มีสิทธิทั้ง 6 ประเภทก็ให้แจกจ่ายแก่บรรดาผู้มีสิทธิเท่าที่พบเจอ (al-Shafi'i, 1993 : 2/69; al-Nawawiy, n.d. : 6/104)

ส่วนมัซฮับมาลิกีย์และรายงานหนึ่งจากอะหมัดระบุว่า ชะกาดพิตเราะห์ต้องมอบให้แก่ผู้ที่ยากจนและผู้ที่ยึดสน (ฟุเกาะรอห์และมะซากีน) เท่านั้น ไม่อนุญาตให้แจกจ่ายแก่ประเภทอื่นจากทั้ง 2 ประเภท (al-Dusuki, n.d. : 1/508; al- Muqaddas, 1984 : 2/540)

โดยตีความจากหะดีษอิบนุอบบาสที่กล่าวว่า

ความว่า “รอซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กำหนด (ให้มุสลิม) แจกชะกาดพิตเราะห์ เพื่อเป็นการขัดเกลาให้ผู้ถือศีลอดสะอาดบริสุทธิ์จากมลทินของการหลงลืม และการพูดจาที่หยาบคาย และเพื่อเป็นทานอาหารแก่บรรดาผู้ยากไร้”

(บันทึกโดย Abu Daud : 1317)

ดังนั้น คำว่ากล่าวที่ว่า “เพื่อเป็นทานอาหารแก่บรรดาผู้ยากไร้” ทำให้เข้าใจว่าการจ่ายชะกาดพิตเราะห์นั้น ถูกเจาะจงเฉพาะสำหรับผู้ยากไร้ อันหมายถึงฟุเกาะรอห์และมะซากีนเท่านั้น ส่วนบรรดาผู้มีสิทธิรับชะกาดทั่วไปอีก 6 ประเภท จะไม่มีสิทธิรับชะกาดพิตเราะห์ตามที่คณะของอุละมาอ์กลุ่มนี้

ทัศนะนี้ได้รับการเห็นชอบและสนับสนุนจากอุละมาอ์หลายท่าน เช่น Ibn Taimiyah (1997 : 25/71-78) Ibnu Qaiyim (1997 : 2/44) และในบรรดาอุละมาอ์ปัจจุบันที่เห็นด้วยกับทัศนะนี้คือ Binbaz, n.d. (14/202, 215) และ al-Ussaimin (1422 : 6/184) เป็นต้น

จากทัศนะของอุละมาอ์ข้างต้น ควรให้ความสำคัญกับบรรดาผู้ยากไร้ (ฟุเกาะรอห์และมะซากีน) เป็นอันดับแรก แต่ถ้าไม่มีคนเหล่านั้น ก็อนุญาตให้จ่ายชะกาดแก่บรรดาผู้มีสิทธิรับชะกาดทั้ง 6 ประเภทที่เหลือ

เมื่อพิจารณาตามหลักการและเหตุผล อัลลอฮ์นั้นได้ทรงกำหนดผู้มีสิทธิรับชะกาดด้วยพระองค์เอง โดยไม่ยินยอมให้ผู้ใดกำหนดตามอำเภอใจ และการแจกจ่ายชะกาดก็จะต้องมอบให้ผู้ที่มิสิทธิที่อัลลอฮ์กำหนดไว้เท่านั้น ผู้ใดก็ตามที่ไม่อยู่ในข่าย 8 ประเภทดังกล่าว ไม่มีสิทธิรับชะกาดและเป็นที่ต้องห้ามสำหรับเขาที่จะบริโภคทรัพย์สินเหล่านั้น และเป็นที่ต้องห้ามสำหรับผู้ที่มีอำนาจแจกจ่ายชะกาดด้วยการมอบชะกาดแก่ผู้ที่ไม่มิสิทธิอีกด้วย ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรชะกาดที่จะต้องเข้าใจและรู้จักผู้มีสิทธิรับชะกาดและผู้ไม่มีสิทธิรับชะกาดเป็นอย่างดี เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการบริหารจัดการและจัดสรรชะกาด พร้อมกันนั้นจะเห็นได้ว่าอิสลามให้การช่วยเหลือเกื้อกูลโดยมองรอบด้านครอบคลุมกลุ่มบุคคลต่างๆ ทั้งในแง่ของรายได้ สถานภาพทางสังคม ความแตกต่างด้านชนชั้นรวมทั้งผู้ที่ทำงานเพื่อศาสนาและยังรวมถึงผู้ที่ต้องบริหารจัดการเพื่อให้กองทุนชะกาดมีประสิทธิภาพ ซึ่งถือเป็นค่าจ้างในการปฏิบัติงาน สิ่งเหล่านี้ คือ กลุ่มที่อิสลามมีความปรารถนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับชะกาดจากผู้ที่มีความสามารถ ทั้งนี้เพื่อลดช่องว่างความแตกต่างของคนในสังคมอีกด้วย

ส่วนผู้ที่ไม่อนุญาตให้รับชะกาต มีดังนี้

- (1) คนกาฬร (ผู้ปฏิเสธศาสนาอิสลาม)
- (2) ตระกูลฮาซิม จุดมุ่งหมายคือ ตระกูลอาลี ตระกูลอะกิล ตระกูลญะอ์ฟิร ตระกูลอัลอับบาส และตระกูลอัลฮาริษ ท่านรอซูล ﷺ กล่าวว่า
 ความว่า “แท้จริงชะกาตนั้นไม่สมควรให้แก่วงศ์ญาติของมุฮัมมัด เพราะมันเป็นเหิงของมนุษย์”
 (บันทึกโดย Muslim : 1072)
- (3) บ่าวหรือทาส เนื่องจากเขารวยเพราะความรวยของผู้เป็นนาย
- (4) ผู้ที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองและการดูแลของผู้ออกชะกาตตามบัญญัติศาสนา เช่น บิดามารดา ลูกๆหรือภรรยา เป็นต้น
- (5) คนรวย ได้แก่ รวยทรัพย์
- (6) ผู้ใช้จ่ายในทางอบายมุข

2.2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการในอิสลาม

ตำราทางประวัติศาสตร์อิสลามระบุว่ายุคของท่านรอซูล ﷺ ได้กำหนดตัวบุคคลที่จะรับผิดชอบงานด้านต่าง ๆ ได้อย่างลงตัว เน้นคนดีและมีความสามารถเข้ามารับผิดชอบงานได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการอพยพมาสู่นครมาดีนะฮ์ท่านได้นำกฎหมายอิสลามมาใช้ วิธีการดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่และเป็นจุดเริ่มต้นของรูปแบบการปกครองแบบอิสลาม อันเป็นผลมาจากการบริหารจัดการของท่าน เช่นเดียวกับความเจริญรุ่งเรืองและการขยายตัวในงานด้านต่าง ๆ ยุคของเคาะลีฟะฮ์ทั้ง 4 ท่าน สมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ และราชวงศ์อับบาซียะฮ์ล้วนได้รับอิทธิพลจากรูปแบบการบริหารและจัดการของท่านรอซูล ﷺ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและโลกอิสลามให้ไปในทิศทางที่ถูกต้องและก้าวหน้าจนถึงปัจจุบัน

Ahmad Ibrohim Abuzin (2553 : 46) กล่าวถึง คุณลักษณะเฉพาะของหลักการบริหารจัดการในอิสลาม ดังนี้

- (1) การบริหารจัดการในอิสลามเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางสังคม กล่าวคือ อิสลามกำหนดเป้าหมายชีวิตของทุกคน ขณะที่อิสลามได้เสนอรูปแบบดุลยสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล
- (2) การจัดการในอิสลามมีความรับผิดชอบต่อในการดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการตามวัตถุประสงค์ของคณงานตราบใดที่เขทำงานเต็มที่มีความรับผิดชอบ เมื่อใดที่หน้าที่การงานได้รับการตอบสนองอย่างเต็มความรับผิดชอบและความบริสุทธิ์ใจแล้วทางฝ่ายผู้มีอำนาจไม่ว่าผู้นั้นจะอยู่ในฐานะผู้จัดการหน่วยงานที่เป็นของรัฐหรือหน่วยงานเอกชนก็ตาม เขาจะต้องจ่ายค่าตอบแทนอย่างคุ้มค่าที่สุดแก่คณงานหรือเจ้าหน้าที่ที่อยู่ภายใต้การบริหารงานของเขา ซึ่งอิสลามได้อธิบายถึงเรื่องนี้แล้ว โดยคณงานจะต้องได้รับรู้จำนวนค่าตอบแทนของตน นอกจากนี้ ทฤษฎีการ

บริหารจัดการในอิสลามยังได้เสนอผู้บริหารทุกคนดำเนินการบริหารอย่างมีนวัณ โดยปราศจากการบังคับขู่เข็ญให้คนงานทำงานนอกเหนือความสามารถของเขา

(3) หลักการชुरอและการร่วมมือในการบริหารจัดการ รวมทั้งการให้เกียรติต่อคุณค่าการเป็นมนุษย์ของทุกคน

ก. ชุรอถือเป็นกระบวนการที่มั่นใจได้ว่าจะสามารถสร้างความมั่นคงแข็งแรงและเกิดความสอดคล้องในการบริหารจัดการอิสลาม ขณะที่มีความร่วมมือถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการยึดถือปฏิบัติโดยตลอด

ข. ผู้นำแห่งมนุษยชาติ ความเป็นผู้นำในการบริหารจัดการอิสลาม นำว่าเป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐาน และจะต้องมีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ในการบริหารซึ่งไม่ใช่เป็นผู้นำแบบเผด็จการ แต่ความเป็นผู้นำจะต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มคนในทุกระดับชั้น และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขความบกพร่องหากมีอยู่ในองค์การ ในเรื่องความเป็นผู้นำในอิสลามมีความใกล้ชิดกับการบริหารตามสถานการณ์ ซัยดีนาอุมัร ได้อธิบายรูปแบบการบริหารรูปแบบดังกล่าวว่า “เรื่องนี้ไม่สามารถดำเนินการได้ เว้นแต่ต้องอาศัยความอ่อนโยนกับผู้ที่แข็งแกร่งและต้องอาศัยความแข็งแกร่งกับผู้ที่อ่อนโยน” ความเป็นผู้นำในอิสลามไม่ได้อยู่ที่ผลผลิตเพียงอย่างเดียวเท่านั้น และไม่ใช่หวังประโยชน์ส่วนตัวเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะเป็นการสร้างความสุขระหว่างทั้งสองอย่างยุติธรรม

อรุณ บุญชม (2557) กล่าวถึง การบริหารงานโดยใช้หลัก “การครองตน ครองคน และครองงาน” ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

(1) การครองตน อิสลามมีหลักในการครองตน ดังต่อไปนี้

(1.1) หลักมูรอออะฮะฮฺ (المراقبة) คือการมีสำนึกอยู่เสมอว่าตนถูกพระเจ้าติดตาม และเฝ้ามองอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีสำนึกอย่างนี้ ก็มนุษย์จะทำแต่ความดี ไม่กล้าทำความผิด และละอายที่จะทำบาป เพราะพระเจ้าทรงรู้ และเห็นการกระทำของเขาทั้งในที่ลับและเปิดเผย

(1.2) หลักอะมานะฮฺ (الأمانة) คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ในการทำหน้าที่ ตามที่ได้รับมอบหมาย ความซื่อสัตย์กับความศรัทธาในอิสลามเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก ผู้ที่จะได้ชื่อว่า เป็นมุสลิม จะต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ หากเขาไม่มีความซื่อสัตย์ เขาก็ขาดคุณสมบัติที่สำคัญ ในการเป็นมุสลิมของเขา

(1.3) หลักมัสอูลียะฮฺ (المسئولية) คือ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่มุสลิมตระหนักในความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ดังนั้น มุสลิมจะต้องทำหน้าที่นั้น อย่างเต็มความสามารถ และดีที่สุด เพราะเขาจะต้องรับผิดชอบ และถูกตรวจสอบ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

(1.4) หลักมูญาฮะฮะฮฺ (المجاهدة) คือ การทุ่มเทให้แก่การปฏิบัติภารกิจ

(1.5) หลักอัซซอबरฺ (الصبر) คือ ความอดทน มุสลิมมีความเชื่อมั่นว่า ในการทำงาน ต้องพบกับอุปสรรค และความล้มเหลว แต่ต้องมีความอดทน ในการต่อสู้ และหาแนวทางฟันฝ่าอุปสรรคนั้น ไปให้ได้ โดยไม่ท้อแท้ และหมดกำลังใจ

(1.6) หลักตะวักกุล (التوكل) คือการมอบหมายความสำเร็จ ในการทำงานให้แก่
อัลลอฮฺ

(2) การครองคน อิสลามมีหลักในการครองคน ดังต่อไปนี้

(2.1) ความสุภาพอ่อนโยน (الرفق) ไม่ใช่วาจาหยาบคาย

(2.2) ความเมตตาสงสารเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

(2.3) การให้อภัยไม่ถือโทษ (العفو)

(2.4) ประชุมปรึกษาหารือ (المشاورة)

(2.5) ตัดสินใจและมอบหมายความสำเร็จให้แก่อัลลอฮฺ (العزم والتوكل)

(3) การครองงาน

(3.1) การทำงานเป็นอิบาดะห์ หมายถึง เป็นความดี โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นการ
ทำงานที่เป็นอิบาดะห์แท้ๆ เช่น ละหมาด หรือการทำงาน เพื่อเลี้ยงชีพ

(3.2) งานสุจริตเป็นงานที่มีเกียรติ (العمل هي العبادة)

(3.3) ทำงานด้วยใจรักและประณีต (الإتقان في العمل)

Ali Abdulhalim Mahmud (2555:23) กล่าวถึงกระบวนการและขั้นตอนของการ
ทำงานตามรูปแบบอิสลามว่า เส้นทางการเป็นพี่น้องในอิสลามมีหลายระดับขั้น เพราะมุสลิมคนหนึ่ง
จะไม่บรรลุการเป็นพี่น้องกันอย่างแท้จริงในอิสลามได้ จนกว่าเขาผู้นั้นจะต้องผ่านขั้นตอนหรือระดับ
ขั้นต่าง ๆ ดังนี้

(1) อัดตะอารูฟ (التعارف) หมายถึง การทำความรู้จักซึ่งกันและกัน การทำความ
รู้จักกันในหมู่พี่น้องมุสลิมนั้นถือเป็นก้าวแรกและก้าวที่จำเป็น บนเส้นทางการเป็นพี่น้องกันใน
นามอัลลอฮฺ และเป็นกุญแจของหัวใจที่จะนำไปสู่ก้าวต่อไปบนเส้นทางการเป็นพี่น้องในอิสลามนั่นคือ
การสร้างความสัมพันธ์และการสร้างความสนิทสนมต่อกัน

(2) อัดตะอาลุฟ (التألف) หมายถึง การสร้างความสนิทสนมต่อกัน หน้าที่การเป็นพี่
น้องในนามอิสลาม คือ การที่มุสลิมสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับพี่น้องของเขา หรือการที่มนุษย์
สร้างความสนิทสนมซึ่งกันและกัน และสร้างสิ่งที่ดีที่ทำให้เกิดความมักคุ้นสนิทสนมระหว่างกัน

(3) อัดตะฟาฮุม (التفاهم) หมายถึง สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน การที่มุสลิมสร้าง
ความเข้าใจกับพี่น้องมุสลิมของเขา ในหลักการพื้นฐานต่างๆที่สำคัญของอิสลามเป็นอันดับแรก ซึ่ง
ได้แก่ การยึดมั่นในสายเชือกของอัลลอฮฺ

(4) อัจริอายะฮฺ (الرعاية) หมายถึง การเอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน การที่มุสลิมเอา
ใจใส่ดูแลพี่น้องของเขา คอยสอดส่องดูแลการเป็นอยู่และการใช้ชีวิต เพื่อจะได้ช่วยเหลือ โดยมีต้องรอ
ให้เอ่ยปากขอความช่วยเหลือ เพราะมันเป็นสิทธิที่เขาพึงจะได้รับ และหลักการที่บ่งบอกว่าจำเป็นต้อง
เอาใจใส่ดูแล

(5) อัดตะอาวุน (التعاون) หมายถึง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นผลพวงมาจากการให้ความสนใจสอดส่องดูแลและการเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน

(6) อัดตะนาซุร (التناصر) หมายถึง การสนับสนุนช่วยเหลือให้พี่น้องมีชัยชนะ อัดตะนาซุรในการเป็นพี่น้องในอิสลาม จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อต่างคนต่างหยิบยื่น เสียสละเวลา พลังกำลัง และทรัพย์สินเงินทองให้แก่พี่น้องของเขา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่การเป็นพี่น้องอย่างแท้จริงในอิสลาม

จากข้อมูลที่น่าเสนอ การบริหารจัดการในอิสลามเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางสังคม เพื่อให้เกิดดุลยภาพสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล โดยใช้หลักการชูรอและการร่วมมือในการบริหารจัดการ

2.3 พัฒนาการการบริหารจัดการชะกาด

พัฒนาการการบริหารจัดการชะกาดจะกล่าวถึง การบริหารจัดการชะกาดในสมัยของท่านรอซูล สมัยคุลาฟาอูรรอชีดีน สมัยราชวงศ์อุมายยะฮฺ สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮฺ และสมัยต่อมา ตลอดจนการบริหารจัดการชะกาดในทัศนะของนักวิชาการร่วมสมัย โดยการบริหารจัดการดังกล่าวมีลักษณะ ดังนี้

2.3.1 การบริหารจัดการชะกาดในสมัยของท่านรอซูล ﷺ

ท่านรอซูล ﷺ ได้ใช้แนวทางในการจัดระบบชะกาดพอสรุปได้เป็นหัวข้อ ดังนี้

ท่านรอซูล ﷺ จะแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เฉพาะสำหรับการจัดเก็บชะกาด และจะส่งคนเหล่านั้นไปยังหัวเมืองและเผ่าต่างๆ เช่น ส่งท่านอะลีอิบนุอับดุลเลาะอ์ไปยังเมืองนัจรอนส่งท่านซียาด อิบนุลอะบีดไปยังเมือง หะฎะเราะเราะเมาตส่งท่านมุฮำญริบอิบนุอะมียะฮฺไปยังเมือง ค็อนอาอ์ส่งท่านมุฮำญริบอิบนุญะบัลไปยังเมือง อัลญุนดส่งท่านอัลอะลาอ์อิบนุลหุฎะเราะเราะมียะฮฺไปยังแคว้นบะห์เรน เป็นต้น (Ibn Qoiyim, 1997 : 2/472)

นอกเหนือจากนี้แล้วยังพบรายงานว่าท่านรอซูลได้แต่งตั้ง ผู้ทำหน้าที่เสมียน (กาติบ) มีหน้าที่บันทึกรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับชะกาดอีกด้วย เช่น รายงานของอิบนุหุฎะเราะเราะมียะฮฺได้กล่าวว่า ผู้ทำหน้าที่เป็นเสมียนชะกาดของท่านรอซูลคือท่าน อัซซุเบรอิบนุลเอาวามและหากท่านอัซซุเบรไม่อยู่หรือมีธุระท่าน ญะฮัม อิบนุอัศสุลุต และท่านหุซัยฟะฮ์อิบนุลยะมานจะทำหน้าที่แทน (al-Qardhawi, 1981: 2/751)

ท่านรอซูล ﷺ จะให้คำแนะนำและคำตักเตือนแก่เจ้าหน้าที่ก่อนที่เจ้าหน้าที่จะเดินทางไปปฏิบัติงานคำแนะนำและคำตักเตือนเหล่านั้นเป็นเสมือนนโยบายที่เจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัดนโยบายของท่านรอซูลเกี่ยวกับการจัดเก็บชะกาดตามที่ปรากฏในรายงานมีดังนี้

(al-Qardhawi, 1981: 2/593, 750-753)

(1) เจ้าหน้าที่จะต้องมีความเมตตา สงสาร ต่อเจ้าของชะกาดจะต้องรู้จักผ่อนปรน โดยคำนึงถึงความต้องการและสภาพความเป็นจริง

(2) เจ้าหน้าที่จะต้องให้ความเป็นธรรมในการจัดเก็บชะกาตและให้ความสะดวกกับเจ้าของชะกาต

(3) เจ้าหน้าที่จะต้องไม่เจาะจงเอาเฉพาะแต่ทรัพย์สินที่ดี ๆ (كرائماً أموال) แต่ให้เอาทรัพย์สินที่เหลือจากการใช้จ่ายและเหลือจากความต้องการ (العفو)

(4) เจ้าหน้าที่จะต้องไม่ปิดบังหรือซ่อนเร้นชะกาตและไม่นำชะกาตไปใช้จ่ายเองแม้ว่าจะเล็กน้อยก็ตาม

(5) เจ้าหน้าที่ไม่มีสิทธิ์รับของกำนัลใดๆจากเจ้าของชะกาตและถือว่าการรับของกำนัลเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง (رشوة)

(6) เจ้าหน้าที่จะต้องขอคู่ออกให้กับผู้จ่ายชะกาตเพราะคู่ออกจะทำให้จิตใจเขาสงบ นอกจากนั้นท่านรอซูลได้ตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาต เมื่อพบว่าเจ้าหน้าที่มีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม ท่านรอซูลทำการสอบสวน เช่นในกรณีของท่านอับดุลลุดบียะฮ์ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่ท่านรอซูลได้แต่งตั้งและส่งไปเก็บชะกาต ณ เผ่าบนิสุลัยม เมื่อท่านอับดุลลุดบียะฮ์มาหาท่านรอซูล ﷺ ท่านได้สอบสวนเขา เขากล่าวว่า อันนี้เป็นของพวกท่าน (เป็นชะกาต) ส่วนอันนี้เป็นของกำนัล (ฮะดียะฮ์) ที่เจ้าของชะกาตมอบให้แก่ฉัน ท่านรอซูล ﷺ ได้ตำหนิเขาแล้วกล่าวว่าท่านน่าจะนั่งอยู่ในบ้านบิดาและมารดาของท่านเพื่อที่จะมีใครนำของกำนัลนี้มาให้แก่ท่าน ขอสาบานต่ออัลลอฮ์พวกท่านจะรับของกำนัล (ฮะดียะฮ์) ใด ๆ มิได้ (Bukhari, 1997 : 7197)

2.3.2 การบริหารจัดการชะกาตในสมัยคุลาฟาอูรรอชีดีน

สำหรับแนวทางการจัดระบบชะกาตในสมัยของท่านออบูบักร์พอสรุไปได้ดังนี้:

(1) การจัดตั้งกองคลังกลาง (บัยตุลมาล) ในปี 2 ของการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ ท่านออบูบักร์ได้จัดตั้งกองคลังกลางเพื่อเป็นที่เก็บรวบรวมรายได้ต่างๆของรัฐที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเขาะนีมะฮ์ (ทรัพย์สินที่ยึดมาจากศัตรูในการทำสงคราม) ชะกาต และภาษีอื่นๆ เช่น ภาษีญิซยะฮ์ที่เก็บจากผู้อยู่ในอารักขาที่มีไม่ใช่เป็นมุสลิม และภาษีเคาะร็อจหรือภาษีที่ดิน เป็นต้น (Masud Yahya,2002: 71-75) กองคลัง (บัยตุลมาล) ในสมัยของท่านออบูบักร์ยังไม่มี ความชัดเจนในเรื่องการจัดระบบ การสำรวจ และการบันทึกแต่ก็ถือได้ว่าเป็นการสถาปนารูปแบบการคลังของรัฐอิสลามซึ่งสมัยต่อมาได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นกองคลังที่ทรงอนุภาพยิ่ง

(2) การส่งเจ้าหน้าที่ไปยังหัวเมืองต่างๆเพื่อจัดเก็บชะกาตโดยเฉพาะในช่วงหลังจากการปราบปรามกลุ่มมูรตัดและกลุ่มผู้ไม่ยอมจ่ายชะกาตท่านออบูบักร์ได้แสดงออกถึงการเอาจริง เอาจังในเรื่องนี้ด้วยการระดมกำลังเจ้าหน้าที่เพื่อส่งไปยังหัวเมืองต่าง ๆ และเผ่าต่างๆ ที่กระจัด กระจายอยู่ในคาบสมุทรอาหรับในขณะที่เดียวกันก็ได้ส่งสารไปยังชาวเมืองต่าง ๆ โดยเรียกร้อง เชิญชวนให้จ่ายชะกาตดังตัวอย่างของท่าน อนัส อิบน์ มาลิกที่ถูกส่งไปยังชาวบะห์เรนพร้อมด้วยสาส์นจากท่านออบูบักร์ (Fuaad Abdullah, 1996 :4)

(3) การแบ่งปันชะกาตให้กับคนยากจนอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้อพยพ (มุฮาญีรีน) หรือ กลุ่มชาวเมืองมะดีนะห์ (อันศ็อรร) กลุ่มพลเรือน หรือกลุ่มทาส กลุ่มเพศชาย หรือ

กลุ่มเพศหญิง (Masud Yahya, 2002: 47) ท่านอบูบักร์ แยกส่วนรายได้ของรัฐอย่างชัดเจน เพื่อจ่ายให้กับผู้มีสิทธิ เช่น ส่วนของชะกาตก็จ่ายให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาต และส่วนของฆะนะมีมะหะ (ทรัพย์สินเชลย) ก็จะจ่ายให้กับผู้มีสิทธิในทรัพย์สินเชลยเป็นต้น

(4) การยึดมั่นในสุนนะห์ของท่านรอซูล ﷺ อย่างเคร่งครัด โดยท่านอบูบักร์ได้ปฏิบัติตามแนวทางของท่านรอซูล ﷺ ที่ได้วางไว้เป็นแบบอย่างจนท่านสามารถบรรลุความสำเร็จในการจัดระบบชะกาต

2.3.3 การบริหารจัดการชะกาตสมัยอุมม์ อิบดุลค็อฎฏ็อบ (13-23 ฮศ./634-644 คศ.)

สำหรับแนวทางการจัดระบบชะกาตในสมัยท่านอุมม์ พอสรุปได้ดังนี้ (Abdullah Alqori, 2537 : 44)

(1) ท่านอุมม์ได้จัดตั้งกองคลัง (บัยตุลมาล) ทั้งกองคลังกลางที่อยู่ในเมืองหลวง (นครมะดีนะฮะ) และกองคลังย่อยที่กระจัดกระจายอยู่ตามแคว้นต่าง ๆ ท่านได้วางระบบการบริหารจัดการอย่างดีเยี่ยม ทำให้ทรัพย์สินอันมากมายที่เป็นรายได้ของกองคลังในขณะนั้นถูกจัดเป็นระบบ และสามารถนำมาใช้จ่ายในกิจการของรัฐอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกันนอกจากนั้น ท่านอุมม์ยังได้กำหนดระบบตีวาน หมายถึง ระบบองค์กรหรือสำนักงานเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการงานเฉพาะด้านนับว่าท่านเป็นผู้นำมุสลิมคนแรกที่จัดตั้งระบบตีวานในรัฐอิสลาม (Abu Ubaid, 1986 : 236-237) ตีวานที่สำคัญที่ท่านอุมม์ได้จัดตั้งขึ้น ได้แก่

(1.1) **ديوان العطاء** (องค์กรเพื่อแบ่งปันทรัพย์สิน หรือเงินอุดหนุน) มีหน้าที่ทำบัญชีทรัพย์สินประเภทต่าง ๆ ที่เป็นรายได้ของบัยตุลมาลและทำบัญชีรายชื้ออาหาร และพลเรือนที่รัฐจะต้องให้เงินอุดหนุนและสวัสดิการ

(1.2) **ديوان الإنشاء** (องค์กรตรวจตราทรัพย์สิน/สถิติ) มีหน้าที่ทำทะเบียน และทำรายงาน งบประมาณ รายได้รายจ่ายของแผ่นดิน ตลอดจนจำนวนประชากร และบัญชีทรัพย์สินของข้าราชการอีกด้วย

(1.3) **ديوان الخراج** (องค์กรจัดเก็บภาษีหรือกรมสรรพากร) มีหน้าที่จัดเก็บรวบรวมภาษีประเภทต่าง ๆ ตลอดจนทรัพย์สินฆะนะมีมะหะห์ฟัยอและชะกาต

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าท่านอุมม์ได้แยกฝ่ายจัดเก็บชะกาตออกจากฝ่ายแจกจ่ายชะกาตอย่างชัดเจนในส่วนของฝ่ายจัดเก็บชะกาตนั้น นอกจากจะแบ่งตามแคว้นและหัวเมืองต่าง ๆ แล้วยังมีการแบ่งตามประเภทของชะกาตอีกด้วย เช่น แผนกปศุสัตว์ แผนกผลิตผลการเกษตร แผนกทองคำเงิน และแผนกสินค้า เป็นต้น ส่วนฝ่ายแจกจ่ายนั้น ท่านอุมม์มีนโยบายว่าจะต้องให้อย่างพอเพียง ท่านกล่าวว่า : **“إِذَا أُعْطِيَتِ النَّاسَ فَاغْنَوْهُ”** ความว่า “เมื่อท่านให้แล้วก็จงให้อย่างพอเพียง” (al-Saiyid Ahmad al-Mukhazranji, 1419 :212)

(2) เนื่องจากรัฐมีรายได้เข้ากองคลังเป็นจำนวนมาก ท่านอุมม์จึงได้กำหนดเงินอุดหนุนเพื่อแจกจ่ายแก่ประชาชนทุกชั้นอย่างถ้วนหน้าทุกคนได้รับลดหลั่นกันตามสถานภาพการเข้ารับอิสลาม ก่อนหลังและการเป็นเครือญาติใกล้ชิด กับท่านรอซูล ﷺ ในส่วนของชะกาตท่านอุมม์สำรวจ และ

ตรวจสอบผู้มีสิทธิในด้านความต้องการและจำนวนชะกาตที่จะให้เพียงพอกับความต้องการ ดังที่ได้กล่าวมานอกจากนั้นท่านอุมัรยังได้ใช้ส่วนของชะกาตในการบำรุงกองทัพ การสร้างมัสยิดและสร้างบ้านเรือนให้แก่มุสลิมที่ยากจนอีกด้วย (Masud Yahya, 2002 : 159) แต่ท่านอุมัรได้ระงับการจ่ายชะกาตแก่มุอัลลัฟ (มุสลิมใหม่) เนื่องจากท่านเห็นว่ารัฐอิสลามในขณะนั้นได้กลายเป็นรัฐที่ใหญ่โตและกว้างขวางมีผู้เข้ารับอิสลามเป็นจำนวนมาก จึงไม่มีความจำเป็นจะต้องจ่ายให้มุอัลลัฟในฐานะของการเป็นมุอัลลัฟ แต่ได้จ่ายให้ในฐานะอื่นๆ

(3) ท่านอุมัรได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการคัดเลือกบุคลากร ในการทำงานกับท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่เกี่ยวกับทรัพย์สินและกองคลัง ท่านจะมีความละเอียดรอบคอบในการคัดเลือก และท่านจะไม่รีรอในการลงโทษเจ้าหน้าที่ที่ประพฤติดุคหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม บรรดาเจ้าหน้าที่ที่ท่านอุมัรแต่งตั้งเป็นอามิลเก็บชะกาตนั้นจะมีคุณสมบัติดังนี้:

- (3.1) เป็นมุสลิม
- (3.2) บรรลุศาสนภาวะ
- (3.3) มีอะมานะฮ์ (ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ)
- (3.4) มีความรู้เกี่ยวกับบทบัญญัติของชะกาต
- (3.5) มีความสามารถในการทำงาน

ตัวอย่างเช่น ท่านสุฟยานอิบนุดับดิลลาหฺ ท่านอูบู หัษมะฮฺ และท่านอุมัยมัด อิบน มัสละมะฮฺ เป็นต้น (Abu Ubaid, 1989 : 552)

(4) ท่านอุมัรได้ยึดถือแนวทางของท่านรอซูล ﷺ และแนวทางของท่านอูบัยกรุ ﷺ ในการจัดระบบชะกาตพร้อมกันนั้นก็ได้นำวิธีการบริหารจัดการแบบใหม่ของเปอร์เซียมาประยุกต์ใช้จนทำให้ระบบชะกาตในสมัยของท่านอุมัร ﷺ เป็นระบบที่ทันสมัยสามารถแก้ปัญหาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.4 การบริหารจัดการชะกาตสมัยท่านอะลี อิบน อะบีฏอลิบ (35-40 ฮ.ศ./656 - 661 ค.ศ.)

สำหรับแนวทางของท่านอะลีในการจัดระบบชะกาตนั้น เป็นแนวทางเดียวกับท่านรอซูล ﷺ ท่านอูบัยกรุ ﷺ และท่านอุมัร ﷺ โดยท่านเน้นเรื่องความเป็นธรรม และความโปร่งใสดังตัวอย่างจากรายงานที่ระบุว่าท่านอะลีได้ส่งเสียเจ้าหน้าที่ (อามิล) ที่ส่งไปเก็บชะกาตให้มีความเป็นธรรมต่อเจ้าของทรัพย์สิน อย่าเลือกทรัพย์สินที่ดี ๆ เช่น แพะลูกอ่อน แพะมีท้อง แพะมีน้ำนมมากและแพะอ้วนที่เจ้าของเลี้ยงไว้เชื่อรับประทานเพราะจะทำให้เจ้าของมีความเดือดร้อนและมีความขุ่นเคืองในจิตใจ และอย่าเลือกเอา แพะแก่ อูฐ ที่มีอายุมาก เพราะจะทำให้เสียหายต่อผลประโยชน์ส่วนรวม และมีรายงานว่าเจ้าหน้าที่เก็บชะกาตของท่านอะลีจะแบ่งทรัพย์สินออกเป็น 3 กอง โดยให้เจ้าของทรัพย์สินเลือกเอาที่ต้องการไว้ ส่วนเจ้าหน้าที่จะเลือกชะกาตจากกองที่ 2 (Muhammad Doifullah, n.d. : 102)

รายงานดังกล่าวนี้คือตัวอย่างที่แสดงถึงความเป็นธรรมของท่านอะลี อิบน์ อะบีฏอลิบ رضي الله عنه ความเป็นธรรมที่ท่านอะลีได้ใช้เป็นแนวทางสำคัญในการปกครองและการบริหารกิจการต่าง ๆ ในสมัยของท่านจนได้รับสมยานามว่าเป็นเคาะลีฟะฮ์คนหนึ่งที่ทรงธรรม

2.3.5 การบริหารจัดการชะกาศสมัยอุมะวียะฮ์ (41-132 ฮศ./661-750 คศ.)

อุมร์ อิบน์ อัลคัลละอะฮ์ (61-101 ฮศ.) ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์คนที่ 8 ของราชวงศ์อุมะวียะฮ์ทุกอย่างจึงกลับสู่บรรยากาศอิสลามอีกครั้งหนึ่ง

ท่านอุมร์ อิบน์อัลคัลละอะฮ์ เป็นเคาะลีฟะฮ์ที่มีคุณสมบัติที่สุดของราชวงศ์อุมะวียะฮ์ และเป็นเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมหลังจากเคาะลีฟะฮ์ทั้ง 4 ภารกิจสำคัญของท่านอุมร์อิบน์ อัลคัลละอะฮ์ คือ การปฏิรูประบบการบริหาร และระบบการคลัง (บัญชีมูลา) ให้มีประสิทธิภาพตามหลักการของอิสลาม ท่านได้ให้ความสำคัญอย่างมากต่อเรื่องการจัดเก็บชะกาศ และการแจกจ่ายชะกาศยังผู้ที่มีสิทธิตามครรลองที่ถูกต้องแนวทางของท่านที่สำคัญ มีดังนี้

(1) การยกเลิกภาษีต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นโดยขัดกับกฎหมายอิสลามคงเหลือแต่ชะกาศ และภาษีที่สอดคล้องกับกฎหมายอิสลามเท่านั้น ท่านกล่าวว่า มุสลิมต้องรับผิดชอบต่อการจ่ายชะกาศทรัพย์สินของเขาเมื่อใดก็ตามที่เขาจ่ายชะกาศแก่กองคลัง (บัญชีมูลา) เขาก็ไม่ต้องจ่ายทรัพย์สินใด ๆ อีกในปีนั้น

การยกเลิกภาษีหลายประเภทและการเอาใจจริงเอาใจในเรื่องชะกาศทำให้ประชาชนอ่อนคลายไม่ต้องแบกรับภาระการจ่ายที่หนักเกินไปและสามารถยืนบนขาของตัวเองได้ ผลที่เกิดขึ้นก็คือพวกเขาสามารถยกระดับมาตรฐานชีวิตจากสภาพที่ยากจนได้สำเร็จ

(2) การจัดระบบในการแจกจ่ายชะกาศที่ดีเยี่ยมและมีความเป็นธรรมของท่านอุมร์เป็นผลทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุดจากชะกาศนับเป็นครั้งแรกที่อาณาจักรอิสลามไม่มีคนยากจนมารับชะกาศและนับเป็นครั้งแรกที่อาณาจักรอิสลามมีผู้มีสิทธิรับชะกาศเหลือน้อยจนกลายเป็นปัญหาของคนรวยในการสืบหาคนจนเพื่อมอบชะกาศให้ ดังตัวอย่างจากรายงานของท่านยะหฺยา อิบน์ สะอิด ซึ่งเป็นคนที่ท่านอุมร์อิบน์อัลคัลละอะฮ์ ส่งไปเก็บชะกาศในแอฟริกาเมื่อเขาเก็บชะกาศได้ ก็เริ่มหาคนรับชะกาศแต่เขาไม่พบคนยากจนที่จะมารับชะกาศแม้แต่คนเดียวเขาจึงนำชะกาศไปซื้อทาสจำนวนหนึ่งเพื่อปล่อยเป็นอิสระ

(3) การกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจนของบุคคลในการดำรงชีพ โดยที่ท่านอุมร์ อิบน์อัลคัลละอะฮ์ ได้วางหลักประกันในการดำรงชีพขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคนจากกองคลัง (บัญชีมูลา) และชะกาศ ท่านได้กำหนดมาตรฐานของความพอเพียงไว้ว่า “ชายมุสลิมคนหนึ่งนั้นจะต้องมีที่อยู่สำหรับอาศัย มีคนรับใช้สำหรับแบ่งเบาภาระมีม้าสำหรับทำนุฮาด และมีเครื่องใช้ไม้สอยที่จำเป็นภายในบ้าน” (Fuaad Abdullah, 1996 : 6) ผู้ที่ขาดแคลนสิ่งเหล่านี้มีสิทธิได้รับการอุดหนุนสงเคราะห์จากชะกาศและบัญชีมูลา

(4) การใช้หลักธรรมาภิบาลของท่านอุมร์ อิบน์ อัลคัลละอะฮ์ในการบริหารกิจการที่เกี่ยวข้องกับชะกาศทำให้ประชาชนเกิดการศรัทธาเชื่อมั่นต่อผู้นำและเชื่อมั่นต่อรัฐและยินดีที่จะสนอง

นโยบายของรัฐการจัดเก็บชะกาตในสมัยท่านอุมัรจึงเป็นไปด้วยความสะดวกเนื่องจากได้รับความร่วมมืออย่างดีจากประชาชนหลักธรรมมาภิบาลของท่านอุมัรที่สำคัญก็คือ การเป็นแบบอย่างของความสมณะ ความเรียบง่าย ความเคร่งครัดในวิถีปฏิบัติทางศาสนาและการมีคุณธรรมอันสูงส่งในการใช้จ่ายทรัพย์สินของรัฐท่านได้กำหนดให้สิ่งเหล่านี้เป็นนโยบายที่ข้าราชการทุกคนต้องปฏิบัติตัวอย่างเช่น ท่านไม่อนุญาตให้ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของท่านประกอบธุรกิจการค้าและไม่อนุญาตให้รับของกำนัล (ฮะดีษะฮฺ) จากประชาชนท่านถือว่าสิ่งเหล่านี้คือการฉ้อราษฎร์บังหลวง (ริชวะฮฺ) (al-Nadwi, 1977 : 60)

แนวทางของท่านอุมัร อิบน์ อับดุลอะซีซนำความเจริญรุ่งเรืองและความผาสุกมั่งคั่งมาสู่ประชาคมมุสลิมอย่างแท้จริงท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺโดยยึดแบบอย่างจากท่านรอซูล ﷺ ท่านอนุบักรและท่านอุมัรอิบน์ลคฏอญ์อับดุลอะซีซของท่านได้รับความชื่นชมจากประชาชนทั่วทั้งอาณาจักรทั้งคนมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม จนท่านถูกขนานนามว่าเป็นเคาะลีฟะฮฺผู้ทรงธรรมคนที่ 5 ในประวัติศาสตร์ของอิสลาม

2.3.6 การบริหารจัดการชะกาตสมัยอับบาสิยะฮฺ (123-656 ฮศ./750-1283 ค.ศ.)

และสมัยต่อมา

ผู้นำรัฐในสมัยอับบาสิยะฮฺและสมัยต่อมามีได้ให้ความสนใจในเรื่องชะกาตและการจัดเก็บชะกาตมากขึ้น ด้วยสาเหตุสองประการคือ (Fuaad Abdullah, 1996 : 6)

1) การเติบโตของรายได้จากภาษีเคาะรอจ (ภาษีที่ดิน และภาษีอาชुर (ภาษีสินค้า 10%) ที่เรียกเก็บจากบรรดามุสลิม จนกระทั่งได้กลายเป็นรายได้หลักที่สำคัญของรัฐรัฐจึงไม่ให้ความสนใจรายได้จํานวนน้อย ๆ อย่างชะกาต

2) กิจการชะกาตขึ้นตรงต่อกรมสรรพากร (ตีวานเคาะรอจ) เจ้าหน้าที่เก็บภาษีเคาะรอจเป็นคนเดียวกันกับเจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาตซึ่งจะเก็บจากทรัพย์สินที่เปิดเผย เช่น พืชไร่และผลไม้เท่านั้น ส่วนการเก็บทรัพย์สินที่ไม่เปิดเผย เช่น เงิน ทอง เป็นหน้าที่ของเจ้าของทรัพย์สินเป็นผู้จ่ายด้วยตนเอง

เมื่อเป็นดังนี้จึงไม่พบข้อมูลใดๆที่บ่งบอกถึงการจ้ดระบบชะกาตที่ดีในภาครัฐตลอดช่วงสมัยของอับบาสิยะฮฺในอิรัก (ซึ่งรวมถึงสมัยอันดะลุสียะฮฺในสเปน) สมัยฟาฏิมียะฮฺในอียิปต์ และสมัยอูษมานียะฮฺ (ออตโตมัน) ในตุรกีการใช้ชีวิตที่หรูหราฟุ้งเฟ้อของเหล่าผู้นำตลอดจนการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันในการการเมืองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐไม่สามารถจัดระบบชะกาตให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของอิสลามได้

กล่าวโดยสรุปแล้วพัฒนาการการบริหารจัดการชะกาตตั้งแต่การบริหารจัดการชะกาตในสมัยของท่านรอซูล สมัยคุลาฟาอูรออซีดีน สมัยราชวงศ์อุมายยะฮฺ สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮฺ ได้มีการพัฒนาและให้ความสำคัญกับรูปแบบการบริหารจัดการชะกาต โดยที่ท่านรอซูลเป็นผู้ปูพื้นฐานในการจัดการชะกาต ซึ่งท่านนบนี้ได้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่จัดเก็บรวบรวมชะกาตและเจ้าหน้าที่เสมียน (กาตีบ) มีหน้าที่บันทึกรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับชะกาตอีกด้วย ท่านรอซูลจะส่งคนเหล่านั้นไปยังหัวเมืองและ

เผ่าต่าง ๆ นี้เป็นจุดเริ่มต้นของกองทุนชะกาต หลังจากที่ท่านรอซูล ﷺ ได้เสียชีวิตลง ท่านอับดุลบักร์ก็ได้รับการคัดเลือกจากเหล่าเศาะหาบะฮ์ ให้ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ (ผู้สืบทอดหน้าที่แทนท่านรอซูล) ปัญหาแรกที่ท่านอับดุลบักร์ต้องเผชิญคือปัญหากลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่ยอมจ่ายชะกาต ท่านอับดุลบักร์ก็ได้ส่งกองทัพไปปราบปรามกลุ่มคนเหล่านั้นและท่านก็ประสบความสำเร็จ ระบบชะกาตที่ทำท่าจะมีปัญหาในตอนแรกก็กลับมามีชีวิตชีวาอันเนื่องมาจากจำนวนผู้ที่จ่ายชะกาตมีเพิ่มมากขึ้นจนกระทั่งชะกาตได้กลายเป็นแหล่งรายได้อันดับหนึ่งของกองคลัง (บัยตุลมาล) ในที่สุด

เมื่อท่านอับดุลบักร์สิ้นชีวิตลงท่านอุมร์ อิบดุลค็อฎฏ็อบก็ได้รับตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์คนต่อมา ท่านอุมร์ได้จัดตั้งกองคลัง (บัยตุลมาล) ทั้งกองคลังกลางที่อยู่ในเมืองหลวง (นครมะดีนะฮ์) และกองคลังย่อยที่กระจัดกระจายอยู่ตามแคว้นต่างๆ ท่านได้วางระบบการบริหารจัดการอย่างดีเยี่ยม ทำให้ทรัพย์สินอันมากมายที่เป็นรายได้ของกองคลังในขณะนั้นถูกจัดเป็นระบบ และสามารถนำมาใช้จ่ายในกิจการของรัฐอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกันนอกจากนั้น ท่านอุมร์ยังได้กำหนดระบบตีวาน หมายถึงระบบองค์กรหรือสำนักงานเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการงานเฉพาะด้านนับว่าท่านเป็นผู้นำมุสลิมคนแรกที่จัดตั้งระบบตีวานในรัฐอิสลาม สำหรับแนวทางของท่านอุซมานและท่านอะลีในการจัดระบบชะกาตนั้น เป็นแนวทางเดียวกับท่านรอซูล ﷺ ท่านอับดุลบักร์ ﷺ และท่านอุมร์ ﷺ โดยท่านเน้นเรื่องความเป็นธรรม และความโปร่งใส เมื่ออาณาจักรอิสลามเข้าสู่ยุคสมัยของอะมะเวียฮ์ผู้นำส่วนใหญ่ในราชวงศ์ได้ให้ความสำคัญกับชะกาตน้อยลงเนื่องจากรายได้ของรัฐส่วนใหญ่ได้มาจากทรัพย์สินสงครามและภาษี อย่างไรก็ตามชะกาตยังคงเป็นแหล่งรายได้ประเภทหนึ่งของกองคลัง (บัยตุลมาล) มีตีวานชะกาต (องค์กรชะกาต) เฉพาะ และมีสาขาอยู่ในแคว้นและหัวเมืองทั่วไปผู้นำของรัฐในยุคนี้ได้แยกการเก็บชะกาตออกจากกรเก็บภาษีอย่างชัดเจนและจะเก็บชะกาตเฉพาะทรัพย์สินที่เปิดเผยเท่านั้น เมื่ออาณาจักรอิสลามเข้าสู่ยุคของผู้นำรัฐในสมัยอับบาสิยะฮ์และสมัยต่อมาได้ให้ความสนใจในเรื่องชะกาตและการจัดเก็บชะกาต เมื่อเป็นดังนี้จึงไม่พบข้อมูลใดๆที่บ่งบอกถึงการจัดระบบชะกาตที่ดีในภาครัฐตลอดช่วงสมัยของอับบาสิยะฮ์ในอิรัก (ซึ่งรวมถึงสมัยอันดะลุสียะฮ์ในสเปน) สมัยฟาฏิมียะฮ์ในอียิปต์ และสมัยอูซมานียะฮ์ (ออตโตมัน) ในตุรกีการใช้ชีวิตที่หรูหราฟุ้งเฟ้อของเหล่าผู้นำตลอดจนการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันในการเมืองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐไม่สามารถจัดระบบชะกาตให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงได้

2.4 วิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนากระบวนการแบบมีส่วนร่วม

2.4.1 การวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action research)

การวิจัยเชิงปฏิบัติ หรือในภาษาอังกฤษเรียกว่า Action Research (AR) เป็นกระบวนการวิจัยประเภทหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Chris Bassett BA(HONS), RN, RNT.2004) AR เป็นที่ยอมรับอย่างสูงในการทำวิจัย โดยเฉพาะในสาขาครุศาสตร์ บริหารธุรกิจและรัฐกิจ จิตวิทยา และเทคโนโลยีสารสนเทศ จุดประสงค์หลักของ AR คือ การแก้ปัญหาขององค์กรพร้อมกับนำบทเรียน (Lessons Learned) ของกระบวนการแก้ปัญหาเป็นองค์ความรู้ (Baskerville and Myers, 2004)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การแสวงหาความรู้ภายใต้การดำเนินการของนักปฏิบัติที่ กลายมาเป็นนักวิจัย หรือผู้ซึ่งทำงานเป็นหุ้นส่วนกับนักวิจัย เพื่อตรวจสอบประเด็นและปัญหาใน สถานที่ทำงานของตนเอง เป็นการนำความคิดไปปฏิบัติผ่านกระบวนการที่เป็นวงจร ซึ่งแต่ละวงจะ ขึ้นกับวงก่อนหน้า ซึ่งนักวิจัยสามารถใช้วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลได้หลากหลายวิธีการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ เป็นทั้งการวิจัยและการปฏิบัติการ (Holloway, 2010)

กล่าวโดยสรุปคือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นวิจัยที่มีกระบวนการแก้ปัญหาในองค์กรโดยที่ ผู้วิจัยกับบุคลากรในองค์กรนั้น ๆ ร่วมมือแก้ปัญหาร่วมกัน และมีการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้

2.4.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ถือเป็นหนึ่งในวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ควร พิจารณาและทำความเข้าใจ (Cathy MacDonald, 2012) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็น รูปแบบของการวิจัยแบบใหม่ ที่ประยุกต์และเป็นการรวมเอาแนวความคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) มาผสมผสานเข้า ด้วยกัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2531) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาสังคมผ่านการมีส่วนร่วมของหลาย ฝ่ายทั้งภาครัฐและภาคประชาชน และที่สำคัญคือการเข้าไปมีบทบาทของนักวิจัยต่อการพัฒนาใน พื้นที่ถือเป็นความสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนมี ส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมและได้รับผลประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมมากขึ้น ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ดังนั้น กระบวนการพัฒนาระบบการจัดการชะกาตของ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุงจึงเลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วน ร่วม (PAR) เพื่อให้การพัฒนาระบบชะกาตสามารถพัฒนาได้ยั่งยืนโดยความร่วมมือของหลายฝ่าย อาทิ เช่น ภาคประชาชน กลุ่มนักวิจัย และภาครัฐในพื้นที่ที่มีข้อมูลของประชาชนทั้งรายได้ต่อครัวเรือน รวมถึงจำนวนประชากรในพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปอย่างราบรื่นและเพื่อไม่ให้เป็นการ เก็บข้อมูลที่ซ้ำซ้อน การร่วมทำงานแบบพหุภาคีโดยหลายฝ่ายต่างมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม ให้ดีขึ้น ด้วยวิธีการร่วมวางแผน ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผลที่ได้รับ และร่วมแก้ไขด้วยกัน (Maggie Coats, 2005) ถือเป็นหนึ่งเครื่องมือวิจัยที่สามารถกระตุ้นจิตใจแห่งความช่วยเหลือ เอื้ออาทรต่อปัญหาความยากจนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทาง เศรษฐกิจได้ลดลงหรือหมดไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2.5 ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุง

2.5.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดสตูล

1) สภาพทางภูมิศาสตร์

ที่ตั้งและขนาด

จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดอยู่เขตแดนใต้ของประเทศไทยด้านฝั่งทะเลอันดามัน ห่างจากกรุงเทพมหานคร 973 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 2,807.522 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,754,701 ไร่ (นับรวมพื้นที่ที่เป็นส่วนของน้ำทะเล) เป็นลำดับที่ 63 ของประเทศ และลำดับที่ 12 ของภาคใต้ รองลงมา คือ จังหวัดปัตตานีและจังหวัดภูเก็ต มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศมาเลเซียตลอดแนวชายแดนทางบกยาวประมาณ 56 กิโลเมตร ติดฝั่งทะเลอันดามันมีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 144.8 กิโลเมตร

(ที่มา : www.satun.go.th)

รูปที่ 1 แผนที่จังหวัดสตูล

โดยจังหวัดสตูลมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

- ทิศเหนือ   อำเภอรัตถุมิ จังหวัดสงขลา อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุงและอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
- ทิศใต้   รัฐเปอร์ลิสและรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย
- ทิศตะวันออก   อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลาและรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย
- ทิศตะวันตก   ทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย

โดยพื้นที่บนบกมีเทือกเขาบรรทัดและสันกาลาศีรีเป็นเส้นกั้นอาณาเขต ระหว่างจังหวัดสตูลกับจังหวัดอื่นๆ และประเทศมาเลเซีย

2) สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกเป็นเนินเขาและภูเขาสูง โดยมีเทือกเขาสำคัญๆ คือภูเขาสันกาลาศีรี พื้นที่ค่อยๆ ลาดเอียงลงสู่ทะเลด้านตะวันตก และทิศใต้มีที่ราบแคบๆ ขนานไปกับชายฝั่งทะเล ถัดจากที่ราบลงไปเป็นป่าชายเลน น้ำเค็มขึ้นถึง มีป่าเสมหรือป่าโกงกางอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นจังหวัดสตูล เป็นจังหวัดที่มีลำน้ำสายสั้นๆ ไหลผ่านซึ่งเกิดจากภูเขาโดยรอบ พื้นที่ทางตอนเหนือ และทิศตะวันออกของจังหวัด ประกอบด้วยภูเขามากมายสลับซับซ้อนโดยมีทิวเขานครศรีธรรมราชแบ่งเขตจังหวัดสตูลกับจังหวัดสงขลา และทิวเขาสันกาลาศีรีแบ่งเขตประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย นอกจากนั้น ยังมีภูเขาน้อยใหญ่อยู่กระจัดกระจายในตอนกลางและชายฝั่งตะวันตก ภูเขาที่สำคัญได้แก่ เขาจัน เขาบารัง เขาหัวกาหมิง เขาใหญ่ เขาทะนนาน เขาควนกาหลง และเขาโต๊ะพญาวัง

3) สภาพภูมิอากาศ

พื้นที่จังหวัดสตูลได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดอ่าวไทยและลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย ลักษณะภูมิประเทศ เป็นแบบร้อนชื้นมี 2 ฤดู ฤดูร้อนกับฤดูฝน โดยมีช่วงฤดูฝนยาวนาน ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนธันวาคม และมีช่วงฤดูฝนเพียง 4 เดือน เดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน ระหว่างปี 2551 – 2555 ปริมาณฝนเฉลี่ย 2,507.7 มิลลิเมตร ตกชุกในเดือน สิงหาคมและกันยายน

สำหรับ ปี พ.ศ. 2555 อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 32.77 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 24.09 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ที่ 35.5 องศาเซลเซียส วันที่ 14 มีนาคม 2555 อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ที่ 21.8 องศาเซลเซียส วันที่ 25 มกราคม 2555 ปริมาณฝนตกมากที่สุดในวัน วัดได้ 125.0 มิลลิเมตร วันที่ 14 มกราคม 2555

- ฤดูฝน   เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคม

- ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนไปจนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์
- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม

ตารางที่ 1-1 แสดงสถิติข้อมูลด้านภูมิอากาศของจังหวัดสตูลในช่วงระยะ 6 ปี (พ.ศ. 2551 – 2556) โดยในปี พ.ศ. 2556 พบว่าในหนึ่งปีจะมีจำนวนที่ฝนตกอยู่ที่ 179 วัน มีปริมาณน้ำฝนรวมอยู่ที่ 2,206.30 ม.ม. ซึ่งในระยะเวลา 6 ปี ที่ผ่านมามีปริมาณน้ำฝนรวมเฉลี่ยเท่ากับ 2,437.38 ม.ม. ต่อปี โดยจะพบว่าปี พ.ศ. 2552 จะมีปริมาณน้ำฝนรวมมากที่สุด คือ 2,584.2 ม.ม. และมีปริมาณน้อยที่สุดในปี พ.ศ. 2556 ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนรวมเท่ากับ 2,206.30 ม.ม. ในส่วนของข้อมูลสถิติด้านอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ในปี พ.ศ. 2556 อุณหภูมิต่ำสุดและสูงสุดเฉลี่ยจะอยู่ที่ 21.5 องศาเซลเซียส และ 37.3 องศาเซลเซียส ตามลำดับ และความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยต่ำสุดและสูงสุดตลอดปีจะอยู่ที่ร้อยละ 60 และร้อยละ 92 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 สถิติข้อมูลด้านภูมิอากาศของจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2556

รายการข้อมูล	พ.ศ .					
	2551	2552	2553	2554	2555	2556
จำนวนวันที่ฝนตก	184	176	205	198	186	179
ปริมาณน้ำฝนรวม (.ม.ม)	2,392.7	2,584.2	2,549.1	2,388.7	2,503.3	2,206.3
อุณหภูมิต่ำสุด (เซลเซียส)	0	0	0	0	0	0
อุณหภูมิสูงสุด (เซลเซียส)	20	19.8	21.8	19.5	21.8	21.5
อุณหภูมิสูงสุด (เซลเซียส)	35.7	36.7	37.1	35.7	35.8	37.3
ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยต่ำสุด (%)	61	60	59	61	60	60
ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยสูงสุด (%)	92	92	92	92	92	92

(ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ)

สังคม

4) การปกครอง

จังหวัดสตูลแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ 36 ตำบล และ 279 หมู่บ้าน โดยมีหน่วยงานบริหารราชการตั้งอยู่ในพื้นที่ ดังนี้

- 1) หน่วยงานบริหารราชการส่วนกลาง จำนวน 50 หน่วยงาน
- 2) หน่วยงานบริหารราชการส่วนภูมิภาค จำนวน 32 หน่วยงาน

3) หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น จำนวน 42 แห่ง ประกอบด้วย

● องค์การบริหารส่วนจังหวัด	จำนวน	1	แห่ง
● เทศบาลเมือง	จำนวน	1	แห่ง
● เทศบาลตำบล	จำนวน	6	แห่ง
● องค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน	34	แห่ง

จากรูปที่ 2 จังหวัดสตูลประกอบด้วยอำเภอ 7 อำเภอ ได้แก่

อำเภอเมืองสตูล	อำเภอทุ่งหว้า	อำเภอท่าแพ
อำเภอควนโดน	อำเภอละงู	อำเภอมะนัง
อำเภอควนกาหลง		

โดยจังหวัดสตูลมีหน่วยงานด้านพลังงานจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ สำนักงานพลังงานจังหวัดสตูล กระทรวงพลังงาน ศาลากลางจังหวัดสตูล ชั้น 2 ตำบลพิมาน อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล โดยภารกิจของสำนักงานพลังงานจังหวัดสตูลมีดังนี้

1. จัดทำข้อมูลพร้อมศึกษาศักยภาพด้านพลังงานของจังหวัด เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับแผนยุทธศาสตร์พลังงานระดับจังหวัด และแผนยุทธศาสตร์พลังงานระดับชุมชน
2. เผยแพร่ให้ความรู้ความเข้าใจด้านพลังงานให้แก่ประชาชน โรงงาน โรงเรียน ส่วนราชการต่างๆ ฯลฯ รวมทั้งกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์การประหยัดพลังงาน และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในโครงการด้านพลังงาน
3. กำกับ ดูแล ตรวจจับ ติดตามการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.๒๕๔๒ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๘ ลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๔ พระราชบัญญัติการค้าน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.๒๕๔๓
4. อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนด้านการให้คำปรึกษา แนะนำ รับเรื่องราวร้องทุกข์ รับคำขอ ฯลฯ ตาม พ.ร.บ. น้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.๒๕๔๒ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๘ รับผิดชอบเป็นผู้ค้าน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.๒๕๔๓
5. ประสานงานจังหวัด ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน ประชาชน และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ให้เข้าใจถึงนโยบายของกระทรวงพลังงาน และให้มีบทบาทในการจัดการด้านพลังงาน
6. ส่งเสริม และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านพลังงาน ให้แก่ ประชาชนทั่วไป และเยาวชนในสถานศึกษา โรงเรียน เป็นต้น

7. วางแผนงาน/โครงการ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณประจำปีทั้งงบ CEO
งบส่วนกลาง

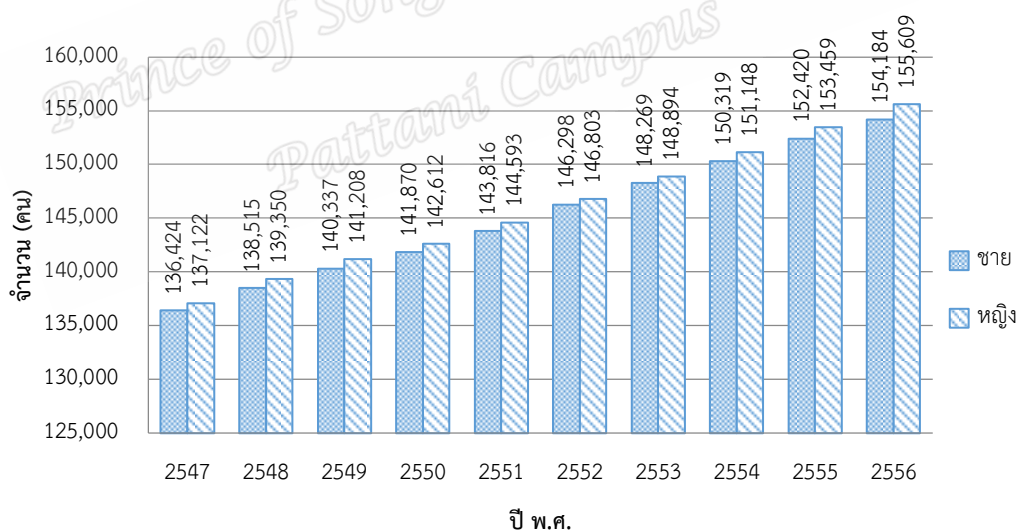
ประชากร

ในปี พ.ศ. 2554 จังหวัดสตูลมีประชากรรวมทั้งสิ้น 301,467 คน แยกเป็นชาย 150,319 คน และหญิง 151,148 คน ดังแสดงในตารางที่ 1-2 โดยสามารถแสดงสถิติจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรของจังหวัดสตูลภายใน 10 ปี ดังแสดงในรูปที่ 1-2

ตารางที่ 3 จำนวนประชากรในจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2556

จังหวัด สตูล	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556
ชาย	136,42 4	138,51 5	140,33 7	141,87 0	143,81 6	146,29 8	148,26 9	150,31 9	152,42 0	154,18 4
หญิง	137,12 2	139,35 0	141,20 8	142,61 2	144,59 3	146,80 3	148,89 4	151,14 8	153,45 9	155,60 9
รวม	273,54 6	277,86 5	281,54 5	284,48 2	288,40 9	293,10 1	297,16 3	301,46 7	305,87 9	309,79 3

(ที่มา : www.nso.go.th)

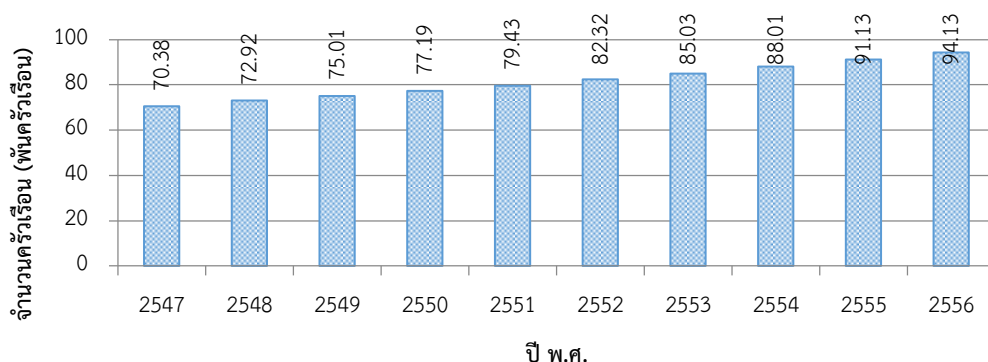

(ที่มา : www.nso.go.th)

รูปที่ 1 แผนภูมิแสดงจำนวนประชากรในจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2556

จากรูปที่ 2-3 พบว่าจังหวัดสตูลมีจำนวนประชากรเพศชายและเพศหญิงมีจำนวนที่ใกล้เคียงกันในทุกๆ ปี โดยที่จำนวนประชากรเพศหญิงมีจำนวนมากกว่าเพียงเล็กน้อย และในรูปที่ 1-3 จะ

แสดงจำนวนครัวเรือนภายในจังหวัดสตูลจะเห็นว่าแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี สอดคล้องกับจำนวนประชากรในจังหวัด

(ที่มา : www.dopa.go.th)

รูปที่ 2 จำนวนครัวเรือนในจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2556

5) แรงงาน

กำลังแรงงานปี 2556 ของจังหวัดสตูลมีจำนวน 168,233 คน พบว่ามีงานทำ 167,265 คนว่างงาน 959 คน คิดเป็นร้อยละ 0.57 ของกำลังแรงงานทั้งหมดในจังหวัดสตูล โดยอัตราการว่างงานมีจำนวนลดลงจากปี 2555 เล็กน้อย และมีจำนวนผู้รอฤดูกาล 9 คน ดังแสดงในตารางที่ 1-3

โดยสถานภาพแรงงานของจังหวัดสตูลแบ่งออกเป็น 3 สถานภาพ คือ

- 1) ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป
- 2) ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน
  - ผู้มีงานทำ
  - ผู้ว่างงาน
  - ผู้รอฤดูกาล
- 3) ผู้อยู่นอกแรงงาน

ตารางที่ 4 สถานภาพแรงงานในจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2556

สถานภาพแรงงาน	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556
ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป	179,34	191,40	206,29	211,01	213,45	215,87	220,47	224,56	228,55	232,58
	1	6	1	3	1	6	9	1	6	4
ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน	133,48	136,99	146,12	154,64	158,47	160,36	166,37	167,24	171,07	168,23
	7	1	7	6	3	4	8	9	4	3
ผู้มีงานทำ	129,77	134,81	144,22	153,23	156,45	158,54	164,16	166,04	169,91	167,26
	0	0	5	2	8	3	7	6	0	5

ผู้ว่างงาน	3,717	1,883	1,844	1,328	1,923	1,821	2,189	1,203	1,145	959
ผู้ที่รอฤดูกาล	0	298	58	86	92	0	22	0	19	9
ผู้อยู่นอกกำลังแรงงาน	45,854	54,415	60,164	56,367	54,978	55,512	54,101	57,312	57,482	64,351

(ที่มา : www.nso.go.th)

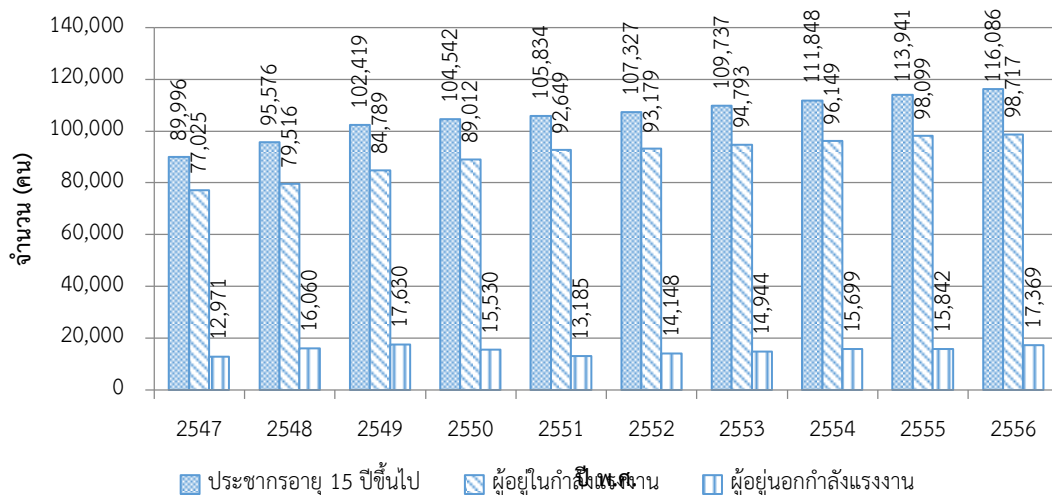
โดยสามารถแบ่งออกเป็นเพศชายและหญิงดังแสดงในตารางที่ 2-5, รูปที่ 2-5 และ 2-6 ตามลำดับ ซึ่งจะพบว่าจำนวนประชากรนั้นส่งผลกับจำนวนกำลังแรงงาน

ตารางที่ 5 สถานภาพแรงงานแยกประเภทตามเพศของจังหวัดสตูล

สถานภาพแรงงาน	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556
ชาย										
ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป	89,996	95,576	102,419	104,542	105,834	107,327	109,737	111,848	113,941	116,086
ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน	77,025	79,516	84,789	89,012	92,649	93,179	94,793	96,149	98,099	98,717
ผู้มีงานทำ	75,280	78,576	83,733	87,641	91,771	91,921	93,967	95,459	97,375	98,248
ผู้ว่างงาน	1,745	787	998	1,328	878	1,258	804	690	724	469
ผู้ที่รอฤดูกาล	0	153	58	43	0	0	22	0	0	0
ผู้อยู่นอกกำลังแรงงาน	12,971	16,060	17,630	15,530	13,185	14,148	14,944	15,699	15,842	17,369
หญิง										
ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป	89,345	95,830	103,872	106,471	107,617	108,549	110,742	112,713	114,615	116,498
ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน	56,462	57,475	61,338	65,634	65,824	67,185	71,585	71,100	72,975	69,516
ผู้มีงานทำ	54,490	56,234	60,492	65,591	64,687	66,622	70,200	70,587	72,535	69,017
ผู้ว่างงาน	1,972	1,096	846	0	1,045	563	1,385	513	421	490
ผู้ที่รอฤดูกาล	0	145	0	43	92	0	0	0	19	9
ผู้อยู่นอกกำลังแรงงาน	32,883	38,355	42,534	40,837	41,793	41,364	39,157	41,613	41,640	46,982

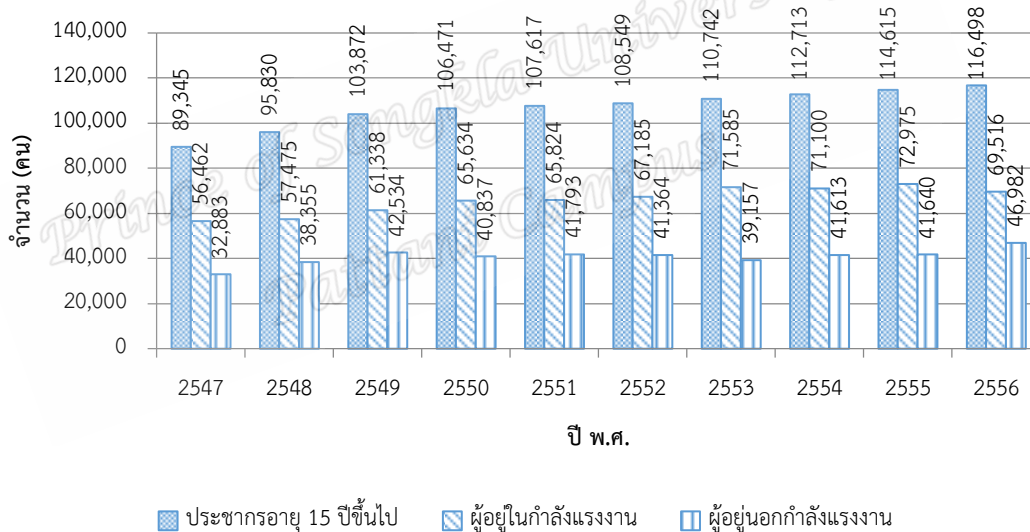
(ที่มา : www.nso.go.th)

จากตารางที่ 1-4 ในปี 2556 พบว่าอัตราส่วนการมีงานทำของแรงงานเพศหญิงต่ำกว่าแรงงานเพศชายเพียงเล็กน้อย คือ เพศชายมีอัตราร้อยละ 99.52 ขณะที่เพศหญิงมีอัตราร้อยละ 99.28 และในแรงงานเพศชายมีจำนวนผู้ว่างงานลดลงจากปีก่อนหน้า แต่ในแรงงานเพศหญิงมีจำนวนผู้ว่างงานเพิ่มขึ้นจากปีก่อน

(ที่มา : www.nso.go.th)

รูปที่ 3 แผนภูมิแสดงสัดส่วนกำลังแรงงานเพศชายในจังหวัดสตูล
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2556

(ที่มา : www.nso.go.th)

รูปที่ 4 แผนภูมิแสดงสัดส่วนกำลังแรงงานเพศหญิงในจังหวัดสตูล
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2556

เศรษฐกิจ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด

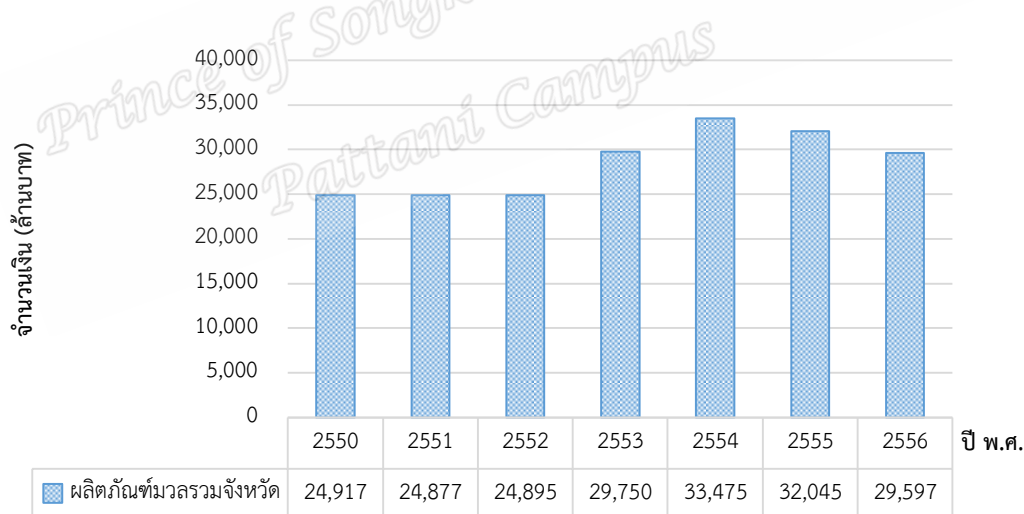
ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ในปี พ.ศ. 2556 มีมูลค่า 29,597 ล้านบาท ได้แบ่งเป็นภาคการเกษตร 13,074 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 44.17 และนอกภาคการเกษตร 16,523 ล้านบาท คิด

เป็นร้อยละ 55.83 พบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านเกษตรกรรม การล่าสัตว์และป่าไม้ มีมูลค่ามากที่สุดเป็นอันดับ 1 มีมูลค่า 8,244 ล้านบาท อันดับที่ 2 คือ ด้านการประมง มีมูลค่า 4,830 ล้านบาท อันดับที่ 3 คือ ด้านการขายส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคล และของใช้ในครัวเรือน มีมูลค่า 3,310 ล้านบาท อันดับที่ 4 คือ การอุตสาหกรรม มีมูลค่า 3,277 และอันดับที่ 5 คือ ด้านการขนส่ง สถานที่เก็บสินค้าและการคมนาคมมีมูลค่า 2,407 ล้านบาท ในด้านที่ไม่ได้กล่าวถึงได้แสดงรายละเอียดข้อมูลในตารางที่ 1-5 ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2556

รายการ	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556
ภาคเกษตร	11,703	12,466	11,320	15,095	17,013	15,206	13,074
เกษตรกรรม การล่าสัตว์ และการป่าไม้	7,426	7,998	7,018	10,175	11,781	9,443	8,244
การประมง	4,277	4,468	4,302	4,920	5,233	5,763	4,830
ภาคนอกเกษตร	13,214	12,410	13,575	14,655	16,462	16,839	16,523
การทำเหมืองแร่และ เหมืองหิน	110	140	105	143	162	177	155
อุตสาหกรรม	2,446	3,114	2,717	3,309	3,898	3,603	3,277
การไฟฟ้า แก๊ส และการ ประปา	294	298	369	393	400	443	456
การก่อสร้าง	866	760	1,148	950	1,020	1,095	1,081
การขายส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคล และของใช้ใน ครัวเรือน	2,572	2,570	2,875	3,518	3,906	3,536	3,310
โรงแรมและภัตตาคาร	129	146	142	166	187	226	243
การขนส่ง สถานที่เก็บ สินค้าและการคมนาคม	1,799	973	1,473	1,149	1,624	2,269	2,407
ตัวกลางทางการเงิน	1,081	585	589	694	717	789	906
บริการด้าน อสังหาริมทรัพย์ การให้ เช่าและบริการทางธุรกิจ	757	656	753	776	793	792	985

รายการ	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556
การบริหารราชการและการป้องกันประเทศ รวมทั้งการประกัน สังคม ภาคบังคับ	1,162	1,033	1,078	1,165	1,272	1,274	1,028
การศึกษา	1,538	1,630	1,717	1,809	1,875	1,957	1,956
การบริการด้านสุขภาพ และสังคม	295	319	416	388	407	458	468
การให้บริการด้านชุมชน สังคมและบริการส่วนบุคคลอื่น ๆ	145	162	172	163	179	198	212
ลูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล	19	24	20	32	22	23	40
ผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัด	24,917	24,877	24,895	29,750	33,475	32,045	29,597

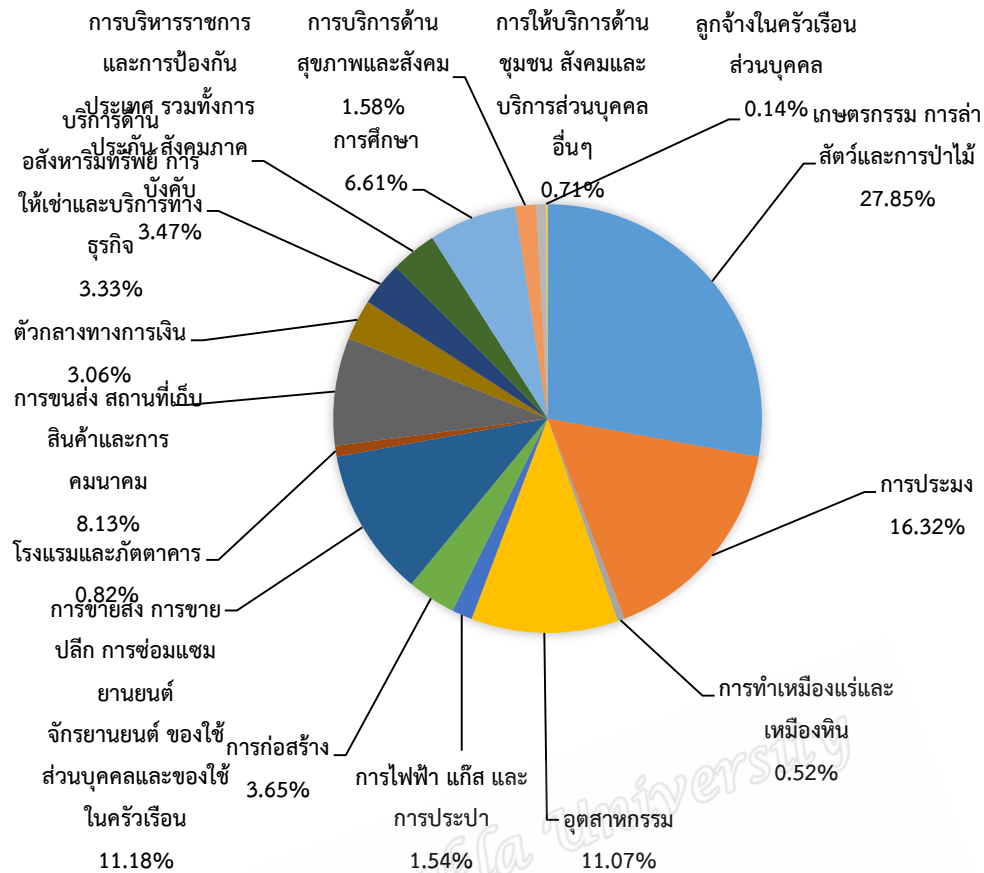

(ที่มา : www.nesdb.go.th)

รูปที่ 5 กราฟผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2556

จากรูปที่ 1-6 พบว่าในปี พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2556 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) มีการเติบโตขึ้นอย่างไม่ต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่ออัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล

(ที่มา : www.nesdb.go.th)

รูปที่ 6 แผนภูมิแสดงโครงสร้างภาพรวมทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูลในปี พ.ศ. 2556

โดยโครงสร้างภาพรวมทางเศรษฐกิจของจังหวัดสตูลในปี พ.ศ. 2556 จะพบว่า สัดส่วนของเกษตรกรรม การล่าสัตว์และป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 27.85 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสตูล สัดส่วนด้านการประมง คิดเป็นร้อยละ 16.32 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสตูล สัดส่วนของการขายส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 11.18 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสตูล สัดส่วนด้านอุตสาหกรรมคิดเป็นร้อยละ 11.07 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสตูล ในสัดส่วนด้านที่ไม่ได้กล่าวถึงสามารถดูเพิ่มเติมได้ที่รูปที่ 1-7

6) ภาคเกษตรกรรม

- กสิกรรม

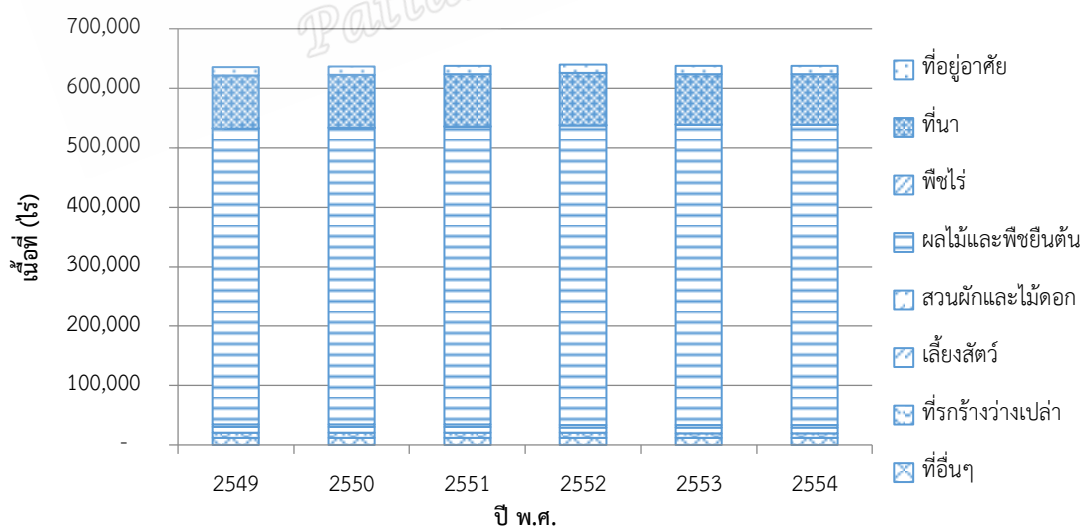
ประเทศไทยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่การเกษตร เนื่องจากมีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก โดยจังหวัดสตูลมีเนื้อที่ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรและเนื้อที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจดังแสดงในตารางที่ 1-6 และรูปที่ 1-8 ตามลำดับ

ตารางที่ 7 เนื้อที่การเกษตรในจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2554

เนื้อที่ (ไร่)	2549	2550	2551	2552	2553	2554
ที่อยู่อาศัย	14,273	14,256	14,521	14,008	14,054	14,021
ที่นา	89,031	88,695	88,279	88,065	84,829	84,975
พืชไร่	23	23	22	22	21	20
ผลไม้และพืชยืนต้น	498,215	499,126	500,449	504,206	505,120	504,985
สวนผักและไม้ดอก	4,542	4,537	4,621	4,458	4,472	4,427
เลี้ยงสัตว์	9,525	9,513	9,690	9,348	9,378	9,285
ที่รกร้างว่างเปล่า	8,544	8,533	8,692	8,385	8,088	8,222
ที่อื่นๆ	11,941	11,927	11,823	11,719	11,711	11,594
รวม	636,094	636,610	638,097	640,210	637,674	637,529

(ที่มา : www.thaienergydata.in.th)

จากตารางที่ 1-6 ในปี พ.ศ.2554 จังหวัดสตูลมีเนื้อที่การเกษตรทั้งหมด 637,529 ไร่ โดยมีเนื้อที่สำหรับผลไม้และพืชยืนต้นมากเป็นอันดับ 1 คือ 504,985 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 79.21 ของเนื้อที่การเกษตรทั้งหมด รองลงมาคือเนื้อที่การเกษตรสำหรับที่นา คือ 84,975 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.33 ของเนื้อที่การเกษตรทั้งหมด ส่วนเนื้อที่สำหรับพืชไร่มีพื้นที่น้อยที่สุด คือ 20 ไร่

(ที่มา : www.thaienergydata.in.th)

รูปที่ 7 แผนภูมิแสดงการแบ่งเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตร

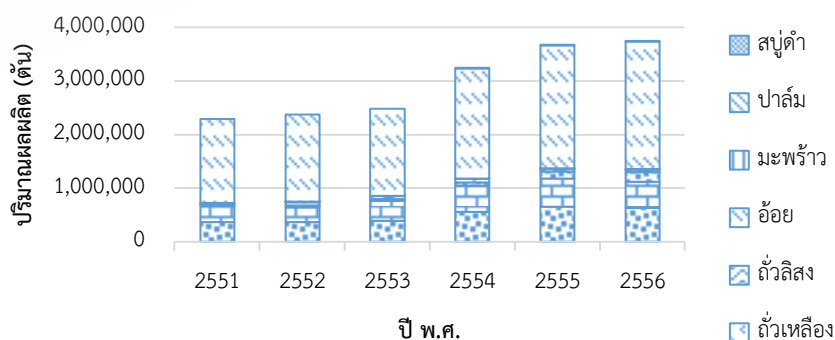
จากตารางที่ 1-6 และรูปที่ 1-8 จะพบว่าจังหวัดสตูลแบ่งเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรออกเป็น 8 ส่วนด้วยกัน และมีการนำเนื้อที่มาใช้เพื่อปลูก ผลไม้ และพืชยืนต้นเพิ่มสูงขึ้น โดยจะเห็นได้จากปริมาณตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 มีปริมาณเนื้อที่เพิ่มมากขึ้น

อีกทั้งจังหวัดสตูลได้มีการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว ยางพารา มะพร้าว และปาล์ม จะพบว่าในปี พ.ศ. 2556 มีผลผลิตจากปาล์มมากที่สุดเป็นจำนวนทั้งหมด 233,892 ตัน คิดเป็นร้อยละ 72.74 ของผลผลิตทั้งหมด ส่วนผลผลิตที่น้อยที่สุดคือผลผลิตจากข้าวนาปรังเป็นจำนวน 219 ตัน คิดเป็นร้อยละ 0.06 ของผลผลิตทั้งหมดดังแสดงในตารางที่ 1-7 เมื่อพิจารณารูปที่ 1-9 พบว่าปริมาณผลผลิตพืชเศรษฐกิจมีการขยายอย่างไม่ต่อเนื่อง

ตารางที่ 8 ปริมาณผลผลิตพืชเศรษฐกิจในจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ถึง พ.ศ. 2556

ผลผลิต (ตัน)	2551	2552	2553	2554	2555	2556
ข้าวนาปี	30,085	29,574	16,409	15,711	12,677	12,874
ข้าวนาปรัง	327	434	461	483	416	219
ยางพารา	65,242	66,357	65,313	68,643	72,224	72,747
มะพร้าว	2,410	2,179	2,078	1,958	1,950	1,818
ปาล์ม	225,730	201,875	218,172	228,828	211,643	233,892
รวม	323,794	300,419	302,433	315,623	298,910	321,550

(ที่มา : www.thaienergydata.in.th)

(ที่มา : www.thaienergydata.in.th)

รูปที่ 8 แผนภูมิแสดงปริมาณผลผลิตพืชเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ถึง พ.ศ. 2556

- การปศุสัตว์

จังหวัดสตูลมีการเลี้ยงสัตว์ประเภทต่างๆ ได้แก่ โคเนื้อ โคนม กระบือ สุกร ไก่ไข่ ไก่เนื้อ และ เป็ด ซึ่งแนวโน้มของจำนวนสัตว์ในแต่ละปีจะไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโรคระบาดในปีนั้นๆ โดยในปี พ.ศ. 2556 จังหวัดสตูลมีการเลี้ยงไก่ไข่มากที่สุด คือ 162,719 ตัว คิดเป็นร้อยละ 50.69 ของจำนวน สัตว์ทั้งหมด รองลงมามีการเลี้ยงไก่เนื้อเท่ากับ 76,074 ตัว คิดเป็นร้อยละ 23.69 ของจำนวนสัตว์ ทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 1-8 และรูปที่ 1-10 ตามลำดับ

ตารางที่ 9 จำนวนการเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2556

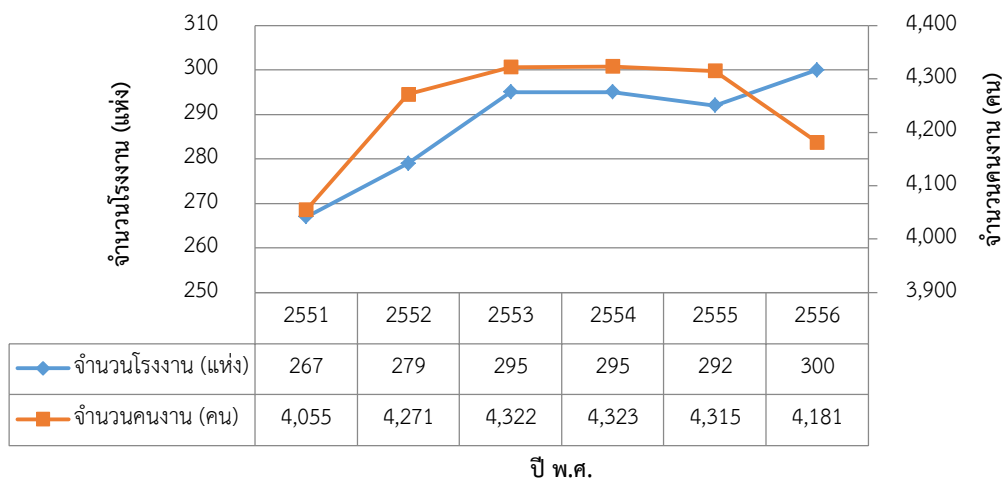
จำนวน (ตัว)	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556
โคเนื้อ	34,793	30,915	31,632	39,282	21,434	38,170	38,792	36,337
โคนม	45	17	12	0	9	10	16	0
กระบือ	613	653	424	373	801	557	544	443
สุกร	4,225	4,926	3,563	3,008	1,920	4,930	4,779	4,827
ไก่ไข่	163,361	246,712	246,383	250,640	4,899	180,642	198,851	162,719
ไก่เนื้อ	278,918	117,800	159,257	289,237	160,096	69,027	79,521	76,074
เป็ด	39,951	39,811	49,917	41,953	53,979	69,711	56,595	40,612
รวม	521,906	440,834	491,188	624,493	243,138	363,047	379,098	321,012

(ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงการเกษตรและสหกรณ์)

รูปที่ 9 กราฟแสดงจำนวนการเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2556

7) ภาคอุตสาหกรรม

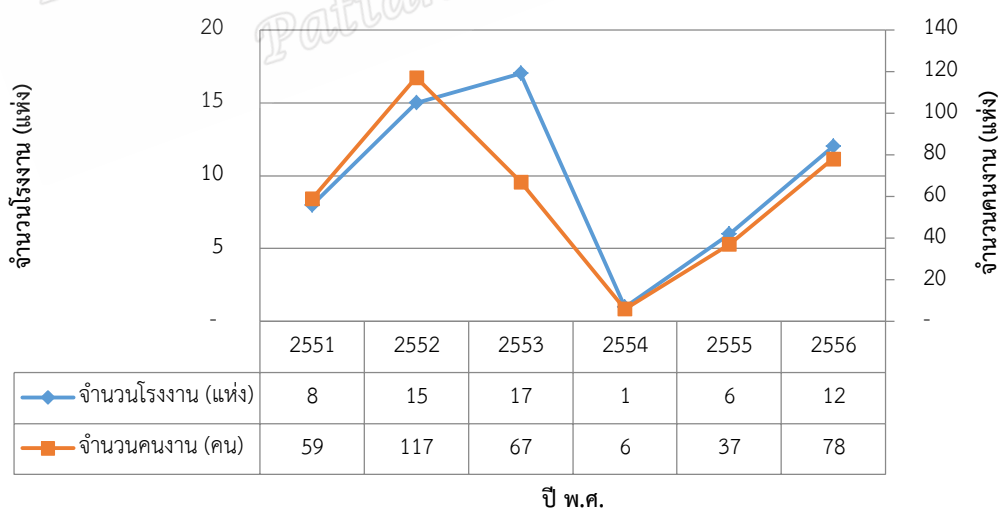
ภาคอุตสาหกรรมของจังหวัดสตูลจะประกอบไปด้วย โรงงานอุตสาหกรรมที่จดทะเบียน และ ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการ ณ สิ้นปี และโรงงานอุตสาหกรรมที่จดทะเบียนใหม่ และได้รับ อนุญาตให้ประกอบกิจการ ดังนี้

(ที่มา : www.nso.go.th)

รูปที่ 10 กราฟแสดงโรงงานอุตสาหกรรม ที่จดทะเบียน และได้รับอนุญาตให้ประกอบ
กิจการ
ณ สิ้นปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ถึง พ.ศ. 2556

จากรูปที่ 1-11 แสดงให้เห็นได้ว่าในปี พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2556 จำนวนโรงงานและจำนวนคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม ที่จดทะเบียน และได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการ ณ สิ้นปี มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย

(ที่มา : www.nso.go.th)

รูปที่ 11 กราฟแสดงโรงงานอุตสาหกรรม ที่จดทะเบียนใหม่ และได้รับอนุญาตให้
ประกอบกิจการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ถึง พ.ศ. 2556

จากรูปที่ 1-12 แสดงให้เห็นว่าจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม ที่จดทะเบียนใหม่ และได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการ มีประมาณแปรผันโดยตรงกับจำนวนแรงงานในปีนั้นๆ และเห็นได้ชัดในปี พ.ศ. 2556 จำนวนโรงงานจดทะเบียนใหม่เริ่มมากขึ้นกว่าปีก่อน ทำให้มีคนงานเพิ่มขึ้นจากปีที่แล้ว

8) ภาคการค้าและบริการ

จังหวัดสตูลมีจำนวนสถานประกอบการทางการค้าและบริการทั้งหมด 836 แห่ง และมีลูกจ้างทั้งหมด 5,049 คน

จากตารางที่ 1-9 จะเห็นว่าสถานประกอบการด้านการขายส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือนนั้นมีจำนวนสถานประกอบการมากที่สุด คือ 528 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 63.15 ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ สถานประกอบการบริการด้านโรงแรมและภัตตาคารซึ่งมีจำนวน 75 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8.97 ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด โดยสถานประกอบการด้านการบริการด้านสุขภาพและสังคม มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 8 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 0.95 ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด

ส่วนจำนวนลูกจ้างในสถานประกอบการนั้นเมื่อพิจารณาจากตารางที่ 1-9 จะพบว่า สถานประกอบการด้านการขายส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือนมีจำนวนลูกจ้างมากที่สุด คือ 3,018 คน คิดเป็นร้อยละ 59.77 ของจำนวนลูกจ้างทั้งหมด

ตารางที่ 10 จำนวนสถานประกอบการและจำนวนลูกจ้างของสถานประกอบการในจังหวัดสตูล

ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวน	
	แห่ง	ลูกจ้าง
การไฟฟ้า แก๊ส และการประปา	4	96
การขายส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือน	528	3,018
โรงแรมและภัตตาคาร	75	516
การขนส่ง สถานที่เก็บสินค้าและการคมนาคม	66	448
ตัวกลางทางการเงิน	74	539
บริการด้านอสังหาริมทรัพย์ การให้เช่าและบริการทางธุรกิจ	46	280
การบริการด้านสุขภาพและสังคม	8	13
การให้บริการชุมชน สังคมและบริการส่วนบุคคลอื่นๆ	35	139
รวม	836	5,049

(ที่มา : www.labour.go.th)

9) ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดสตูลมีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 1,259.48 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 787,175 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 50.81 ของพื้นที่ แบ่งออกเป็น

1. ป่าบก เนื้อที่จำนวน 912.27 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 570,169 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 36.80 ของพื้นที่จังหวัด

พื้นที่ป่าไม้จากการสงวนป่าแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

- ป่าสงวนแห่งชาติ
- อุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติในพื้นที่จังหวัดสตูล มีจำนวน 3 แห่ง ได้แก่
  - อุทยานแห่งชาติทะเลบัน
  - อุทยานแห่งชาติตะรุเตา
  - อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา
- วนอุทยาน
- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
- เขตห้ามล่าสัตว์ป่า

2. ป่าชายเลน เนื้อที่ จำนวน 347.21 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 217,007 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 14.01 ของพื้นที่จังหวัด

- ป่าชายเลน จ.สตูล ตอนที่ 1 อยู่ในเขตอำเภอทุ่งหว้า, อำเภอละงู
- ป่าชายเลน จ.สตูล ตอนที่ 2 อยู่ในเขตอำเภอละงู, อำเภอเมือง
- ป่าชายเลน จ.สตูล ตอนที่ 3 (ป่าปาเต๊ะ-ปากลัดจุด) อยู่ในเขตอำเภอเมือง
- ป่าชายเลน จ.สตูล ตอนที่ 4 (ป่าเงาะบิลัง-ป่าตันหยงโป-ป่าตำมะลัง) อยู่ในเขตอำเภอเมือง

พบว่าเนื้อที่ในจังหวัดสตูลสามารถทำการจําแนกออกได้เป็น 3 ส่วน คือ เนื้อที่ป่าไม้ เนื้อที่ถือการเกษตร และเนื้อที่นอกการเกษตร จากตารางที่ 1-10 ในปี พ.ศ. 2554 จะมีเนื้อที่การเกษตรจำนวน 1,549,361ไร่

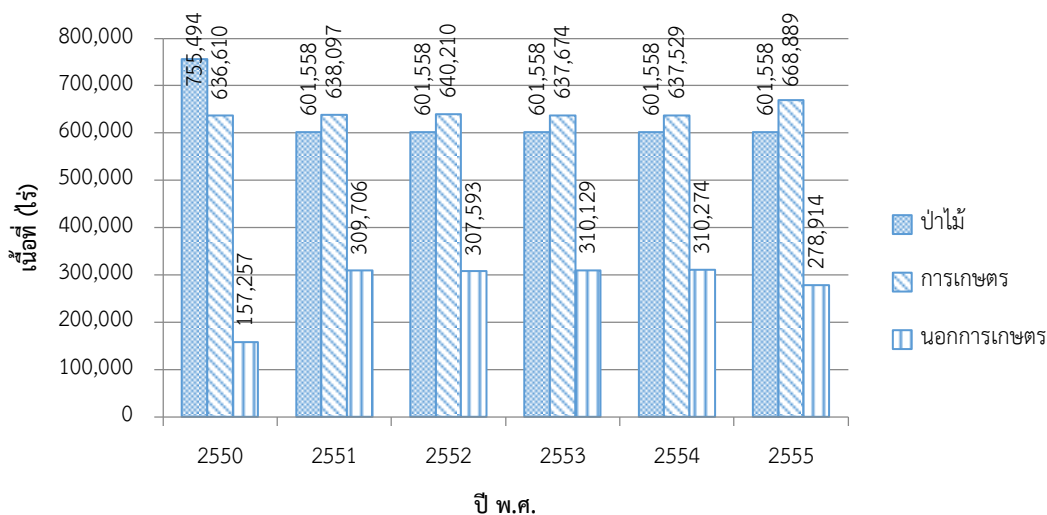
ตารางที่ 11 เนื้อที่การใช้ประโยชน์ในจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2555

เนื้อที่ (ไร่)	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ป่าไม้	755,494	601,558	601,558	601,558	601,558	601,558
การเกษตร	636,610	638,097	640,210	637,674	637,529	668,889
นอกการเกษตร	157,257	309,706	307,593	310,129	310,274	278,914
รวม	1,549,361	1,549,361	1,549,361	1,549,361	1,549,361	1,549,361

(ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

โดยสามารถวิเคราะห์ได้ว่าในปี พ.ศ. 2550 – ปี พ.ศ. 2555 มีเนื้อที่นอกการเกษตรมีพื้นที่ลดลง รวมไปถึงเนื้อที่การเกษตรก็มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นเห็นได้ชัดเจนดังแสดงในรูปที่ 1-13

(ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

รูปที่ 12 เนื้อที่การใช้ประโยชน์ในจังหวัดสตูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2555

ทรัพยากรแร่

สภาพทางธรณีวิทยาของจังหวัดสตูล มีชั้นหินที่อายุแตกต่างกันหลายยุค มีการพบแหล่งแร่ที่สำคัญหลายชนิด ได้แก่

- แหล่งแร่แปรโรดที่อำเภอทุ่งหว้า
- แหล่งแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินทรายแป้งอุตสาหกรรมก่อสร้างที่อำเภอทุ่งหว้า
- แหล่งแร่พลวงที่อำเภอละงู
- แหล่งแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมซีเมนต์มีอำเภอละงู
- แหล่งแร่ทองคำที่อำเภอละงู
- แหล่งแร่อุตสาหกรรมชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้างที่อำเภอควนกาหลง

ตารางที่ 12 ปริมาณผลผลิตแร่ธาตุในจังหวัดสตูล

แร่ธาตุ (พันตัน)	2547	2548	2549	2550	2551
หินปูน	543.84	494.22	649.25	642.77	869.09

(ที่มา : www.thaienergydata.in.th)

10) การคมนาคมขนส่ง

ทางรถยนต์

การคมนาคมขนส่งทางรถยนต์ของจังหวัดสตูลระหว่างชนบท หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และ จังหวัดต่างๆ มีความสะดวก เพราะมีเส้นทางคมนาคมเชื่อมติดต่อกัน โดยระยะทางจากตัวจังหวัด (อำเภอเมืองสตูล) ไปยังอำเภอต่างๆ ของจังหวัดสตูล ดังนี้

- อำเภอควนโดน	21 กิโลเมตร	- อำเภอท่าแพ	28 กิโลเมตร
- อำเภอควนกาหลง	32 กิโลเมตร	- อำเภอละงู	50 กิโลเมตร
- กิ่งอำเภอมะนัง	50 กิโลเมตร	- อำเภอทุ่งหว้า	76 กิโลเมตร

2.5.2 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดพัทลุง

1. สภาพการณ์ทั่วไป

2) ขนาดและที่ตั้ง

จังหวัดพัทลุงตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,424 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,140,296 ไร่ เป็นพื้นดิน 1,919,446 ไร่ พื้นน้ำ 220,850 ไร่ เป็นพื้นที่ทางการเกษตร 1,327,270 ไร่ พื้นที่ป่า 384,438 ไร่ และพื้นที่อื่นๆ 428,588 ไร่ ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 846 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับ จังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดสงขลา และจังหวัดสตูล
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดสตูล และจังหวัดตรังโดยมีเทือกเขานครศรีธรรมราช และเทือกเขาบรรทัด เป็นแนวเขตพัทลุง - ตรัง

4) ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ ประกอบด้วย พื้นที่ภูเขา มีลักษณะเป็นเทือกเขาที่มียอดสูงสลับต่ำ มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 800 เมตร และลาดไปทางทิศตะวันออกลงสู่ทะเลสาบสงขลาในอัตราความลาดชัน 25-30 เปอร์เซ็นต์ เทือกเขานี้เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขานครศรีธรรมราช เรียกกันโดยทั่วไปในท้องถิ่นว่าเขาบรรทัด พื้นที่ภูเขามีนเนื้อที่รวมกันประมาณ 835.90 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 24.41 ของพื้นที่ทั้งหมด อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอป่าบอน ตะโหมด กงหรา ศรีนครินทร์ ศรีบรรพต และป่าพะยอม พื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน เป็นส่วนที่อยู่ถัดจากเทือกเขาบรรทัด หรือพื้นที่เชิงเขาลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเตี้ยๆ ที่เรียกกันโดยทั่วไปในท้องถิ่นว่า “ควน” มีเนื้อที่ประมาณ 539.70 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 15.76 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ราบมีเนื้อที่รวมกันประมาณ 1,485.54 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 43.38 ของพื้นที่ทั้งหมด ลักษณะพื้นที่ราบและเนื่องจากเป็นที่เหมาะสมแก่การกสิกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด จึงนิยมตั้งถิ่นฐานหนาแน่นในบริเวณนี้ และพื้นที่เกาะ เป็นพื้นที่ในบริเวณทะเลสาบสงขลาในเขตจังหวัดพัทลุง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอปากพะยูนมีเนื้อที่รวมกันประมาณ 219.17 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 6.40 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่เกาะเป็นถิ่นที่อยู่ของนกฮีแอ่นกินรัง มีเนื้อที่รวมกันประมาณ 1.12 ตารางกิโลเมตร อนึ่งพื้นน้ำในจังหวัดพัทลุงนั้นนับเป็นส่วนสำคัญของทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วย ทะเลน้อยและทะเลหลวงหรือทะเลสาบสงขลาตอนใน คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 344.16 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด

5) สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดพัทลุงตั้งอยู่ในเขตรมรสุมตะวันตกเฉียงเหนือ และมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้มีสภาพอากาศแบบภาคใต้อยู่ภายใต้อิทธิพลของมรสุมที่พัดปกคลุมประจำฤดูกาล ทำให้ในปีหนึ่ง ๆ จะมีเพียง 2 ฤดูกาล คือ

1. ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคม – กลางเดือนกันยายน ความร้อนและความอบอ้าวของอากาศมีสูงสุดในช่วงเดือนมิถุนายน โดยมีอุณหภูมิสูงสุดประมาณ 35.4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 24.0 องศาเซลเซียส โดยในช่วง 10 ปี จังหวัดพัทลุงมีอุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ในช่วง 27-29 องศาเซลเซียส

2. ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกันยายน – กลางเดือนมีนาคม มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยสูงสุด 93.4% และเฉลี่ยต่ำสุด 62.54% ปริมาณน้ำฝนจังหวัดพัทลุง มีฝนเฉลี่ยทั้งปีในช่วง 10 ปี 2,052.1 มิลลิเมตร

ที่มา : ศูนย์อุตุนิยมวิทยาภาคใต้ฝั่งตะวันออก

6) การเมืองการปกครอง

จังหวัดพัทลุง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ 65 ตำบล 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 เทศบาลเมือง 47 เทศบาลตำบล 25 องค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้านทั้งหมด 670 หมู่บ้าน และ ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง 45 ชุมชนบ้านเรือนทั้งหมด 181,424 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 522,322 คน เมื่อพิจารณาพื้นที่เป็นรายอำเภอ พบว่าอำเภอ ควนขนุนมีพื้นที่มากที่สุดเท่ากับ 453.960 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น ร้อยละ 13.26 ของพื้นที่ทั้งหมด ขนาดประชากรเฉลี่ย 2.90 คนต่อ 1 ครัวเรือน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ คิดเป็น 152.54 คน ต่อ 1 ตารางกิโลเมตร

7) ศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 87.84 ศาสนาอิสลามร้อยละ 12.10 และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 0.06 ศิลปวัฒนธรรมประเพณีในจังหวัด ได้แก่ งานประเพณี แข่งโพน ชักพระ

8) เศรษฐกิจ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดพัทลุง (GPP) ณ ราคาประจำปี ในปี 2556 มูลค่า 32,373 ล้านบาท ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดพัทลุง เฉลี่ยต่อคนต่อปี 65,433 บาท นับเป็นรายได้ลำดับที่ 62 ของประเทศ รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของประชากรจังหวัดพัทลุง ได้ลดลงจากปี 2554 และ 2555 เป็นอย่างมาก โดยในปี 2554 และ 2555 จังหวัดพัทลุง มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากร 79,549 และ 67,876 บาทตามลำดับ (ที่มา :สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) รายได้ของจังหวัดพัทลุงมาจากผลผลิตด้านการเกษตร โดยเฉพาะยางพารา ข้าว ผักผลไม้และปศุสัตว์ รวมทั้งประมง ทั้งนี้เพราะศักยภาพโดยรวมเหมาะแก่การเกษตร ทิศตะวันตกเป็นเทือกเขาบรรทัด แหล่งต้นน้ำลำธาร (พื้นที่ลาดเอียงไม่มาก) และทิศตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มและทะเลสาบสงขลา ทะเลน้อย

9) การศึกษา

จังหวัดพัทลุง เป็นจังหวัดที่มีสถานศึกษาในทุกๆระดับตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา แบ่งเขตการศึกษาออกเป็น 2 เขต คือ เขตการศึกษา 1 ประกอบด้วยอำเภอ เมืองพัทลุง, ควนขนุน, ศรีบรรพต, ป่าพะยอม, ศรีนครินทร์ เขตการศึกษา 2 ประกอบด้วย อำเภอ

บางแก้ว, เขาชัยสน, ปากพะยูน, ป่าบอน, ตะโหนด, กงหรา มีสถานศึกษาที่จัดการศึกษารวมทั้งหมด 317 แห่ง จำแนกเป็น ระดับอุดมศึกษามีมหาวิทาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง 1 แห่ง อาชีวศึกษา 7 แห่ง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 241 โรง สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 (ส่วนแยกพัทลุง) 28 โรง การศึกษาเอกชน 28 โรง องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น 10 โรง กองการศึกษาพิเศษ (ศึกษาสงเคราะห์) 1 โรง และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) 1 โรง

ตารางที่ 12 ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษาของจังหวัดพัทลุง

ลำดับ	รายการ	จำนวน
1	ระดับอุดมศึกษามีมหาวิทาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง	1 แห่ง
2	อาชีวศึกษา	7 แห่ง
3	โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา	241 โรง
4	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 (ส่วน แยกพัทลุง)	28 โรง
5	การศึกษาเอกชน 28 โรง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	10 โรง
6	กองการศึกษาพิเศษ (ศึกษาสงเคราะห์)	1 โรง
7	โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.)	1 โรง

10) โครงสร้างของประชากรตามกลุ่มอายุ

จำนวนประชากรกลางปีจากทะเบียนราษฎร พ.ศ.2559 ณ วันที่ 1กรกฎาคม พ.ศ.2559 จังหวัดพัทลุงมีประชากรทั้งหมด 522,322 คน มีประชากรเพศหญิงมีมากกว่าประชากรเพศชาย เล็กน้อยโดยประชากรเพศชาย มีจำนวน 255,132 คน ร้อยละ 48.85 และเพศหญิง จำนวน 267,190 คน ร้อยละ 51.15 ประชากรที่มีมากที่สุดอยู่ในช่วงอายุ 40-44 ปี ร้อยละ 8.10 รองลงมาเป็นช่วงอายุ 35-39 ปี ร้อยละ 7.91 เมื่อจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายในการให้บริการด้านสุขภาพ พบว่า มีกลุ่มวัย ทารกถึงวัยเด็ก อายุ 0-4 ปี ร้อยละ 6.01 กลุ่มวัยเรียน อายุ 5-14 ปี ร้อยละ 12.32 กลุ่มวัยแรงงาน อายุ 15-59 ปี ร้อยละ 65.25 และกลุ่มผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 16.44 โดยมีอัตราส่วนพึ่งพิงทาง อายุ เท่ากับ 53.03

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องเกี่ยวกับระบบชะงาดนี้ เอกสารรายงานวิชาการกองทุนชะงาด (เอกสารวิชาการ หมายเลข 8, 2550 : 112) พบว่าในสมัยท่านรอซุลมุฮัมมัด และคอลีฟะห์นั้นการจัดเก็บชะงาดมี ลักษณะเป็นเรื่องที่รัฐมีหน้าที่ที่จะต้องแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพื่อให้คำแนะนำรวมทั้งทำหน้าที่จัดเก็บชะงาด

ด้วย และในสมัยคอลลีเฟอ์บูบ์เกอร์ หากพบว่าผู้ใดไม่จ่ายชะกาตแล้วท่านประกาศว่าจะทำสงครามกับผู้นั้น ด้วยเหตุนี้ จึงสามารถกล่าวได้ว่าในสมัยดังกล่าวเป็นการใช้ระบบบังคับ แต่ภายหลังจากนั้น เมื่อมีแนวทศนะของนักวิชาการตามมัซฮับต่าง ๆ เกิดขึ้น ทำให้มุสลิมที่สังกัดมัซฮับใดต่างก็ยึดถือปฏิบัติตามแนวทางทศนะที่ตนสังกัด ประกอบกับอาณาจักรอิสลามหรือความเป็นรัฐอิสลามได้จางหายไปเรื่อยๆ จนกระทั่งมีการแบ่งแยกเป็นประเทศต่างๆ ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นผลทำให้ระบบชะกาตแบบบังคับดั้งเดิมนี้เป็่นได้แปรเปลี่ยนไป ซึ่งเมื่อได้ทำการศึกษาแนวทางของกลุ่มประเทศอาหรับและประเทศในแถบเอเชียที่มีการใช้ระบบชะกาตในปัจจุบันแล้ว สามารถแยกระบบชะกาตของประเทศเหล่านี้ได้เป็นสองระบบคือ

1) ระบบบังคับ คือ ประชาชนต้องจ่ายชะกาตผ่านหน่วยงานจัดเก็บภาครัฐเท่านั้น ซึ่งได้แก่ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ลิเบีย ซูดาน เยเมน มาเลเซีย สิงคโปร์ ปากีสถาน เป็นต้น

(2) ระบบสมัครใจ คือ ประชาชนต้องจ่ายชะกาตผ่านหน่วยงานจัดเก็บภาครัฐ หน่วยงานเอกชน หรือปัจเจกชน ซึ่งได้แก่ ประเทศคูเวต อียิปต์ จอร์แดน อิรัก และบาห์เรน บังคลาเทศ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าการจะเลือกใช้ระบบชะกาตแบบใดนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับว่าประเทศนั้นอยู่ในกลุ่มใด เพราะแม้แต่ประเทศที่อยู่ในกลุ่มอาหรับยังมีการใช้ทั้งระบบบังคับและระบบสมัครใจ ส่วนประเทศในกลุ่มเอเชียก็มีการใช้ทั้งระบบบังคับและบางระบบสมัครใจในการจัดในการจ่ายชะกาตเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้การจะพิจารณาว่าประเทศไหนควรจะได้ใช้ระบบใดซึ่งควรที่จะต้องทำการศึกษาถึงจุดเด่นและจุดด้อยของแต่ละระบบก่อน แล้วจึงพิจารณาบริบททางสังคมของประเทศไทยว่ามีความเหมาะสมและสมควรจะนำระบบชะกาตแบบใดมาใช้บังคับต่อไป

จากการศึกษาระบบชะกาตประเทศต่างๆ แล้วเห็นว่า การใช้ระบบบังคับในการจ่ายชะกาตนั้นมีจุดเด่นดังนี้

(1) เป็นระบบที่มีการบังคับใช้ได้อย่างชัดเจนและครอบคลุมทั่วทั้งประเทศเนื่องจากการใช้ระบบบังคับนี้จะต้องมีการออกกฎหมายเพื่อมุ่งหมายให้มีผลใช้บังคับกับผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาตทุกคน

(2) เป็นระบบที่กำหนดให้หน้าที่ของรัฐในการจัดเก็บ โดยมีการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐเพื่อทำหน้าที่ควบคุมดูแลและรับผิดชอบโดยตรงในการจัดการเกี่ยวกับชะกาต

(3) การจัดเก็บชะกาตเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง

(4) มีบทกำหนดโทษสำหรับผู้ที่มีหน้าที่จ่ายชะกาตซึ่งไม่จ่ายชะกาตตามจำนวนและระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม การนำระบบบังคับมาใช้ก็อาจมีปัญหาตามมาเช่นกันเนื่องจากระบบบังคับนี้มีจุดด้อยดังนี้

(1) อาจมีปัญหาในการปรับให้เข้ากับระบบการจัดเก็บภาษีของประเทศได้ ทั้งนี้เนื่องจากการจ่ายชะกาตนั้น ถือว่าเป็นภาระหน้าที่หนึ่งของผู้ที่มีหน้าที่จ่ายชะกาต จะต้องรับผิดชอบในทางเศรษฐกิจนอกเหนือจากภาษีต่าง ๆ ที่มีหน้าที่จะต้องเสียอยู่แล้ว อันจะเป็นผลทำให้มุสลิมมีภาระเกี่ยวกับทรัพย์สินในทั้งสองด้าน

(2) อาจส่งผลทำให้ผู้มีการหลีกเลี่ยงจะจ่ายชะกาดเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีภาระทางภาษีและการจ่ายชะกาดที่เพิ่มมากขึ้น

(3) ภาครัฐและภาคเอกชนอาจมีการต่อต้านหรือไม่เห็นด้วยกับระบบดังกล่าว และอาจทำให้ไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอในการประเมินภาษีและชะกาดได้

(4) อาจเกิดความไม่เหมาะสมกับประเทศที่ยังไม่ได้ใช้บังคับกฎหมายชารีอะห์กับมุสลิมในประเทศ ในการปรับใช้เข้ากับกฎหมายภายในประเทศนั้น รวมทั้งอาจเกิดความไม่เข้าใจในการบังคับใช้ระบบชะกาด จนอาจทำให้เกิดการคลาดเคลื่อนหรือเบี่ยงเบนต่อหลักการศาสนาอิสลามได้

สำหรับระบบสมัครใจนั้นจากการศึกษาวิจัยพบว่ามีจุดเด่นดังนี้

- (1) ทำให้สามารถจูงใจผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดได้เพิ่มมากขึ้น
- (2) ทำให้การต่อต้านหรือการไม่เห็นด้วยในการจัดตั้งองค์กรจัดเก็บชะกาดลดน้อยลง
- (3) ภาครัฐสามารถให้การส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดตั้งองค์กรเกี่ยวกับการจัดการชะกาดเลยได้โดยไม่ต้องมีภาระเพิ่มมากในการปรับระบบภาษีหรือระบบกฎหมาย
- (4) เป็นระบบที่เปิดโอกาสให้สังคมมุสลิมบริหารจัดการเกี่ยวกับชะกาดและการช่วยเหลือคนยากจนหรือผู้มีสิทธิได้รับชะกาดในท้องถิ่นนั้นได้ด้วยตนเอง โดยรัฐบาลเพียงแค่ผู้ส่งเสริมและให้การสนับสนุนเท่านั้น

แต่อย่างไรก็ตาม ระบบการจัดเก็บชะกาดแบบสมัครใจนี้จะมีจุดด้อยดังนี้

- (1) การจัดเก็บชะกาดอาจทำได้ไม่ทั่วถึงหรืออาจทำให้ผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดไม่เข้าสู่ระบบการจัดเก็บเงาจได้ทั้งหมด
- (2) อาจทำให้มีการจัดตั้งองค์กรจัดเก็บชะกาดไม่ครอบคลุมทั่วประเทศ
- (3) ไม่มีหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับชะกาดโดยตรง
- (4) ไม่มีบทบาทกำหนดโทษสำหรับผู้ซึ่งหลีกเลี่ยงการจ่ายชะกาดหรือจ่ายชะกาดไม่ครบถ้วนตามที่มีหน้าที่

2.6.1 การบริหารจัดการชะกาดในสิงคโปร์

ในสิงคโปร์ มาตรา 68-70 แห่งพระราชบัญญัติบริหารกฎหมายมุสลิม (พ.ศ. 2548) เกี่ยวกับการบริหารจัดการชะกาด โดยมอบหมายงานให้กับคณะกรรมการอิสลามกลางแห่งประเทศสิงคโปร์ หรือ Majlis Ugama Islam Singapura (MUIS) มาตรา 68 โดยบังคับให้ชาวมุสลิมทุกคนในสิงคโปร์ จ่ายเงินชะกาดเข้ากองทุนชะกาดตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ พร้อมให้อำนาจแก่คณะกรรมการอิสลามกลางแห่งออกกฎระเบียบและควบคุมเรื่องทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการจัดเก็บและการแจกจ่ายชะกาด ออกกฎระเบียบเพื่อกำหนดช่วงระยะเวลาในการจ่ายชะกาดและวิธีการจัดเก็บชะกาดของชาวมุสลิมทุกคนในสิงคโปร์

2.6.2 การบริหารจัดการชะกาดในอินโดนีเซีย

แนวทางการบริการองค์กรชะกาดภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลอินโดนีเซีย

แนวทางการบริการองค์กรชะกาดภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล คือ Badan Amil Zakat (BAZ) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

Badan Amil Zakah (BAZ)

BAZ เป็นองค์กรที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการชะกาดที่ถูกต้องตามกฎหมาย ฉบับที่ 38 ปี 1999 ซึ่งเป็นองค์กรระดับชาติสำหรับการจัดการชะกาดโดยเฉพาะ ในกฎระเบียบระบุว่าองค์กรชะกาดในระดับชาติมีหน่วยงานที่เรียกว่า Badan Amil Zakah (BAZ) ในระดับชาติที่รู้จักกันในชื่อ BAZNAS และในระดับจังหวัดและอำเภอที่เรียกว่า BAZDA แต่ได้รับชื่อยกเว้นสำหรับจังหวัดอาเจะห์ ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างเหมือน BAZDA ของตัวเองที่รู้จักกันในชื่อ Baitul Mal รัฐบาลอินโดนีเซียได้ออกแนวปฏิบัติทางเทคนิคในการจัดการชะกาดผ่านการตัดสินใจของผู้อำนวยการทั่วไปของชุมชนอิสลาม คำแนะนำรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการชะกาดนั้นเป็นไปในทางที่ดี อำนาจ BAZNAS อยู่ภายใต้กระทรวงศาสนา หัวหน้าที่ได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศาสนา ในขณะที่ผู้ที่มีอำนาจของ BAZDA อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้นำรัฐบาลและหัวหน้าที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้มีอำนาจระดับจังหวัด หรือ ระดับอำเภอ

Badan Amil Zakah (BAZ) เป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นโดยมีวิสัยทัศน์ที่จะเป็นองค์กรที่ได้รับความไว้วางใจจากการจัดการชะกาดของประเทศอินโดนีเซีย ด้วยความโปร่งใสและเป็นมืออาชีพในการจัดการชะกาด โดยมีวัตถุประสงค์หลักของหน่วยงาน คือ เพื่อเพิ่มการรับรู้ของชะกาดในหมู่ชาวมุสลิมในอินโดนีเซีย นอกจากนี้พวกเขายังต้องสร้างและปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษยชาติทั้งทางร่างกายและจิตวิญญาณผ่านการมอบชะกาด โครงสร้างเหล่านี้มีจุดประสงค์เพื่อช่วยผู้มีสิทธิรับชะกาดที่เป็นผู้ขัดสนและผู้ยากจนเป็นหลัก กระบวนการนี้เป็นกระบวนการพัฒนาวัฒนธรรมการให้มากกว่าผู้รับ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของหน่วยงาน ระบบการทำงานของหน่วยงานจะมีเครือข่ายหน่วยบริการรับชะกาด (UPZ) เชื่อมโยงระหว่างกันมีทั้งหมด 66 เครือข่าย อยู่กระจายทั่วโลก สำหรับเขตพื้นที่ระดับจังหวัดและอำเภอ BAZNAS มี 33 สาขาย่อย เพื่อให้เกิดความโปร่งใสต่อสาธารณะ BAZNAS ยังมีเว็บไซต์อย่างเป็นทางการที่ต้องแสดงกิจกรรมและรายงานทางการเงินอย่างสม่ำเสมอ ในแต่ละปีหน่วยงานนี้จะดำเนินการตรวจสอบโดยผู้สอบบัญชีมืออาชีพและการรายงานทางการเงินจะปรากฏบนเว็บไซต์อย่างเป็นทางการเพื่อรับประกันความโปร่งใสของหน่วยงาน BAZNAS สามารถเข้าถึงได้พร้อมจัดเก็บและรวบรวมชะกาดจำนวนโดยประมาณ 17 ล้านบาทปีต่อปี จำนวนเงินที่รวบรวมโดยสาขาย่อยทั้งหมดที่ทำงานกับ BAZNAS และเครือข่าย (UPZ, BAZDA และ LAZ) ในปี 2550 อยู่ที่ประมาณ 80 ล้านบาท BAZNAS (2008) ในจำนวนนี้เชื่อว่าเพิ่มขึ้นทุกปี BAZNAS ยังมี

เงินทุนที่ใช้ในการสนับสนุนโครงการ เช่น โปรแกรมทุนการศึกษา (smart Indonesia) อินโดนีเซียเจริญรุ่งเรือง (prosperous Indonesia) อินโดนีเซียใส่ใจ (Indonesia cares) ความกตัญญูของอินโดนีเซีย (Indonesia piety) และสุขภาพที่ดีของอินโดนีเซีย (Indonesia healthy)

โปรแกรม Smart Indonesia เป็นโปรแกรมทุนการศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มาจากครอบครัวที่ยากจนและมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่ยากจนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาหรือกองทุน DINNAR และโปรแกรมอื่น ๆ เช่น มือถือและสมาร์ตโฟนที่ให้บริการหนังสือเคลื่อนที่ในพื้นที่ชนบทและห่างไกล โครงการปศุสัตว์ของอินโดนีเซียเป็นโครงการเสริมพลังชุมชนผ่านไรนา ในแต่ละปีอินโดนีเซียนำเข้าวัวจากออสเตรเลียจำนวน 450,000 ตัว เนื่องจากการผลิตเนื้อสัตว์ไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ดังนั้น BAZNAS จึงเห็นโอกาสนี้เป็นความพยายามในการปรับปรุงเส้นทางธุรกิจ ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ผู้รับของคนส่วนใหญ่ของฟาร์มขนาดเล็ก โปรแกรมสุดท้ายคือโปรแกรมการฝึกอบรมผู้ประกอบการที่มีเป้าหมายเพื่อให้ทักษะแก่ Dhuafa จนกว่าพวกเขาจะสามารถทำกิจกรรมและดำเนินธุรกิจได้ ( )

2.6.3 การบริหารจัดการชะกาดในประเทศซาอุดีอาระเบีย

องค์กรต่าง ๆ ในประเทศซาอุดีอาระเบียที่ทำงานด้านการจัดกิจกรรมศาสนาและบริการสังคมจะรู้จักในนามมูลนิธิเพื่อการกุศลซึ่งมีหลากหลายชนิด ซึ่งเป็นองค์กรที่มีสิทธิในการจัดเก็บชะกาดจากประชาชนโดยร่วมมือกับรัฐบาลหลังการได้รับการอนุมัติทางการจากรัฐ และองค์กรที่เด่นที่สุดที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศาสนาก็คือ มัคตบอัลญาลียาต หรือที่เราเรียกว่ามูลนิธิเพื่อการสงเคราะห์คนนอก ซึ่งมััคตบอัลญาลียาตทำหน้าที่เก็บเกี่ยวชะกาดจากบุคคลทั่วไปหลังจากได้รับการอนุญาตจากฝ่ายรัฐบาลในฐานะผู้บริหารจัดการชะกาดแทนรัฐบาล นั่นแสดงให้เห็นว่า มูลนิธิเหล่านี้สามารถที่จะทำการเก็บเกี่ยวชะกาดได้เมื่อได้รับอัตรคิส (ใบอนุญาต) จากรัฐบาลเท่านั้น ดังนั้นมูลนิธิจะทำหน้าที่ส่วนนี้ในฐานะวะกิล ตัวแทนในการจัดเก็บชะกาดภายใต้การควบคุมของรัฐบาล

การทำงานของมูลนิธิก็จะเป็นในลักษณะ อัลอามิลีน (เจ้าหน้าที่ทำงานจัดเก็บชะกาด) ซึ่งในทางฟิกฮอิสลามก็ถือว่า เป็นหนึ่งในบรรดาจำพวกที่มีสิทธิรับส่วนแบ่งของทรัพย์สินชะกาดได้แล้วแต่ว่ารัฐจะจัดแบ่งส่วนนี้ให้กับมูลนิธิมากน้อยเท่าใด จากข้อมูลล่าสุดรายงานว่ามีสิทธิที่จะได้รับส่วนแบ่งแค่ 1/8 เท่านั้นของทรัพย์สินชะกาดทั้งหมด ซึ่งเฉลี่ยแล้วได้แค่ประมาณ (12.50 %) เท่านั้น ส่วนที่เหลือก็เป็นสิทธิของบุคคลจำพวกอื่น ๆ ตามที่ถูกระบุไว้ในบทบัญญัติแห่งอัลกุรอาน

อย่างไรก็ตาม บางทัศนะของนักวิชาการด้านกฎหมายอิสลาม มีความเห็นว่า มูลนิธิเหล่านี้มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งชะกาดโดยไม่มีขีดจำกัด เพราะพวกเขาเป็นผู้มีสิทธิและเป็นส่วนหนึ่งในจำพวก (อัศนาฟ) ที่มีสิทธิรับชะกาดได้ตามกฎหมายอิสลาม ดังนั้นพวกเขาที่มีสิทธิรับส่วนแบ่งตรงนี้ตามความเหมาะสมและตามความจำเป็นมากหรือน้อย โดยไม่ต้องจำกัด

หลักการตรงนี้จะสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย โดยหน้าที่การจัดเก็บชะกาตเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยภายใต้การนำของท่านจุฬาราชมนตรีแห่งประเทศไทย และคณะกรรมการอิสลามทุกจังหวัดทั่วประเทศไทยร่วมมือกับทางศูนย์กลางในฐานะตัวแทนได้ ซึ่งพวกเขา คือ อัลอามีลีน ผู้เก็บเกี่ยวกองทุนชะกาตและผู้มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งของชะกาตได้ตามกฎหมายอิสลาม

การจัดเก็บชะกาต อรุฎอติญาเราะฮฺ ในประเทศซาอุดีอาระเบีย หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนี้ในซาอุดีคือ มัสละหะฮฺ อัชชะกาตและอัดดัล ได้กำหนดว่า ชะกาตที่ได้มาจากการทำธุรกิจต่าง ๆ นั้น จะต้องได้รับการจัดเก็บจากนักธุรกิจทุกคนในประเทศที่มีการจดทะเบียนการทำธุรกิจและการค้าทางการกับทางรัฐ โดยที่ทุกหน่วยงาน หรือทุกองค์กรและบริษัทต้องรายงานจำนวนชะกาตที่ต้องออกเป็นรายปี เมื่อครบปีก็ต้องนำเงินในแต่ละปี

จำนวนชะกาตที่ได้รับมา ก็จะนำไปเก็บในกองคลังชะกาตของรัฐบาล ภายใต้การดูแลขององค์กรการเงินแห่งชาติซาอุดีอาระเบียต่อไปก็จะนำชะกาตเหล่านี้ไปแจกจ่ายแก่ผู้มีสิทธิที่มีรายชื่อในทะเบียนกองทุนประกันสังคม ซึ่งจากสถิติเงินชะกาตที่เก็บได้ในระยะ 5 ปีย้อนหลัง (จากปี 1433 ฮค) มีทั้งหมด 36 แสนล้านเรียล ซึ่งถือว่าเป็นเงินที่มากมหาศาล และผู้ที่ทำหน้าที่แจกจ่ายชะกาตด้านนี้ในประเทศซาอุดีอาระเบียก็คือ กระทรวงด้านสังคม (อ้างแล้วใน medadcenter.com)

รูปแบบการแจกจ่ายชะกาตขององค์กรในประเทศซาอุดีอาระเบีย รูปแบบการแจกจ่ายชะกาตแก่ผู้มีสิทธิในนามองค์กรการกุศลก็เป็นไปด้วยวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งบางองค์กรจะมีการแจกจ่ายชะกาตแก่ผู้มีสิทธิโดยตรงแบบมือถึงมือ โดยที่ผู้มีสิทธิมายื่นขอส่วนแบ่งของเขาที่องค์กร และองค์กรก็จะพิจารณาดูความเหมาะสมตรงนี้ ซึ่งถ้าครบเงื่อนไขทุกอย่างแล้ว ก็จะแจกส่วนชะกาตแก่ผู้ยื่นขอโดยตรง โดยเฉพาะชะกาตพิตเราะห์ (ชะกาตหลังอีตรอมฎอน) หรือจะแจกส่วนชะกาตแก่ผู้ยื่นขอด้วยวิธีการเขียนเช็คเงินสดแล้วไปเบิกจ่ายที่ธนาคาร อย่างไรก็ตามวิธีการแจกจ่ายชะกาตที่หลากหลายเหล่านี้ ต้องคำนึงถึงความสะดวกในการรับเป็นหลัก ไม่สร้างความยุ่งยากประการใดแก่ผู้มีสิทธิ

บางองค์กรจะแจกจ่ายชะกาตในรูปแบบการทำบัตรเฉพาะชะกาตแก่ผู้มีสิทธิ เช่น องค์กรอัลบิรที่มีกะฮฺ จะออกบัตรที่ชื่อ อัลบะเราะกะฮฺ แจกแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาต ซึ่งในบัตรก็จะมีวงเงินที่จำกัดไว้ และสามารถที่จะนำบัตรนี้ไปกดที่ตู้ ATM ได้เลย รายละเอียดบนบัตรก็จะมีชื่อผู้ครองบัตรทางการพร้อมตัวเลขบัตร และกำหนดวันเดือนออกบัตรและวันหมดอายุบัตรด้วย (ดูข้อมูลการปฏิบัติงานในลักษณะนี้ได้ในเว็บไซต์ของอัลบิร-alber-makkah.com)

อัลวะกิล (ตัวแทน) ได้รับส่วนแบ่งชะกาตตามเงื่อนไขโดยปกติแล้วทางการซาอุดีอาระเบียจะอนุญาตแจกจ่ายชะกาตแก่องค์กรอิสลามต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนตามความเหมาะสมในแต่ละครั้ง โดยอาศัยอำนาจทางกฎหมายซึ่งมีที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮฺท่านรอซูล ตามนโยบายการปกครองบ้านเมืองภายใต้กฎหมายอิสลาม และตามคำพิพากษาในเรื่องนี้ว่า (ทุกคนสามารถที่จะจ่ายชะกาตบังคับ

แก่ทุกองค์กรการกุศลที่ทำงานด้านการช่วยเหลือคนยากไร้ ในฐานะที่องค์กรเหล่านี้เป็นวาเกิล ในการแจกจ่ายชะกาตแก่บุคคลที่มีสิทธิรับชะกาตได้ ตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้คือ

1 บุคคลที่รับผิดชอบในองค์กรเหล่านี้ ต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ในภาระหน้าที่ มีความรับผิดชอบ และไว้วางใจได้

2 ต้องแจกจ่ายชะกาตเหล่านี้ให้แก่จำพวกบุคคลที่มีสิทธิรับชะกาตได้ตามกฎหมายอิสลามเท่านั้น (ดู ฟัตวาใน islamqa เลขที่ 224651 สืบค้นวันที่ 28/6/2561)

การจัดเก็บชะกาตในประเทศซาอุดีอาระเบียได้รับการดูแลอย่างดีจากรัฐบาล และมีหน่วยงานภาครัฐตรวจสอบและติดตามระบบชะกาตทุกขั้นตอนและสม่ำเสมอ องค์กรใดฝ่าฝืนจะได้รับการลงโทษทางกฎหมาย

2.6.4 การบริหารจัดการชะกาตในมาเลเซีย

สถาบันชะกาตในประเทศมาเลเซียถูกควบคุมโดยสภารัฐอิสลามเป็น 13 รัฐและหนึ่งเขตการปกครองกลาง แต่ละสภารัฐอิสลามรายงานโดยตรงต่อ Sultan หรือ Ruler of the State เนื่องจากรัฐสภาอิสลามอยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐบาล สภาแห่งชาติเพื่อกิจการศาสนาภายใต้รัฐบาลกลาง ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกลางกับหน่วยงานต่าง ๆ สภารัฐอิสลามและเรื่องที่เกี่ยวข้องผลกระทบต่อทั้งประเทศ รัฐบาลกลางมีการแทรกแซงการบริหารสถาบันชะกาตน้อยมาก การประสานงานระหว่างกันแม้แต่เรื่องที่เกี่ยวข้อง อาทิ ความยากจน และการแจกจ่ายชะกาต จะดำเนินการโดยสมัครใจเป็นหลักของผู้จ่ายต่อสถาบันชะกาตทั่วประเทศ การแจกจ่ายชะกาตถูกจำกัดให้แก่ผู้ที่มีสิทธิรับเท่านั้นจะรวบรวมโดยรัฐบาล คำอธิบายต่อไปนี้เป็นเปรียบเทียบระหว่าง 2 รัฐในมาเลเซีย ได้แก่ รัฐสลังงอร์ (มีอัตราความยากจนต่ำสุด) และรัฐซาบฮาร์ (มีอัตราความยากจนสูงที่สุด) การเก็บรวบรวมชะกาตทั้งหมดของรัฐสลังงอร์ ในปี 2009 คือ 1,985 ล้านบาท (สูงสุดในบรรดารัฐ), จากซึ่ง 13.5% (268.8 ล้านบาท) ถูกส่งไปให้คนยากจนมุสลิม และ 25% (493 ล้านบาท) แก่ชาวมุสลิมผู้ขัดสนในรัฐ ชาวมุสลิมคิดเป็น 52% (2.8 ล้านคน) จากประชากรสลังงอร์ทั้งหมด รัฐที่มีความยากจนและอัตราความยากจนที่ถูกบันทึกไว้ที่ 0.7 % และ 0.1 % ตามลำดับในปี 2009 – ต่ำสุดในทุกรัฐ ในรัฐซาบฮาร์ 63.7% (1.9 ล้าน) ของประชากรมุสลิม (ข้อมูลสถิติปี 2000) มีเพียง 301.8 ล้านบาทเท่านั้นที่ได้รับการจัดเก็บไว้ จำนวนเงิน 84.7 ล้านบาท (47.6%) ถูกส่งไปให้คนยากจนและมุสลิมที่ขาดแคลนภายในรัฐ ความยากจนและอัตราความยากจนอยู่ที่ร้อยละ 19.2 และ 4.7 ในปี 2552 ซึ่งสูงที่สุดในบรรดารัฐ (Anita. at al, 2011)

อย่างเห็นได้ชัดว่าชะกาตในรัฐสลังงอร์ถูกโยกย้ายไปซาบฮาร์ซึ่งไม่เคยเกินขึ้นมาก่อน เป็นผลทำให้การจัดสรรสำหรับคนยากจนหรือผู้ที่มีสิทธิรับอื่น ๆ จะแตกต่างกันไปในแต่ละรัฐอื่น นี้จะเห็นได้ชัดเมื่อรัฐที่มีการจัดเก็บชะกาตในอัตราสูงความยากจนจะลดลง ดังนั้น การแจกจ่ายชะกาตยังคงดำเนินต่อไป อยู่ที่แต่ละรัฐที่จะจัดการชะกาตอย่างไร ให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมของผู้ที่มีสิทธิรับชะกาตทั่วประเทศ (Anita. at al, 2011)

การจัดเก็บชะกาดในมาเลเซีย ปัจจุบันการพัฒนาสถาบันชะกาด ในมาเลเซียเริ่มดีขึ้น โดยเฉพาะในแง่ของการจัดเก็บชะกาด (Hairunnizam et al., 2008) การจัดเก็บชะกาดในมาเลเซีย เพิ่มขึ้นอย่างมากจากปีต่อปีที่ได้จากการจัดเก็บชะกาดของแต่ละรัฐ การจัดเก็บชะกาดได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วเนื่องจากมีบางปัจจัย อาทิ การพัฒนาระบบชะกาดอิเล็กทรอนิกส์ (e-zakat) ของสถาบันชะกาด ปัจจุบันในมาเลเซียส่วนใหญ่ได้เริ่มพัฒนาระบบชะกาดอิเล็กทรอนิกส์ (e-zakat) โดยการใช้แอปพลิเคชันอินเทอร์เน็ตทำให้ข้อมูลชะกาด สามารถใช้งานแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้กับทุกคน (Shawal, 2009) กลยุทธ์ทางการตลาดประเภทนี้ได้เพิ่มความตระหนักในหมู่ชาวมุสลิมเพื่อที่จะบังคับการจ่ายชะกาด นอกจากนี้การใช้คอมพิวเตอร์เทคโนโลยียังได้เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการรวบรวมชะกาดในแต่ละปี นอกจากนั้นการจัดเก็บชะกาดเพิ่มขึ้นเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เช่นวิธีการชำระเงินที่ง่าย (มีประสิทธิภาพในการจัดการชะกาด (Hairunnizam et. al, 2008)

2.6.5 ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม

ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากชะกาดการจัดการกองทุนชะกาดที่มีประสิทธิภาพสามารถช่วยลดงบประมาณของภาครัฐ เพิ่มการจัดเก็บภาษีผ่านผลผลิตจากการจ้างงานและผลผลิตที่ระยะเวลาที่เหมาะสมของการรวบรวมและแจกแจงสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในสังคม (Kahf, 1997)

การศึกษาในประเทศบังคลาเทศ (Hassan and Khan, 2007) พบว่า กองทุนชะกาดสามารถทดแทนงบประมาณของรัฐบาลได้คิดเป็นร้อยละ 21 ของแผนพัฒนารายปี ในปี 1983/1984 และ 43% ในปี 2004/2005 นอกจากนี้ชะกาดสามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดความมั่นคงในระบบเศรษฐกิจอิสลาม Anwar (1995) ได้เสนอแนะให้มีการจัดตั้งฝ่ายการลงทุนเพื่ออำนวยความสะดวกในการเจริญเติบโตของกองทุนชะกาด เพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาวซึ่งได้รับผลประโยชน์ที่แตกต่างจากภาษีที่เรียกเก็บจากรายได้หรือการบริโภคค่าใช้จ่ายชะกาดสร้างขึ้นจากฐานที่แตกต่างและกว้างขึ้นครอบคลุมความมั่งคั่งและทรัพย์สินที่ไม่ได้ใช้จ่ายซึ่งอาจนำไปสู่การบริโภคที่เพิ่มขึ้น